

AIDAI

1954
NR. 10

Švenčių proga sveikiname "Aidų" skaitytojus, platintojus ir bendradarbius.
Leidėjai, Redakcija, Administracija.

TURINYS

DECEMBER, 1954

AIDAI-ECHOES, cultural magazine published monthly, except July and August, by the Franciscan Fathers. Kennebunk Port, Maine. Subscription $6.00, single copy 60c. Entered as second class matter at the post office at Kennebunk Port, Maine, February 7, 1950, under the act of March 3, 1879. Additional entry at Brooklyn, N. Y.

AIDAI

MĖNESINIS KULTŪROS ŽURNALAS

1954 METAI GRUODŽIO MĖNUO Nr. 10 (76)

DANGUN PAĒMIMO DOGMOS AKTUALUMAS

*MARIJOS METAMS UŽBAIGTI**

ANTANAS MACEINA

Nors Marijos kongreso iškilmės pirmoje eilėje yra skiriamos šimtametei Nekaltojo Pradėjimo dogmos sukakčiai paminėti, tačiau jos kreipia mūsų dėmesį ir į kitą, tik prieš ketverius metus paskelbtąją tikėjimo tiesą, būtent: *į Dangų Paēmimą,* nes "šios dogmos, kaip sako pop. Pijus XII, siejasi viena su kita vidiniu būtinumu"[1]) Dangun Paēmimo paskelbimas yra "tarsi vainikas ir užbaiga" anos didžiosios privilegijos, kuria Marija buvo apsaugota nuo pradinės kaltės. Tik tikint, kad Dievo Motina su kūnu ir siela gyvena amžinojoje garbėje, "pilnesne bei ryškesne šviesa" nušvinta ir jos nenuodėmingos būties prasidėjimas. Kitaip tariant, *Nekaltoji išskleidžia visą savo grožį tik Paimtosios pavidalu.* Visi anie lūkesčiai, kuriuos žmonija buvo sudėjusi į Mariją, Dangun Paēmimu buvo įvykdyti augščiausiame laipsnyje. Paimtoji atsistojo prieš pasaulį kaip *Genezės Moteris* — žalčio priešininkė, nebuvusi jo valdžioje nei siela, nei kūnu, nes kūno virtimas žemės dulkėmis yra aiški bausmės už nuodėmę išraiška (plg. Gen 3, 19); kaip *Evangelijos Motina* — užtarėja, esanti dabar pas savo Sūnų pilnutine savo būtimi ir todėl galinti Jį nuolatos prašyti, kad Jis padaugintų vyno mūsų vestuvėms; kaip *Apreiškimo Mergelė* — būties Karalienė, kovojanti su slibinu už jai po Kalvarijos kryžiumi patikėtą žmoniją, nes perkeistuoju buvimu ji dabar pajėgia apimti visą istorinį žemės laiką. Marijos priešybė šėtonui, jos visuotinė motinystė ir jos kovingoji galia apsireiškia dangaus garbėje visa savo pilnatve. Nekaltasis Pradėjimas taip santykiuoja su Dangun Paēmimu, kaip pagrindas su užbaiga. Todėl juodu negali būti tinkamai suprasti vienas be kito.

Štai kodėl šiandien mes ir norėtume valandėlę stabtelti prie Marijos gyvenimo užbaigos ir apvainikavimo. Nors į Dangun Paēmimą buvo tikėta "nuo anksčiausių laikų",[2]) nors liturginis šio nuostabaus įvykio minėjimas randamas jau penktajame šimtmetyje, tačiau *kaip dogma* ši tiesa buvo paskelbta tiktai 1950 metų lapkričio 1 dieną. Kodėl taip vėlai, niekas negali pasakyti, nes tai yra Šventosios Dvasios veikimo paslaptis. Kaip Kristaus atėjimas žemėn įvyko tik tada, kai "laikas pasidarė pilnas" (Mork. 1, 15), taip ir Jo atsiųsto Ramintojo vykdomas Tiesos mokymas (plg. Jon 14, 26) paklūsta ne žemiškiesiems dėsniams bei pageidavimams, bet dangiškojo Tėvo sprendimams. Viena tik yra tikra, kad kai Šventoji Dvasia iškelia kurią nors tikėjimo tiesą iš Apreiškimo gelmių ir pastato ją prieš krikščionių akis, ji tai daro turėdama tam

*) Paskaita, skirta Marijos tarptautinio kongreso Romoje (š. m. spalių 24 — lapkr. 1 d.- lietuvių sekcijai.

1) Encikl. Fulgens Corona, 1953 m. rugs. 8 d.

2) Pop.Pijus XII, Munificentissimus Deus, 1950 m. lapkričio 1 d.

tikrą tikslą. Be abejo, nevisados mums lengva šį tikslą pažinti. Nevisados mums yra įmanoma suvokti, ką Šv. Dvasia nori tos ar kitos dogmos skelbimu pasakyti. Vis dėlto *nė viena dogma nėra skelbiama be ryšio su gyvenamuoju laiku.* Nė viena dogma nėra tik teorija, nes dogmos iš tikro nė nėra teorija; jos yra dvasinių-antgamtinių įvykių išreiškimas žmogiškomis sąvokomis, todėl visados *gyvenimas:* iš gyvenimo kylančios ir į gyvenimą einančios. Jeigu tad prieš ketvertą metų Bažnyčia paskelbė naują dogmą, išreiškiančią Marijos žemiškojo gyvenimo užbaigą, tai čia praturtėjo ne tik dogmatinė teologija kaip mokslas, bet ir visas krikščioniškasis gyvenimas. Dangun Paėmimas atskleidė mums naujų atžvilgių Kristaus atpirkimo vykdyme ir tai kaip tik ryšium su mūsuoju amžiumi, kuris savo pergyvenime Išganytojo žygį pradeda vis silpniau vertinti, o savo viešumoje vis labiau "ruošia sąmokslą prieš Viešpatį ir Jo Pateptąjį" (Ps 2,2). Todėl nors iš karto ir atrodo, kad naujoji dogma tik išreiškia seną krikščionijos tikėjimą, iš tikro tačiau ji yra labai aktuali mūsų laikams ir jų santykiui su krikščionybe. Nedaug yra apie šį aktualumą kalbėta. Todėl dabartinis kongresas ir duoda progos jį iškelti ir, kiek tai leidžia žmogaus mintis, panagrinėti.

1. Bulėje, kuria Dangun Paėmimas yra skelbiamas dogma, pop. Pijus XII sako, kad "Mergelė Marija žemiškosios savo kelionės metu vedė gyvenimą, pilną rūpesčio, vargo ir kančios".[3]) *Rūpestis* egzistencinėje filosofijoje teisingai yra vadinamas pagrindine žmogiškojo buvimo pasaulyje nuotaika. Žmogus yra atsitiktinė būtybė, todėl jam rūpi išsilaikyti, ir šis rūpestis reiškiasi ne tik teoriniu savos problemos sprendimu, bet ir kasdieninių reikalų pavidalais. Rūpestis perskverbia visą žmogaus būtybę. Jis buvo perskverbęs ir Mariją. Ji buvo *susirūpinusi,* kad išlaikytų nekaltybės pažadą net ir angelo apreiškimo akivaizdoje (plg. Luk 1,34). Ji buvo *susirūpinusi,* ką reiškia visi ženklai ir stebuklai, lydį Kristaus gimimą, ir "svarstė juos savo širdyje" (Luk 2,19). Ji buvo *susirūpinusi,* neradusi Jėzaus tarp iš Jeruzalės keliaujančių savo giminių. Pridėkime prie viso to dar rūpesčius, kurių Marija turėjo patirti svetimoje Egipto žemėje, nesvetingame Nazareto mieste, žydų sąmokslo prieš jos Sūnų metu, ir suprasime, kad ši pagrindinė žemiškojo buvimo nuotaika buvo sava ir Marijai. *Vargas ir kančia* yra du to paties dalyko pavadinimai. Ir juodu abu buvo Marijos palydovai visą jos gyvenimą. Jeigu šiandien Dievo Motiną vadiname "nuliūdusiųjų paguoda", tai tik todėl, kad ji pati yra iškentusi žemiškosios egzistencijos liūdesį giliausia šio žodžio prasme. Simeono pranašautas kalavijas iš tikro buvo pervėręs Marijos sielą (plg. Luk 2,25), padarydamas ją tikrąja "kankinių Karaliene". Ji kentėjo savo Sūnaus persekiojimus nuo pat Jo gimimo (plg. Mat 2,13-14) ligi pat Jo mirties Kalvarijos kalne ir tuo būdu tapo Jo kančios bendrininke bei papildytoja.[4])

Šitie du Marijos gyvenimo pradai — rūpestis ir kančia — rodo, kad Marija žemiškajame savo kelyje pasirodė kaip Atpirktoji, bet dar ne kaip Perkeistoji. Atpirkimo malonės ji patyrė Nekaltuoju savo Pradėjimu, kuris "ryšium su Jėzaus Kristaus, žmonių giminės Atpirkėjo, nuopelnais" apsaugojo ją "nuo bet kokio gimtosios nuodėmės sutepimo",[5]) tuo būdu leido jai pasirodyti pasaulyje kaip malonės Pilnajai, visai gražiai, nešančiai savimi netolimo visuotinio išganymo aušrą. Tačiau kadangi *viršinis* Marijos gyvenimas vyko mūsuose egzistencijos erdvėje, todėl buvo priverstas prisiimti ištisą eilę jo sunkenybių. Tiesa, Marija buvo laisva nuo tokių nuodėmės pasėkų, kurios ją išreiškia *tiesioginiu* būdu, kaip dorinė klaida, aistra, kūno priešinimasis dvasiai, fizinis ar dvasinis nenormalumas, galop mirtis bausmės už nuodėmę prasme. Tačiau ji nebuvo laisva nuo tokių žemiškojo buvimo blogybių, kurios, nors ir būdamos kilusios iš žmonių ar angelų puolimo, vis dėlto nėra Kristaus atpirkimo išveistos iš pasaulio, bet pasilieka jame ligi visuotinio perkeitimo. Prie tokių blogybių priklauso rūpestis, vargas, kančia, nežinojimas, baimė. Šios pasėkos paliečia net ir švenčiausius žmones. Jos palietė ir Mariją. Bet jos užtat ir rodo, kad Marijos būtis buvo reikalinga perkeitimo, kaip ir visų kitų žmonių, neišskyrus nė Kristaus žmogybės.

Kiekvienas žmogus žemėje būna pakeliui: *in statu viae.* Net rojaus žmonės buvo pakeliui, nes turėjo saugoti bei įdirbti rojų (plg. Gen. 2,15), turėjo daugintis, pripildyti žemę ir ją sau palenkti (plg. Gen 1,28). Tačiau buvimas pakeliui nėra įvykdytas buvimas, todėl jis turi užsibaigti ir būti pakeistas buvimu baigtyje: *in statu termini.* Sukūrimas pastato žmogų į buvimą pakeliui. Atpirkimas išvaduoja jį iš pradinės kaltės, teikia jam malonių pergalėti asmenines nuodėmes ir vykdyti Apvaizdos skirtuosius uždavinius. Nei vienas, nei kitas betgi neišlaisvina žmogaus iš žemiškosios egzistencijos netobulybių ir nepadaro mūsojo buvimo tokiu, kad žmogus regėtų Viešpaties veidą ir todėl neprivalėtų *"žiburio šviesos"* (Apr 22,5). Kad šitaip įvyktų, kad žmogus

3) Munificentissimus Deus.

4) Plg. pop. Pijus XII, De Corpore Christi mystico (pabaiga).

5- Pop. Pijus IX, Ineffabilis Deus, 1854 m. gruodžio 8 d.

būtų perkeltas į baigties būseną, kurioje "žiburys yra Avinėlis" (Apr 21,23), reikia dar trečiojo akto, kurį mes paprastai vadiname *perkeitimu* — transfiguratio. Tai toks dieviškasis veiksmas, kuriuo yra sudievinamas pasaulis ir žmogus, galutinai jame įvykdant Viešpaties paveikslą ir tuo būdu paverčiant jį Dievo regimybe: "Jo vardas bus jų kaktose" (Apr 22,4). Pirmieji du aktai — sukūrimas ir atpirkimas — Marijos būtyje buvo įvykdyti vieną ir tą pačią akimirką: *Marija buvo sukurta nekalta,* vadinasi, *atpirkta,* nes apsaugota nuo nuodėmės. Tačiau trečiasis aktas — *perkeitimas* — turėjo ateiti žymiai vėliau. Visi mes jo laukiame dūsaudami (plg. Rom 8,23) laikų pabaigoje, kada mūsų kūnai bus prikelti, vėl sujungti su siela ir perkelti į amžinąją garbę. Visiems mums šis pastarasis aktas bus *bendras.* Tuo tarpu Marijai jis jau yra įvykęs žemiškojo gyvenimo pabaigoje. Jis buvo jai *individualus.* Marija yra pati pirmoji iš visų žmogiškųjų asmenų perkeista, kaip ir pirmoji buvo atpirkta.

Šį dieviškąjį veiksmą, kuriuo Marijos būtis buvo perkelta į baigties būseną, mes ir vadiname *Dangun Paėmimu.* Tai buvo jos gyvenimo ir jos pašaukimo atbaigimas. Bizantiškoji liturgija vadina Mariją "Kūrėjo plano įvykdymu", tačiau šis planas buvo įvykdytas kaip tik Marijos perkeitimu. Kol Marija gyveno žemėje, tol nekalta jos būtis negalėjo prisiimti dangiškojo spindėjimo. Kadeso rožė, pati būdama be spyglių, buvo skirta augti erškėčiuotoje aplinkoje. Tačiau kai Viešpaties skirtą valandą Marija baigė žemiškąjį savo kelią, kai ji paliko mūsosios egzistencijos erdvę, dingo visos kliūtys, kurios anksčiau neleido malonės Pilnajai apsireikšti visu savo grožiu. Viešpats pašaukė pas save Motiną su jos siela ir kūnu, nelaukdamas pasaulio istorijos galo, nes Marija į šią nuodėmės istoriją ir nebuvo įjungta. Tarp mirties ir prikėlimo visiems mums yra įsiterpęs laikas. Šį laiką perėjo ir pats Išganytojas, tris dienas pasilikdamas Juozapo iš Arimatejos kape (plg. Luk 23,52-55), nes, prisiėmęs mūsų nuodėmes, Kristus prisiėmė ir iš jų išplaukiančią mirtį, kurios skaudžiausia pasėka yra asmenybės suskaldymas, atsiskiriant sielai nuo kūno. Kristus nugalėjo šį suskaldymą prisikeldamas. Tačiau Jis taip pat laukė. Tuo tarpu Marijos gyvenime šitokio laukimo nebuvo. Būdama be nuodėmės sukurta, ji tuo pačiu buvo laisva nuo savos asmenybės suskaldymo mirtimi. Pastarąją žemiškojo buvimo akimirką Marija buvo paimta į dangiškąją garbę *su siela ir kūnu.*

Ką sako mums šis nuostabus įvykis? — Marijos atžvilgiu jis rodo, kad jos buvimas yra atsidūręs baigties būsenoje jos asmenybės pilnybėje, vadinasi, kad Kūrėjo planas joje yra įvykdytas ligi galo. Tačiau ką jis sako mūsų religijai apskritai? Kokius taškus joje jis nušviečia? Krikščionybės dogmos stovi juk ne kiekviena skyrium, bet jos sudaro *vienetą;* jos yra *vieno* organizmo dalys. Kokios tad šviesos viena iš šių dalių — Dangun Paėmimas — meta į visumą?

2. Yra visiškai tikra, kad Kristus atpirko žmoniją, pergalėjo mirtį, išskaistino žmogiškumą savo prisikėlimu ir vėl sujungė mus su Dievu savo "kryžiaus krauju" (Kol 1,20). Pasaulis po Kristaus esmingai yra kitoks savo santykiuose su Viešpačiu, negu pasaulis prieš Kristų. Jeigu Dievas anksčiau gyveno neprieinamoje savo didybėje ir Jo "niekas niekados nematė" (1 Jon 4,12); jeigu Jis kalbėjo į žmones vidudienio vėjeliu (plg. Gen 3,8), aukos liepsna (plg. Gen 15,17) ar nesudegančiu krūmu (plg. Exod 3,4); jeigu Jis skelbė savo įsakymus Sinajaus kalno dūmuose ir liepsnose (plg. Exod 20,18), tai dabar Jis "apsigyveno tarp mūsų" (Jon 1,15), pasidarydamas "panašus į žmones ir viršine išvaizda rastas kaip žmogus" (Pilyp 2,7); prabildamas į mus "per Sūnų" (Žyd 1,2) mūsąja kalba ir mūsuoju būdu; prisiimdamas ant savęs mūsų vargus, kančias, suspaudimus, nuodėmes ir galop pačią mūsų mirtį. Ir šis Dievo pasilenkimas prie žmogaus buvo ne išviršinis atėjimas pas jį kokiu nors regimu, tačiau praeinančiu pavidalu, kaip angelo Rapolo pas Tobijo sūnų (plg. Tob 5,4); ne, tai buvo *susijungimas su žmogiškąja prigimtimi,* ją įimant į dieviškąjį gyvenimą ir tuo būdu suteikiant jai begalinės vertės. Kristuje Dievas nusileido prie žmogaus, ir žmogus pakilo prie Dievo. Tuo būdu buvo įsteigta nauja religija, pagrįsta neišardoma Dievo ir žmogaus sandora Kristaus asmenyje.

Bet štai, Kristus "buvo pakeltas augštyn", ir debesys uždengė Jį nuo žmonių akių (ApD 1, 9). Žmonija pasiliko, žiūrėdama į dangų ir laukdama Jo antrojo atėjimo, kuris išganomąjį Jo žygį išplės ir užbaigs. Tačiau ligi tol? Ar Jo įvykdytas atpirkimas pasiliks tik *ontologinėse* žmogiškumo gelmėse, neprasiverždamas jokiu *egzistenciniu* ženklu? Ar jis neapsireikš visa savo galia jokiame istoriniame asmenyje? Ar jis pasiliks paslėptas ligi istorijos pabaigos ir bus mūsų žemės kelionėje daugiau pažadas, negu įvykdymas? — Į tai atsakymą kaip tik ir duoda Dangun Paėmimo dogma. Jeigu Marija yra su siela ir kūnu dangiškojoje garbėje, tai Kristaus atpirkimas yra ne tik *esminis* žmonijos išvadavimas, bet jai ir *egzistencinis* čio išvadavimo vykdymas mūsų istorijoje. Jis yra ne tik pažadas, bet ir įvykusi tikrovė Mirjam iš Nazareto asmenyje. Jis yra duotas ne tik žmonijai bendrai, bet ir vienai iš mūsų giminės dukterų individualiai. *Dangun Paimtoji stovi priešais mus kaip Kris-*

taus išganymo nusileidimas visa savo pilnatve į žemiškąją tikrovę. Bizantinės liturgijos stovinčiųjų himnas (akathistos) vadina Mariją "prisikėlimo išspinduliavimu". Ir labai teisingai. Prisikeldamas Kristus perkeitė žmogiškąją *prigimtį*, tačiau šis perkeitimas aną sekmadienio rytą nepalietė nė vieno žmogiškojo *asmens* istorinėje jo tikrovėje. Pirmą sykį jis suspindėjo dangun Paimtojoje. Marijos perkeitime Kristaus prisikėlimas įgijo sklindančiosios prasmės, pradėdamas nušviesti atskirus žmones. Dangun Paėmimas tapo mums savotiška garantija, kad Kristaus atpirkimas nėra kažkoks tik moralinis permaldavimas, kaip jį supranta protestantizmas, bet tikrai *keičiamasis ontologinis aktas*, liečiąs tiek visą žmoniją drauge, tiek kiekvieną asmenį skyrium. Marijos asmenybėje štai jis jau yra įvykęs visa savo pilnatve, todėl stovįs prieš mus *kaip faktas*.

Šitoje vietoje kaip tik ir paaiški Dangun Paėmimo dogmos aktualumas mūsų laikais. Iškeldama prieš pasaulio akis Paimtąją, Šventoji Dvasia davė atsakymą į dabartinį atpirkimo žygio sumoralinimą ir supsichologinimą, apimantį vis didesnius žmonijos sluogsnius. Šiandien mielai pripažįstama, kad Bažnyčia daro didžiulės įtakos tautų gyvenimui, kad ji dorina žmones, švelnina jų papročius, vykdo socialinį teisingumą, kultūrinius žygius mokslo bei meno srityse. Šiandien fabrikantai organizuoja savo darbininkams pamaldas, nes šie paskui yra uolesni savo darbe. Šiandien dvarininkai siunčia savo tarnus į bažnyčią sekmadieniais, nes paskui tarnai nevagia ir negadina jų turto. Šiandien psichijatrai pataria savo pacientams eiti išpažinties, nes paskui šie darosi ramesni ir esti lengviau gydomi. Nesunku tačiau pastebėti, kad toksai Kristaus paskelbto mokslo, įsteigtų sakramentų ir įkurtos Bažnyčios supratimas yra grynai *pasaulinis*. Jis paliečia tik žmogaus egzistencijos kasdienybę — socialinę, kultūrinę, moralinę, psichologinę, — bet jis neprasiskverbia ligi pačios egzistencijos gelmių. Šv. Povilo žodžiai "jei kas yra Kristuje, tas yra naujas sutvėrimas" (2 Kor 5,17) šiandien daugelio yra nebesuprantami. Krikščionybės skelbimas, kad Kristus savo mirtimi bei prisikėlimu užbaigė senąjį pasaulį ir kad dabar "visa pasidarė nauja" (2 Kor 5,17), yra laikomas perdėjimu arba, geriausiu atveju, suprantamas kaip socialinis ir psichologinis žmogaus atnaujinimas.

Prieš visą tad šį psichologizmą bei moralizmą kaip tik ir stoja šviesi dangun Paimtoji. Dangun Paėmimo dogma yra pirštas, kuriuo Šventoji Dvasia dabarties žmogui rodyte rodo, kas yra Kristaus atpirkimas pats savyje: ne paviršiaus padailinimas, bet gelmių perkeitimas; ne priemonė dar pastoviau žemėje įsitaisyti, bet šios žemės pavidalų pergalėjimas; ne žlugimas mirties akimirką, bet prisikėlimas ir gyvenimas garbėje; ne žodinis pažadas, bet egzistencinis įvykdymas. Gal kaip tik todėl ši dogma ir buvo taip labai sujaudinusi visas krikščioniškąsias konfesijas, kurios šiaip popiežiaus skelbimų nepaiso, tačiau pro bulę "Munificentissimus Deus" negalėjo ramiai praeiti. Tiek protestantai (Vokietijoje ir Anglijoje), tiek ortodoksai išleido savo pareiškimų, kuriuose pirmieji neigė šios dogmos pagrindą Šventajame Rašte, o antrieji — popiežiaus teisę dogmas skelbti. Visus tačiau ši tiesa sukrėtė, nes ji parodė, kad dabartinis pasaulio santykis su išganomąja Kristaus auka yra netekęs savo esmės ir kad ši esmė spindi kaip tik į dangų Paimtojoje, apsireikšdama tiek kūno, tiek sielos perkeitimu, ir kad todėl mūsų gyvenimas istorijoje yra tik pasiruošimas šiam visuotiniam perkeitimui *Ontologinio bruožo iškėlimas Kristaus atpirkime kaip tik ir buvo tai, kas sujaudino pasaulį dangun Paėmimo dogmos paskelbimu.* Tai yra pirmoji aktuali vertybė, glūdinti šioje tikėjimo tiesoje. Kas atidžiau stebi dabarties pasaulio religinę nuotaiką, turi pripažinti, kad Dangun Paėmimo dogmos paskelbimas atėjo pačiu geriausiu metu. Žmonijai vis labiau jieškant religinės paguodos savo kasdienybėje, prieš ją iškyla Toji, kuri savo Tarnyboje jieškojo ne psichologinio nusiraminimo, bet būties atnaujinimo ir pati pirmoji šio atnaujinimo patyrė savo prigimties pilnatvėje.

3. Dangun Paėmimu Marijos būtis buvo užbaigta. Pirmykštis Viešpaties sumanymas sukurti Moterį "visą gražią" ir pastatyti ją kaip Padėjėją šalia Kristaus - Naujojo Adomo dabar buvo įvykdytas ligi galo. Logos Sužadėtinė ir Išganytojo Motina grįžo iš savo buvimo pakeliui į amžinąsias buveines, kad būtų ir toliau bendrininkė atpirktosios žmonijos vedime į visuotinį išvadavimą ir į galutinę žalčio pergalę istorijoje. Dar daugiau: Marijos paėmimas į dangų išskleidė jos Tarnybą ligi augščiausio laipsnio, nes išvadavo ją iš visų žemiškųjų sunkenybių bei kliūčių, kurios neleido jai mūsų tikrovėje reikštis. Atsidūrusi baigties būsenoje, Marija dabar iš tikro stovi šalia savo Sūnaus kaip Didžioji Padėjėja Jo atpirkimo plėtime "nuo jūros ligi jūros" (Ps 71,8).

Vis dėlto dabartinis Marijos bendrininkavimas vyksta jau kitokiu pavidalu, negu žemėje. Ligi angelo apsilankymo Nazarete Marija buvo *Nekaltoji Mergelė*, pilna malonės, savotiškas rojaus atnaujinimas žmonių giminėje. Tačiau ši rojaus gėlė augo žemėje visiškai nežinoma. Nazareto namelio erdvė buvo grynai privatinė, nepastebima ir nevertinama. Bet angelo švystelėjimas ir jo pasveikinimas pavertė šią erdvę di-

LIETUVOS LAUKŲ KARALIENĖ (Tautodailė)

džio įvykio vieta. Tardama savo "tebūnie", Marija tapo *Dievo Sūnaus Motina,* vadinasi, Motina Tojo, kuris yra "pastatytas nupuolimui ir prisikėlimui daugelio", kuriam "bus prieštaraujama" (Luk 2,34) ir kuris savimi tarsi kalaviju perskirs žmoniją į dvi dalis (plg. Mat 10,34-37). Kristus buvo skirtas būti visatos Karaliumi, kurio "karaliavimui nebus galo" (Luk 1,33), vadinasi, stovėti pasaulio viešumoje, jam vadovauti, jį pašvęsti ir teisti. Tuo būdu ir Marija kaip šio Karaliaus Motina pralaužė tylaus savo buvimo ribas ir išėjo į kelią, į kurį buvo nukreiptos visos žmonijos akys. Nežinomos moteriškės šūktelėjimas Kristui "palaiminta įsčia, kuri Tave nešiojo, ir krūtys, kurias žindai" (Luk 11,27) buvo pasaulio balsas, skiriamas Jo Motinai: *garbės balsas,* kuriuo žmonija išreiškė savo nuostabą Tąja, kuri pagimdė pasaulio Gelbėtoją. Marija kaip Motina ėjo paskui savo Sūnų visą Jo žemiškąjį kelią — nuo prakartėlės Betliejuje ligi palaidojime Arimatejos Juozapo kape. Vėliau šv. Jonas pasiėmė ją "pas save" (Jon 19,27). Motiniškasis jos vaidmuo savam Sūnui buvo atliktas: Jėzus grįžo pas savo Tėvą, ir Marijai kaip Jo Motinai nebeliko, kas žemėje veikti. Tačiau paėmimu į dangų prasidėjo *trečiasis* Marijos buvimo tarpsnis — nebe kaip kuklios Mergelės, nebe kaip sūnų globojančios Motinos, bet kaip didžiosios Bendrininkės, kurios veikla apima visą žmoniją ir visą jos istoriją. Paimta į dangų Marija stovi priešais žmoniją *Saulėtosios Moters* pavidalu.

Šv. Jonas savo regėjimuose yra matęs *ženklą:* "Saule apsiausta moteriškė, mėnulis po jos kojomis ir ant jos galvos dvylikos žvaigždžių vainikas" (Apr 12,1). Kas yra šis ženklas? Kas yra ta Saulėtoji Moteris? Nėra abejonės, kad pirmoje eilėje ji reiškia *Bažnyčią.* Šios Moters vaikai, "kurie laiko Dievo įsakymus ir turi Jėzaus Kristaus liudijimą" (Apr 12,17), yra atpirktieji žmonės. Jos pabėgimas į dykumas, "kur ji turėjo Dievo prirengtą vietą" (12,6) ir buvo "saugi nuo žalčio" (12,14), reiškia Bažnyčios santykį su pasauliu ir jos globojimą Šventąja Dvasia. Jos šauksmas gimdant ir kentėjimas gimdymo skausmų (plg. 12,2) yra nurodymas į Evangelijos plitimo sunkenybes žemėje. Visi šie simboliniai vaizdai gražiai tinka Bažnyčiai. Ir vis dėlto ana Saulėtoji Moteris Bažnyčia *kaip bendruomene neišsisemia.* Jos pagimdytasis Berniukas, kuris "turėjo valdyti visas tautas geležine lazda" (12,5), aiškiai yra *Kristus.* O jeigu taip, tuomet Jo gimdytoja, toji Saulėtoji Moteris, yra *Marija,* nes nėra galima sakyti, kad Bažnyčia pagimdė Kristų: priešingai, Kristus įkūrė Bažnyčią, prisiimdamas žmogiškąją prigimtį ir ją kryžiaus auka išvaduodamas iš jos atitrūkimo nuo Dievo. Todėl pop. Pijus X, aiškindamas šv. Jono matytą didelį ženklą, pastebi, kad "kiekvienas juk žino, jog ši Moteris reiškia ne ką kitą kaip Mariją".[6]) Vadinasi, *Bažnyčia ir Marija susijungia šv. Jono regėjime į vieną Saulėtosios Moters vaizdą.* Bažnyčia įgyja asmeninių Marijos bruožų, o Marijos Tarnyba išplinta ligi visuotinumo.

Šis vaizdas mums sakyte sako, kad *Marija yra Bažnyčios pirmavaizdis.* Bažnyčia yra įsteigta pagal Mariją kaip šiosios išsiskleidimas į visą atpirktąją žmoniją. Marijos santykis su Logos Bažnyčioje yra paverstas bendruomeniniu. *Bažnyčia yra Kristaus Sužadėtinė per Mariją.* Kristus juk turi ne dvi sužadėtines — Bažnyčią ir Mariją, — bet *vieną,* besireiškiančią dviem atžvilgiais: asmeniniu Marijoje ir bendruomeniniu Bažnyčioje. Tačiau kadangi bendruomenė visados yra asmens nešama, tai ir Bažnyčia yra Marijos laikoma bei skleidžiama. Štai kodėl šv. Jonas ir galėjo šiuos du atžvilgiu suvesti į vieną ir išreikšti juos tos pačios Saulėtosios Moters simboliu. Kiek Saulėtoji Moteris yra bendruomenė, tiek ji reiškia Bažnyčią. Kiek ji yra asmuo, tiek ji reiškia Mariją, nes Bažnyčia ir Marija *savo santykyje su Dievu* yra tas pats dalykas, tik svarstomas kitu atžvilgiu: Marija yra Bažnyčia asmeniniu pavidalu, ir Bažnyčia yra Marija bendruomeniniu pavidalu.

Saulėtoji tad Moteris yra Marijos objektyvacija jos baigties būsenoje. Paimta į dangų Marija stovi prieš mus kaip Bažnyčios regimybė. Gyvendama žemėje, ji taip pat buvo Bažnyčios pirmavaizdis, tačiau neregimu pavidalu. Perkeista ir išvaduota iš žemiškųjų sunkenybių, ji atsistojo pasaulio istorijoje kaip Bažnyčios įvykdymas. Paimtojoje mes regime, kas yra Bažnyčia savo esmėje: *tai žmonija atvėrusi savo prigimtį Logos veikimu.* Joje mes taip pat regime, kas yra Bažnyčia savo istorijoje: *tai žmonija, pasitinkanti Kristų kaip sužadėtinė,* apsivilkusi "spindinčia ir balta bei plona drobe", kuri yra ne kas kita, kaip "teisingi šventųjų darbai" (Apr. 19,8). Paimtosios į dangų akivaizdoje Bažnyčia įgyja gilesnės prasmės ir atskleidžia organiškesnę savo sąrangą, negu tada, kai ji yra svarstoma tik kaip regimoji organizacija. Ir štai, šitoje vietoje mums atsiskleidžia nauja aktuali Dangun Paėmimo dogmos vertybė.

Organizacijos ir technikos amžiuje, kurį dabar gyvename, Bažnyčia neišvengiamai prisiima organizacinių bei techninių savybių, virsdama savotiška "išganymo įstaiga", o jos organai savotiška "išganymo administracija", kaip ši viršinį pavidalą yra pavadinęs domininkonas Y. M.

6) Ad diem illum laetissimum, 1904 m. vas. 2 d.

J. Congar.[7]) Be abejo, *Bažnyčia yra organizacija,* turinti hierarchinę sąrangą ir besinaudojanti techninėmis priemonėmis. Vis dėlto jeigu šis organizacinis pavidalas istorijos eigoje pasidaro labai tankus, jis tarsi skara pridengia Bažnyčios esmę, ir mes pradedame nebejausti, kad *Bažnyčia visų pirma yra Viešpaties Sužadėtinė, Jo Tauta, Jo kūnas;* kad visa organizacija ir technika yra, Congaro žodžiais tariant, tiktai "Bažnyčios pastovai (armature)", kurie istorijos pabaigoje bus nuimti, kai Viešpaties šventykla bus pastatyta. "Baigties būsenoje, — sako Congaras, — vadinasi, danguje, nebus nei tarpininkaujančio hierarchinės kunigystės veikimo, nei tikėjimo mokymo, nei galios valdyti, nei dogmų, nei įstatymų, nei sakramentu".[8]) Visi šie dalykai yra tol, kol Bažnyčia yra *in via.* Nereikia daug nė aiškinti, kad į šiuos pastovus mūsų amžius, būdamas iš viso organizacijos ir racionalizacijos metas, yra įsižiūrėjęs gana stipriai ir kad Bažnyčia kaip Viešpaties Tauta ir mistinis Jo Kūnas yra išsprūdusi iš jo dėmesio lauko. Tuo būdu Bažnyčia dabarties pergyvenime yra nustumta į paprastų žemiškųjų organizacijų eiles, pamirštant, kad "ji yra žymiai pranašesnė už bet kokią kitą žmonių bendruomenę"; pranašesnė tuo, kad ji "susideda ne tik iš draugijinių ir teisinių dalių bei santykių", bet turi ir savyje antgamtinį pradą, būtent, "Dievo Dvasią, kuri skaičiumi viena ir ta pati pripildo ir vienija visą Bažnyčią".[9]) Šitas tad pradas, "tikrai ir veikliai glūdįs tiek bendrame organizme, tiek ir atskiruose nariuose",[10]) kaip tik šiandien ir yra dažnai išleidžiamas iš akių.

Todėl Dangun Paėmimo dogma, atskleisdama mums Mariją kaip Bažnyčios pirmavaizdį bei asmeninę jos išraišką, ir nori mus pasukti nuo per didelio organizacijos bei technikos vertinimo į dvasingesnį ir visuotinesnį Bažnyčios pergyvenimą. Argi šioje dogmoje, sako jėzuitas H. Hirschmannas, nematyti tos pataisos, kurią pats Dievas padaro pertemptam, tarnybiškai kunigiškajam, vyriškajam pradui Bažnyčioje, kuri visuose savo nariuose yra Kristaus Sužadėtinė?"[11]) Jeigu Marija yra Bažnyčios pirmavaizdis ir jeigu Bažnyčia yra Marijos santykio su Dievu išsiskleidimas bendruomeniniu pavidalu, argi tai nėra nurodymas, kad ne iš pasaulio pasisavintos priemonės — organizacinės, juridinės, propagandinės, techninės, drausminės — padaro žmogaus sielą Kristaus sužadėtine, bet anasai amžinasis "fiat", pirmą sykį suskambėjęs Marijos lūpomis ir nepaliaujamai turįs skambėti žmonijos istorijoje? Argi ši dogma nenori prometėjiškai vyriškojo Bažnyčios pergyvenimo, tokio ryškaus mūsų laikais, papildyti nuolankiu *moteriškuoju* pergyvenimu? Juk Bažnyčia Logos akivaizdoje yra Moteris: Ruta, kukliai susigūžusi Viešpaties kojūgalyje ir laukianti, kada šis vidunaktį ją paklaus: "Kas esi?", o ji atsakys: "Ruta, Tavo tarnaitė!" (Ruth 3,9). Saulėtoji Moteris stovi priešais mus kaip šio atsakymo tobulas įvykdymas, kaip amžinas kvietimas šitokį atsakymą duoti kiekvienam Viešpaties pasibeldimui į mūsų sielą. Šiandieninis mūsų atsigręžimas į Paimtąją yra sykiu ir Bažnyčios atsigręžimas į savo pirmavaizdį, vadinasi, į savo esmę. *Marijos amžius yra kartu ir Bažnyčios amžius;* amžius gilesnio Bažnyčios supratimo, didesnio pasitikėjimo Dievu, susitelkimo savyje, ištvermės maldoje ir budėjime. Paimtoji į dangų yra didis ženklas, kuris veda Bažnyčią per pasaulio dykumas, nušviesdama jos kelią į Naująją Jeruzalę. Atsiskleisdama kaip Saulėtoji Moteris, Marija vaizduoja mums Bažnyčią, kurios medžio pavėsin yra sulėkę visi žemės paukščiai (plg. Mat 13,32).

4. Tačiau šv. Jonas savo regėjime matė ne tik vieną ženklą Saulėtosios Moters pavidalu, bet "ir kitas ženklas buvo matomas danguje: štai didelis rausvas slibinas, turįs septynias galvas ir dešimt ragų ir ant savo galvų septynis vainikus" (Apr 12,3). Tai amžinasis Dievo priešas, angelas sukilėlis, "senasis žaltys, kursai vadinamas velniu ir šėtonu ir kurs suvedžioja visą pasaulį" (Apr 12, 9). Jis iškyla šalia Saulėtosios Moters, kad "jai pagimdžius, prarytų jo Kūdikį" (12,4). O kai Viešpats ją išgelbsti, išvesdamas į dykumas (plg. 12,6), slibinas nueina "kariauti su kitais jos vaikais, kurie laiko Dievo įsakymus" (12,17). Šis vaizdas yra nepaprastai prasmingas. Jisai sako, kad *senasis žaltys nepaliaujamai kyla prieš Bažnyčią, tuo pačiu kildamas ir prieš jos pirmavaizdį bei regimybę — Mariją.* Kadaise Viešpaties dar rojuje duotas žmonėms apreiškimas, kad bus užkurta nesantaika tarp žalčio ir Moters (plg. Gen 3,15), šv. Jono regėjime įgyja visuotinių perspektyvų. Saulėtoji Moteris atsistoja prieš rausvą slibiną kaip jo priešininkė ir jo nugalėtoja Dievo ir žemės pagalba: *Dievas* duoda jai "du didelio erelio sparnus, kad skristų į tyrus", o *žemė* atsiveria ir "sugeria upę, kurią slibinas buvo paleidęs iš savo nasrų" (12,14-16). Kovon su šėtonu susitelkia visos jėgos: antgamtinės ir gamtinės, nes slibinas yra jų visų priešas.

7) Pour une théologie du laicat, Etudes 1948 m. sausio mėn. 48 p.

8) Sacerdoce et laicat dans l'Eglise, La vie intellectuelle, 1946 m. gruodžio mėn. 13 p.

9) Pop. Pijus XII, De corpore Christi mystico; Popiežių enciklikos ir kalbos, 520 p. Stuttgart 1949, Lux.

10) Pop. Pijus XII, ten pat.

11) Sudėtinėje studijoje Die leibliche Himmelfahrt Mariens, 136 p. Frankfurt / M 1950.

Įsižiūrėti tad į Paimtąją, šviečiančią mums Saulėtosios Moters pavidalu, reiškia įsižiūrėti ir į tą kovą, kurią tenka Bažnyčiai vesti savo istorijoje ir kuri vis aštrėja, laikams skubant prie savo pabaigos. *Saulėtoji Moteris yra ne tik Bažnyčios kaip Kristaus Sužadėtinės, bet sykiu ir Bažnyčios kaip žalčio priešininkės ženklas.* Ji stovi prieš mus kaip mūsų vėliavnešė grumtynėse su nutremtuoju slibinu. Tarp jos ir žalčio yra užkurta negęstanti nesantaika, kurią Bažnyčia turi vykdyti savo gyvenime ir kartu iškęsti slibino smūgius. Tai yra trečioji aktuali Dangun Paėmimo dogmos vertybė. Bažnyčios rungtynės su slibino valdomu pasauliu juk niekados nebuvo tokios visuotinės ir tokios gilios, kaip mūsų amžiuje. Pasibaigus antrajam pasauliniam karui, kai kas, pagautas entuziazmo, kalbėjo, esą, žmonijoje vykstantis didelės reikšmės persilaužimas; esą, žmonija supratusi didžiąją savo klaidą, todėl grįžtanti prie Viešpaties; esą, jokiam socialistui ir net bolševikui jau nebe mada kalbėti prieš religiją; esą, pasaulyje liovusis bent vieša kova su Dievu, o valstybių vadai šaukiąsi krikščionybės dvasios. Deja, šis entuziazmas greitai išblėso, nes anos pokarinės kalbos buvo ne žmonijos atsivertimas, bet tiktai prisidengimas politine skraiste. Kai ši skraistė pasirodė esanti nebereikalinga, senojo slibino neapykanta išsiveržė tokia kova ir persekiojimais, kokių anksčiau nėra buvę. Vienijantis pasauliui, jungiasi ir antikristinės jėgos, puldamos pirmoje eilėje Bažnyčią kaip Kristaus skleidimąsi istorijoje, nes Jo paties, sėdinčio Tėvo dešinėje, jos pasiekti nebegali. Bažnyčia iš lėto, tačiau neišvengiamai žengia į apokaliptinį savo istorijos tarpsnį, kada ji bus ištremta iš žmonių bendruomenės, nes nesutiks priimti žvėries žymės ant savo kaktos (plg. Apr 13,16-17). Pasilikdama ištikima Avinėliui, ji savaime užsitrauks slibino rūstybę ir turės iškęsti jo persekiojimus. Saulėtoji Moteris kaip rausvo slibino priešginybė, vejama į dykumas, yra išraiška Bažnyčios likimo visą istorijos metą, o ypatingai mūsų dienomis.

Dangun Paėmimo dogma kaip tik kreipia mūsų dėmesį į šį likimą. Būdama paskelbta didelių slibino puolimų metu, ji iš vienos pusės ruošia mus šiuos puolimus iškęsti, iš kitos mus paguodžia, parodydama, kad Bažnyčia Viešpaties yra nepaliekama viena; kad ji yra apsaugojama nuo mirtingų smūgių ir todėl galop laimi šias lemiančias grumtynes. Saulėtoji Moteris yra anoji "Galingoji Mergelė — Virgo potens", į kurią šaukiamės litanijoje ir kuri nepalieka mūsų vienų šioje kovoje. Paimta į dangų, ji dar sėkmingiau vykdo savo visuotinę motinystę, negu būdama žemėje, nes čia ji iš tikro yra visatos Karalienė — *Regina mundi.*

Dangun Paėmimo dogma, kaip matome, išreiškia ne tik pačios Marijos būties atbaigimą, bet sykiu atskleidžia mums ir naujų atžvilgių apskritai Bažnyčios gyvenime. Priešais subjektyvinį-psichologinį Kristaus atpirkimo supratimą ji stato ontologinį-keičiamąjį jo pobūdį ir rodo jį įvykdytą Paimtojoje į dangų. Priešais perdėtą juridinį-organizacinį Bažnyčios pergyvenimą ji stato sužadėtinišką-nuolankų jos supratimą, radusį augščiausios išraiškos Marijos nusilenkime Viešpaties valiai. Priešais ramų ir nuolat išsivystantį Bažnyčios sklidimą istorijoje ji stato mums nuolatines jos grumtynes su slibinu ir jas vaizduoja Saulėtosios Moters ženklu. Visi šie Bažnyčios bruožai glūdi pačioje jos prigimtyje. Tačiau visi jie šiandien yra arba pamiršti arba neigiami. Todėl juos pabrėždama, Dangun Paėmimo dogma darosi ypatingai aktuali ir mūsų laikams prasminga. Kartu tačiau ši tikėjimo tiesa mums rodo, kokio visuotinumo yra įgijęs Marijos veikimas; kaip ji nuo kuklios Nazareto Mergaitės per Jėzaus Motiną yra išaugusi ligi visatos Karalienės, apsiaustos saule ir apvainikuotos žvaigždėmis. Šiandien Paimtoji yra pasidariusi tikrąja visų mūsų priebėga ir užtarytoja, nes savo galia ji apima visą pasaulį. Nėra gražesnių žodžių, kurie išreikštų šį Marijos išaugimą, kaip Jėzaus Siracho knygos žodžiai, taikomi dieviškajai Sophijai, tačiau savo esme tinkantieji ir Nazareto Mergaitės pašaukimui atpirkimo istorijoje:

"Palaistysiu, tariau, sodelį savo
Ir savo lysvę sudrėkinsiu:
Bet štai, griovelis mano daros upė,
Ir mano upė virsta mariom" (24,31).

MYKOLAS VAITKUS

TAIP TOLI

Saulutės šypsenos ugnis.
Ūksmės vėsa. Kvapsnių vilnis.
Miškų svaja, švelni, tyli...
Erdvė svaigiai, gūdžiai gili...

Kas tau, širdie? Ko taip blaškais
Dievulio mėlynais takais?...
Dienų paskubint negali...
O tikslas taip toli, toli...

GEGUŽĖS PIRMOJI

Tai — gegužis!
Jo palaimos jaučiam slaptą ūžesį.
Iš svajingų tolių atplasnojo
tyrą perlų rytą
ir Grožybių Motinai nušvito
jo Pirmoji.

Skliautai — sapnas,
žydro žavesio glėbiu mus apimąs.
Saulė—džiaugsmo verdantis verpetas,
aukso himną giedąs
Viešpatniajai, išsiskleidęs žiedas
amžių metais.

Kaip krikštolas
oras dvelkia iš nakties nutolusios,
ir bučiuoja Karalienei kojas
lengvas pievų vėjas,
rytmečio šviežių kvapsnių skleidėjas,
Jai aukojąs.

Vieversėlis
sidabrinę rasą keri sielose;
gėlės šypso, kvapsnimis susiję;
mintį kaupia medžiai;
vis Marijai.
meldžias lankos, ežerai bežadžiai —

AUŠROS ŽVAIGŽDĖ

Tai buvo naktis gaivalų suirutės,
tai buvo slogutis.
Ir žemę, ir sielą bejėgę
perkūnijos debesys nerimu slėgė.
Ir sumetė žaibus...

Ir trenkė į žemę didingas perkūnas.
Lietus sučežėjo... O siela apraibus
virpėjo, kaip kūdikis žūnąs...
Ją siaubė audra, kaip ir šniokščiančią gamtą,
lig giliojo pamato,
ją čaižė tamsybėse griausmas
skaudžių abejonių žaibuojančiais klausimais...
Ji troško nurimti,
nutilus griaustiniui, dangums prasiblaivius,
tyloj atsilsėti, su rytu atgimti,
kaip saulės pasilgęs keleivis...
Ir liovės audra. Kaip šviesi karalienė,
kur kilnį suvienijo
su grožio stebuklu skaisčiuoju,
rytuos kaip žibintas Aušrinė švytruoja...
Nušvitęs grožiuosi,
akių atitraukti nuo jos neįstengiu...
O ji, spindulių vainiku pasipuošusi,
mįslingai plevena padangėje...

SAPNAS

Kai suskardens likimo švitrios triūbos:
“Rytų Siaubūnui nulenkta galva!
Jo pėdsakus lauk šluoja Lietuva
ir džiaugiasi, Aušros Angoj sukniubus”—
o! kaip tada sūnų veidai švytės!
kaip skris jie ten iš gedulo tremties!

Taip, mes, kuriems išauš sapnuota laimė,
pakilsime plačiais audrų sparnais,
ir saule mums širdis krūtinėj kais,
ir tirps dvasia aušròs džiaugsme giliajam,
ir su dangaus šviesa krūtinėje
mes verkdami sugrįšime į Ją...

Išvysime kilnius bažnyčių bokštus —
tėvų maldas, dangun bekylančias —
ir kapinių tyliąsias koplyčias,
kur ilsi jie klevų ir liepų kuokštuos,
ir virš miškų bei ežerų vandens
varpu audra kaip jūra sugraudens.

Ir eisime tylom į Dievo rūmus
ir pulsime ant kelių mes prieš Jį —
liepsnos širdis, ir kils malda kukli,
ir mus apsiaus gilus šviesus graudumas.
Te Deum griaus, pakeis jį Requiem —
iš sielų gilumos — aniem, aniem...

ARKIVYSK. M. REINĮ PRISIMENANT

K. P. ALEKSA

Įvairiais keliais iš Lietuvos ateinančios žinios patvirtina, kad 1953 m. žiemą Vladimiro kalėjime, netoli Maskvos, mirė arkivyskupas Mečislovas Reinys. Rašančiam šias eilutes apie dešimt metų teko kartu su velioniu gyventi ir dirbti Vilkaviškio vyskupijos kūrijoje bei kunigų seminarijoje ir tokiu būdu labai artimai jį pažinti. Norisi todėl bent kai kuriuos velionies gyvenimo bei asmens bruožus, daugelio gal nepastebėtus ar jau pamirštus, "Aidų" skiltyse iškelti dienos švieson. Juo labiau norisi tai padaryti, kad šiaip ar taip velionis buvo daugiau, negu paprastas žmogus, plačiai žinoma, nuostabiai miela ir šviesi asmenybė, idealus kunigas bei vyskupas, žymus mokslininkas bei visuomenininkas, nuoširdus patriotas ir taurus Bažnyčios bei tėvynės sūnus.

1. Biografinės žinios.

Ark. M. Reinys gimė 1884 metų vasario 5 dieną, Madagaskaro viensėdijoje, Daugailių parapijoj, Utenos apskrityje. Gimė gausioje — bene šešių vaikų — ir pasiturinčio ūkininko šeimoje. Tai buvo tikras Lietuvos žaliojo kaimo ir Augštaitijos žydinčių laukų sūnus. Pradžios mokyklą lankė Antalieptėje, o gimnaziją Rygoje. Kunigų seminariją baigė Vilniuje. Kunigu įšventintas 1907 metų liepos 16 dieną. Teologijos magistro laipsnį įsigijo Petrapilio Dvasinėj Akademijoj, o filosofijos doktoratą garsiajame Louvaino universitete, Belgijoje.

Baigęs mokslą, velionis kurį laiką profesoriavo Vilniaus kunigų seminarijoje, kur kartu mokytojavo mokytojų seminarijoj ir lietuvių gimnazijoj. 1919 metais velionį kartu su kun. Juozu Vailokaičiu (jis išvežtas Sibiran ir jo likimas nežinomas) ir keletu kitų lietuvių, kaipo įkaitą, bolševikai buvo išvežę į Rusiją ir apie šešis mėnesius išlaikė Polocko bei Smolensko kalėjimuose. Atgavęs laisvę, velionis grįžo vėl į Vilnių. Deja, greit jis ten buvo įtrauktas į lenkams nepageidaujamų asmenų sąrašą ir kartu su visa eile kitų lietuvių veikėjų ištremtas. Tokiu būdu jis atsirado Kaune. Čia ligi pat bolševikų okupacijos profesoriavo Vytauto Didžiojo Universitete, dėstydamas psichologiją.

1925 ir 1926 metais buvo užsienio reikalų ministeriu. 1926 metų balandžio 5 dieną, arkivyskupui J. Matulevičiui rekomendavus, velionis paskirtas Vilkaviškio vyskupu koadjutorium su paveldėjimo teise, vysk. A. Karoso mirties atveju. 1940 metų liepos 18 dieną velionis gavo tituliarinio arkivyskupo titulą ir paskirtas Vilniaus arkivyskupijos Lietuvai atitekusios dalies administratorium. Turimomis žiniomis, 1947 metais velionį bolševikai areštavo antrą sykį, pasmerkė sunkiųjų darbų kalėjimu ir ištrėmė į centrinę Rusiją. Ten Vladimiro kalėjime jis ir

mirė. Velionis baigė savo gyvenimą, eidamas 70 amžiaus, 47 kunigavimo ir 28 vyskupavimo metus.

2. Šviesi ir miela asmenybė.

Velionis pats savyje buvo nepaprastai kuklus, santūrus ir giliai užsigrūdinęs. Gyvendamas Vilniuje ir Kaune, jis tam tikra prasme kampininkavo pas kitus. Maitinosi paprastai vienoje iš kukliausių valgyklų. Visą laiką buvo užverstas mokslo ir socialiniais reikalais. Vyskupaudamas Vilkaviškyje, tenkinosi paprastu, vos dviejų kambariukų butu, kur be rašomojo stalo visuomet buvo gausu knygų, žurnalų ir laikraščių. Jis neturėjo jokio svečiams priimti kambario, jokių puošnesnių baldų, brangesnių paveikslų, radijo ar kurių nors kitų naujausios technikos įrankių. Drabužius dėvėjo daugiau negu paprastus. Pirmuosius savo gyvenime kailinius, ir tai labai paprastus, įsitaisė tik tuomet, kai jau pasireiškė rimti inkstų negalavimai ir daktaras įsakė šilčiau rengtis.

Jis buvo prisiekęs abstinentas. Ne tik nevartojo jokių svaigalų, bet net sunkiai pakentė prieš save ant stalo pastatytą tuščią taurelę. Jei kūrijos šeimininkė kartais, norėdama pasigerinti, paduodavo į stalą alaus ar vyno sriubą, velionis valgė, bet tuoj po to teiravosi, kuo ji buvo uždaryta. Vargšei šeimininkei teko rausti ir įrodinėti, kad tai buvo visiškai nekaltas patiekalas. Šiuo savo nusistatymu velionis kartais smarkiai varžė kitus stalo dalyvius. Tarp ko kito noriu paminėti ir šį įvykį. Būdamas užsienio reikalų ministeriu, velionis kartą turėjo oficialiai priimti ir vaišinti augštą kaimyninės valstybės užsienio reikalų atstovą. Būdamas abstinentas, tostą svečio garbei kėlė nekalto, kiek nudažyto vandenėlio taurele. Tuo savo elgesiu velionis sukėlė tam tikrų komentarų ir net įsižeidimo iš svečio pusės, bet savo geležinio nusistatymo jis nelaužė.

Jis nemėgo vaišių. Jokių priėmimų nerengė pas save ir nemėgo dalyvauti kitų rengiamuose. Dalyvavo juose tik būtino reikalo verčiamas. Jis nebuvo vasarviečių ar kurortų lankytojas. Vienintelė jo atostogavimo ir poilsio vieta buvo gimtasis Madagaskaras (žinoma, ne Afrikos, bet Utenos). Jį pristatydavo ten paprastai kun. J. Vailokaičio automobilis, prikrautas knygų ir žurnalų.

Velionio dienotvarkė buvo labai detalizuota. Jis griežtai jos laikėsi. Ryte šeštą valandą kėlėsi. Kuniginės maldos, šv. Mišios, interesantai, administracijos reikalai, studijos jam užėmė kiaurą dieną. Nežinau, ar jis nuėjo bent retkarčiais nakties poilsiui prieš vienuoliktą valandą vakare.

Santykiuose su kitais velionis buvo gan sausas. Jis nemėgo linksmesnių posakių ar istorijų. Bet nebuvo ir šiurkštus. Vengė nepalankiai kalbėti apie kitus. Jis turėjo kartais kuo nusiskųsti ir buvo jaučiama, kad pergyvena kažkokią vidaus kovą, bet neišsidavė. Jis nebuvo linkęs užmesti savo nuomonės kitiems. Dažnai ieškojo pas kitus patarimo. Jei administracijos reikaluose kartais buvo verčiamas smarkiau reaguoti, tai darė labai atsargiai ir tik po ilgesnio tyrimo bei galvojimo.

Kiekvienas žmogus turi tam tikrų originalumų, kurie paprastai pastebimi, kai tenka arčiau prisižiūrėti. Velionyje tačiau visi šie originalumai, jei jų tikrai būta, taip buvo sukultūrinti ir taip gražiai pridengti asketizmo skraiste, kad jų nebuvo galima ir pastebėti. Turėdamas su juo reikalų, visuomet jautei, kad turi reikalo su didelės dvasinės kultūros žmogumi. Tai darė jį gerbtiną ir mielą tiek konfratrams, tiek jo tiesioginėje žinioje dirbusiems, tiek interesantams, ar platesnei visuomenei.

3. Idealus kunigas ir vyskupas.

Velionis buvo drausmingas pats sau, bet dar labiau savo pareigoms, Bažnyčiai ir Dievui. Vienuolį drausmės, asketizmo ir idealizmo dažnai išmoko vienuolijos regula ir vyresniųjų stipri kontrolė. Ark. M. Reinys nebuvo vienuolis, bet pasaulietis kunigas. Drausmės, asketizmo ir idealizmo jis išmoko pats per save. Jis pasirinko altoriaus tarnybą, vien idealizmo vedamas. Priėmęs kuniginių pareigų naštą ant savo pečių, jis buvo klusnus Bažnyčios ir Dievo tarnas. Kanonų nuostatai, Šv. Sosto nurodymai, Dievo įsakymai, provincijos vyskupų nutarimai — jam buvo šventi dalykai. Visus šiuosius nuostatus jis griežtai vykdė pats, prašė, maldavo ir reikalavo, kad ir kiti juos vykdytų.

Už Dievo ir Bažnyčios teises jis kovojo visomis galimomis ir leistinomis priemonėmis. Principiniuose katalikų pasaulėžiūros ar drausmės klausimuose jis nepripažino jokių kompromisų. Aštrių krašto vidaus konfliktų metu jis įsigijo daug ir neužtarnautų priešų. Tam tikri sluogsniai stengėsi jį izoliuoti. Vienam Vilkaviškio apskrities viršininkui buvo duotas aiškus įsakymas velionies nevizituoti ir iš viso nieko bendro su juo neturėti. Už iš sakyklos skelbiamas tiesas jam, kaip ir daugeliui kunigų, buvo iškelta net byla pasauliniam teisme. Nuostabiu supuolimu, apylinkės teisėjas, kurs turėjo bylą nagrinėti, buvo stačiatikis. Patiems bylos įkvėpėjams buvo kažkaip nemalonu, kad stačiatikis teisėjas spręstų klausimą, ar katalikų vyskupas sakykloje prasilenkė su Evangelijos ir Bažny-

čios dvasia. Byla todėl tylomis buvo išimta iš apyvartos.

Kiek tenka patirti, velionis dėl savo bekompromisinio nusistatymo liko ir bolševikų režimo kruvina auka. Jis, esą, atsisakęs pasirašyti bolševikų suformuotą ganytojinį atsišaukimą dėl tariamos tikybinės laisvės Lietuvoje. Kai atsišaukimas buvęs išleistas su velionio suklastotu parašu, jis specialiu laišku tą fabrikatą atšaukęs ir pasmerkęs. To užteko, kad būtų iškelta byla, būtų areštuotas ir pasmerktas sunkiųjų darbų kalėjimui.

Savo pareigoms velionis buvo gerai pasiruošęs. Jis baigė rimtas mokslo įstaigas. Vėliau, visą savo gyvenimą, neatsiskyrė su knyga. Jis plačiai ir nuodugniai buvo susipažinęs su katalikų pasaulėžiūros, bažnytinės santvarkos bei pastoracijos klausimais. Per ilgus savo kunigavimo ir vyskupavimo metus velionis įsigijo daug ir gražaus patyrimo. Studijuodamas Rusijoje, Belgijoje, Prancūzijoje, lankydamasis Italijoje, Jungtinėse Amerikos Valstybėse ir daug kur kitur, jis daug ką gero pastebėjo. Visa tai jis panaudojo savo profesiniam darbui. Uolume jį buvo sunku pasekti. Jis dirbo savo privatiniam kabinete, universiteto ir kunigų seminarijos katedrose, vyskupijos kūrijoje, parapijose, katalikų akcijos ir šiaip organizacijose. Jis buvo dažnas ir mėgiamas pamokslininkas, klausyklos paslapčių nagrinėtojas, organizacijų susirinkimų ir švenčių dalyvis, populiarus jų paskaitininkas. Mes, kurie arčiau ir ilgiau velionį sekėme, tiesiog stebėjomės, iš kur jis ėmė tiek dvasinių ir fizinių jėgų bei energijos ir kaip jis tokį ilgą laiką nesugriuvo po sunkaus ir įtempto darbo našta. Savo darbuose jis nejieškojo garbės ar pelno. Savo bemaž paskutines santaupas jis aukojo idėjai. Savo banko sąskaitoje jis niekuomet neturėjo daugiau, kaip 2000 litų. Visose savo pastangose jis vieno siekė ir troško — padėti artimui, paremti krašto kultūrinius ir religinius reikalus, pasitarnauti Bažnyčiai ir Dievui, atlikti savo pasiimtąsias pareigas. Tai buvo vyriausias jo viso gyvenimo idealas. Šiojo idealo daugelis nesuprato, bet taip iš tikrųjų buvo.

4. Žymus mokslininkas bei visuomenininkas.

Iš prigimties velionis nebuvo genijus. Jis nepasižymėjo nei iškalba, nei stiliumi, nei ypatingais proto gabumais. Savo tačiau valingumu bei atsidėjimu jis daug ką pasiekė. Jis baigė rimtas studijas, išmoko kalbas, daug ką parašė. Jis baigė Petrapilio akademiją, Louvaino universitetą, studijavo kai kuriuos specialius dalykus Prancūzijoje. Šalia savo gimtosios lietuvių kalbos, jis lengvai kalbėjo ir vartojo lotynų, prancūzų, italų, vokiečių, lenkų ir rusų kalbas. Paskutiniais metais buvo jau gerokai pramokęs net anglų kalbos.

Kalbų žinojimas leido jam naudotis įvairia literatūra, plačiai apsiskaityti, ne tik pažinti, bet ir išsamiai išstudijuoti savo pašaukimo ir šiaip įvairias gyvenimo problemas. Tiesa, jis, jei galima taip išsireikšti, neišplaukė į tarptautinius vandenis, bet Lietuvoje figūravo, kaip labai rimtas mokslininkas. Iš rusų kalbos jis išvertė ir išleido kapitalinį Čelpanovo veikalą "Psichologiją". Paskutiniais savo vyskupavimo metais Vilkaviškyje jis parengė ir išleido išsamią ir opią studiją "Rasizmo problema". Savo gi teologiniais, filosofiniais, pedagoginiais bei visuomeniniais, o dažnai ir politiniais straipsniais jis gausiai bendradarbiavo visuose katalikiškuose lietuvių žurnaluose bei laikraščiuose. Jis paliko gražų atminimą iš savo profesoriavimo laikų Vytauto Didžiojo universitete ir kunigų seminarijoje. Jis turėjo įsigijęs ir nuolat vis papildė gražų ir turiningą knygyną. Jis buvo kruopštus skaitomose knygose, žurnaluose bei laikraščiuose randamų svarbesnių ištraukų bei minčių rinkėjas. Šias ištraukas jis stropiai saugojo, nuolat papildė ir, išvykdamas iš Vilkaviškio, jau turėjo jų labai gražų rinkinį, kurį mėgo vadinti "mano silva rerum". Jei jo knygynas ir minėtoji "silva rerum" nežuvo Vilniuje, ne vienas po jo gyvensiąs įvairių gyvenimo problemų tyrinėtojas ras ten didelę paramą. Tai savos rūšies rūpestingai parengta enciklopedija.

Velionis nebuvo užsidaręs savo kabinete. Jis savo studijų ir įtempto darbo vaisius stengėsi perduoti kitiems, visuomenei. Jis buvo didelis ir našus visuomenininkas. Jo įtaką jautė sodžiaus jaunimas, moksleivija, studentija, visos katalikų organizacijos, ypač Katalikų Veikimo Centras. Visuomeninius katalikų reikalus jis gynė visose prieinamose įstaigose. Visuomenės ir organizacijų reikalams jis skyrė savo laisvesnį laiką, savo atostogas. Jo butas Vilkaviškyje paprastai buvo įvairių valdybų posėdžių vieta. Katalikų akciją jis plėtė per organizacijas, per pamokslus, pastoracinius vizitus parapijose. Jos reikalams jis aukojo savo sveikatą ir savo santaupas. Gerus norus ir pasiryžimus rėmė visą laiką jo švari sąžinė. Jokio išnaudojimo jam niekas negalėjo prikišti. Jo gryna ir švari sąžinė buvo toki stiprūs šarvai, kad net smailiausi liežuviai iš priešingos pusės nevaliojo jų pramušti.

Jis paliko savo kraštą ir šį pasaulį tikrai su šviesaus lietuvio, idealaus kunigo bei vyskupo, didelio visuomeninio irklininko, nepalaužiamos energijos veikėjo, tauraus patrioto ir didelio idealisto aureole.

5. Gyvenimo ir darbo sąlygos sunkios.

Siekdamas mokslo, velionis neturėjo jokios ypatingos paramos kur nors iš šalies. Studijas jis baigė tik savo prietelių, o dar labiau savo geležinio pasiryžimo ir taupumo dėka. Teko išsižadėti dažnai ir skanesnio kąsnio, ir geresnio drabužio, ir linksmesnės pramogos. Visa buvo aukojama mokslo reikalams.

Jo veikimas Vilniuje tuoj po pirmojo pasaulinio karo dėl gerai žinomų priežasčių nebuvo vertinamas. Bolševikų okupacija, kalėjimas, pagaliau ištrėmimas jo veiklą ten visai baigė. Apie savo ministeriavimo laikus velionis ir pats nenorėjo daug kalbėti. Šios pareigos jam buvo svetimos, neatitiko jo būdą ir jis jas pasiėmė tik kitų prikalbėtas ir prašomas. Jo vyskupavimo metai Vilkaviškyje buvo suvaržyti. Jis nebuvo vyskupas ordinaras, bet tik pagelbininkas. Savo energijos ir iniciatyvos laisvai jis negalėjo pareikšti.

Katalikų universiteto idėja, kurią velionis nešiojosi visą savo vyskupavimo laiką, pat pradžioje užkliuvo ir negalėjo būti realizuota. Jis buvo šios įstaigos rektorius, bet tik de nomine. Toks rektoriavimas jam neteikė smagumo. Jis nebuvo iš tų, kurie ką nors planavo ir darė dėl garbės. Vytauto Didžiojo universitete dėl politinių aplinkybių velionis, po dvidešimt profesoriavimo metų, buvo pažemintas ir atleistas. Su antruoju, jau kaip vyskupo, grįžimu į Vilnių prasidėjo jo tikras kryžiaus kelias. Gražųjį Vilnių jis mylėjo, bet jo vyskupavimo sąlygos ten buvo sunkiai, labai sunkiai įmanomos. Jo ten suorganizuota lietuviška kunigų seminarija nerado pritarimo. Šiaip visas veikimas buvo negailestingai kritikuojamas ir trukdomas. Jis buvo skundžiamas ir kaltinamas. Baigiantis vokiečių okupacijai, jis vos nepalydėjo savo gyvybės. Kai rusų bomba pataikė į jo butą, jo artimas prietelis ir bendradarbis, kun. Čibiras, gyvenęs kitame to pat namo augšte, žuvo. Velionis instinktyviai, bombai krintant, palindo po savo rašomuoju stalu, prie kurio sėdėjo, ir tik tokiu būdu išsigelbėjo nuo rimtesnių sužeidimų, o gal ir mirties. Patys Vilniaus lietuviai, atrodo, buvo perdaug prislėgti ir išvarginti ir negalėjo savo irklininką tinkamai paremti. Visą okupacijos laiką jie patys buvo ten labiau tiktai kampininkai.

Negaliu nepaminėti nors ir šio būdingo įvykio. 1940 metų liepos mėnesį velionis, gavęs paskyrimą į Vilnių, pradėjo kraustytis į savo naujosios tarnybos vietą. Jis buvo smarkiai prislėgtas, nes maždaug numatė, kas jo ten laukė. Artimiausi kūrijos ir seminarijos bendradarbiai savo automobiliu palydėjo jį ligi pat Vilniaus. Nuotaiką drumstė visur sutinkami bolševikų kariuomenės būriai.

Mus be galo domino, kaip vilniečiai priims savo naująjį ganytoją. Apie jo atvykimą buvo iš anksto pranešta. Koks buvo nusivylimas, kai jokio sutikimo ar priėmimo niekas ir nemanė organizuoti. Tiek arkivyskupas, tiek mes, jo palydovai, sustojome viešbutyje, pasivaišinome paprasčiausioje valgykloje. Sulaukę ryto, mes grįžome namon, o arkivyskupas išėjo į miestą žiūrinėti, kur būtų galima apsigyventi. Velionis neišsidavė, bet tokį šaltumą jo sutikime net iš lietuvių pusės jis labai skaudžiai išgyveno.

Antroji bolševikų okupacija visus velionies planus ir darbus galutinai suardė. Prasidėjo tiktai vegetavimas. 1947 metais jam lemta buvo iškeliauti ta pačia kryptimi, kaip ir jo kolegoms vyskupams: Borisevičiui, Matulioniui, Ramanauskui ir tūkstančiams tauriausių Lietuvos vaikų. Jis iškeliavo, tarsi koks žmogžudys ar šiaip nusikaltėlis, uždarytas gyvuliniam vagone ir su pančiais ant rankų. Po šešių skaudaus kalinimo, gilių pažeminimų ir kruvinų kankinimų metų, Vladimiro kalėjime velionis baigė gyvenimą, savo vardą amžiams įrašydamas į Lietuvos martirologijos lapus.

Jis išnyko iš gyvųjų tarpo. Ateis diena, kai grius niūriųjų kalėjimų užtvaros, tėvynė nusimes geležinius pančius, bet didžiojo irklininko — arkivyskupo M. Reinio — jau nebebus. Ten, Rusijoje, niekas neatjieškos jo garbingų palaikų ir nepastatys ant jo kapo lietuviškojo stiliaus kryžiaus. Jo šviesi ir miela tačiau asmenybė, jo išvaryta darbo vaga, jo šventumo aureolė, reikia spėti, ilgam laikui pasiliks daugelio lietuvių atminimuose ir širdyse, jo vardą minės Lietuvos istorija.

Requiem aeternam dona ei, Domine!

PABALTIJO ATEITIES KLAUSIMU

SIMAS SUŽIEDĖLIS

Pabaltijo valstybių išlaisvinimu besirūpinant, dažnai pakalbama ir klausimu, kokie turėtų būti jų santykiai, nepriklausomybę atgavus. Klausimas nėra toks paprastas, kaip iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti. Kam atrodo, kad trys Pabaltijo valstybės ateityje galės būti tokios pat savarankios, kokios buvo iki paskutiniojo karo, išleidžia iš akių vis stiprėjančią tendenciją jungti valstybes didesnėmis grupėmis. O kas jau dabar galvoja apie Pabaltijo valstybių federaciją, nedažnai pamini kliūtis, kurios praeityje stovėjo ant kelio ir klius ateityje. Viena ir kita verta bent trumpai pasvarstyti, nes vienoks ar kitoks sprendimas jau dabar yra reikalingas. Jis turėtų būti įskaitytas į mūsų akciją už Pabaltijo erdvės išlaisvinimą.

*

Baltijos marių trys kaimynės — Lietuva, Latvija ir Estija, — kaip nesunku pastebėti, yra jungiamos daugiau teritorijos negu istorijos. Istorija nurodo tik du dalykus: viena, kad ji per ilgus amžius neįstengė tų trijų tautų suvesti po vienu valstybės stogu; antra, kad grėsmė Pabaltijo tautoms, jų žemei ir gyvybei tebesikartoja ta pati.

Latviai ir estai, ilgus amžius gyvenę po bendru Livonijos feodalinės valstybės stogu, tiek nesusiglaudė, kad bendrą valstybinį ryšį būtų ir toliau išlaikę. Žlugus Livonijos valstybei, nutrūko ir tarpusavio saitai. Priežastis labai paprasta — estų latvių gyslomis tekėjo ir tebeteka skirtingas kraujas; skiriasi jie ir savo kalba, galvosena ir būdu. Bendra yra tik tai, kas paliko iš germanų kultūros ir reformacijos poveikio. Tačiau to buvo per maža dviem tautom susiartinti. Bendra jų storija praėjo pro abiejų tautų galvas, neįstengusi jų suvesdinti nei į vieną valstybę nei į federaciją.

Iš kito šono, pietuose, ilgaamžė praeitis taip išskyrė lietuvius ir latvius, kad nei jų giminiškas kraujas nieko nepadėjo glaudesniems ryšiams užmegzti. Nepavyko stipresnės jungties pasiekti nei XVI amžiuje, kai Livonijoje pasibaigė vokiečių riterių galia, nei XX amžiaus pradžioje, kai atlyžo Rusijos carų priespauda. Pirmuoju atveju kliudė germanų įtakos priblokšta tautinė latvių sąmonė, kuri tepabudo XIX amžiuje; antruoju atveju latviai ir lietuviai, jau atitolę savo kalba, mąstysena ir charakteriu, praleido negirdomis bet kokios jungties mintį, kurią savo metu siūlė ir lietuviai (Vaižgantas, Šliupas) ir latviai (Veinbergs, Valdemars). Toliau sentimentalių pareiškimų, kad esame broliai, vienos aisčių tautos gentys, neįstengėme pasistūmėti. Pro mūsų galvas tuščiai praėjo dvi istorijos pasiūlos susijungti į bendrą valstybę. Ir abi jos siūlėsi grūmojant tam pačiam pavojui, kuris dabar pasikartojo tretįjį kartą.

Prieš 400 metų Pabaltijo kraštams grėsmė buvo lygiai tokia pat, kaip antrajam Didžiajam karui prasidėjus, kai Sovietų Sąjunga pašoko kaltinti Pabaltijo valstybes, kad jos grasančios Rusijos saugumui. Rusijos caras Jonas Žiaurusis, kurį dabar bolševikai kelia ant garbės šakių, XVI amžiaus viduryje pradėjo kabintis prie Livonijos ir reikalauti, kad ji su nieku nesidėtų. Livonijos sutartis su Lietuva buvo Maskvai pretekstu veržtis prie Baltijos marių per latvių ir estų žemes. Lietuvos kancleris Mykolas Radvila tada teisingai pastebėjo, jog Lietuva negali leisti Maskvai atsistoti prie Dauguvos žiočių ir Lietuvą apsupti.

Lietuva tada ilgai ir sunkiai grūmėsi dėl Baltijos erdvės, kad ten nebūtų ant tvoros stipinų varstomi vaikai ir nėsčioms moterims pjaustomos isčios. Tos maskolių priemonės naikinti Pabaltijo kraštų žmones yra labai artimos dabarties bolševikų darbams. Lietuviai tiek tepasiekė, kad ne visa Livonija atiteko rusams. Lietuva užėmė Rygos miestą su dalimi Vidžemės (išlaikė iki 1621), Latgalę (išlaikė iki 1772) ir naujai sukurtą vasalinę Kuršo kunigaikštystę (išlaikė iki paskutinio padalinimo, 1795). Tiek laiko istorija čia jungė, o visa kita skyrė.

*

Latgalė yra vaiskiu pavyzdžiu, ko buvo galima pasiekti Dauguvos šalyje, jei Lietuva būtų buvusi kiek pajėgesnė spirtis Maskvai. Mat, Latgalė, išbuvusi Lietuvos valstybės sienose apie du šimtus metų, pasidarė tokia artima rytinėms Lietuvos žemėms, jog rodėsi, lyg būtų kas ten nukėlęs dalį Vilniaus krašto su lietuviška jo buitimi — kaimų sodybomis, papročiais, socialiniais santykiais, katalikų tikėjimu. Pirmojo Didžiojo karo pabaigoje buvo rimtai svarstoma kurti katalikišką Latgalės kontoną, lygiagretų protestantiškajai Latvijos daliai. Tie separatiniai latgalių siekimai pavyko nuraminti Rezeknės konferen-

cijoje tik po aštrių ginčų: Latgalē gavo autonomiją, kuri išliko iki pat Ulmanio perversmo. Ligi to laiko jau buvo susigyventa su bendros valstybēs mintimi.

Gi 1917-1918 metais mažai reikējo, kad Latgalē, lietuviams pasiūlius, būtų susidējusi su Lietuva plačios autonomijos teisēmis. Bet tuo atveju būtų tekę galvoti apie bendrą Lietuvos-Latvijos valstybę arba labai glaudžią federaciją. Deja, aną istorijos valandą nebuvo įsisąmoninta, kad Latgalē galējo būti lieptu dviem broliškom tautom sueiti į vienos valstybēs kelią. Nuo to kelio nusukta dēl dviejų priežasčių: viena, buvo užsiliūliuota Wilsono principų žavesiu; antra, buvo susirūpinta tiktai savo kiemo apsauga.

Po ano Didžiojo karo daug kas galvojo, išskyrus pralaimējusią Vokietiją, kad žemēn pagaliau atējo teisingumas. Vadinasi, ir maža tauta galēs būti saugi savo nepriklausomoje valstybēje ir didžiųjų globoje. Lietuviai pradžioje neskubino net ir savo kariuomenēs organizuoti: kas mus puls ir ką mes pulsime? Pasiūlymas latviams dētis į krūvą arba sutikimas priglausti gudus, kurie patys prašēsi, lietuviams atrodē nuokrypa nuo Wilsono principų. Tačiau jie buvo paneigti jēgos, kurios iš tautų santykių taip lengvai neišbrauksi. Lenkų jēga, nekalbant jau apie bolševikus, kurių pasaulinēs grēsmēs tada taip aiškiai dar nesuprasta, Pabaltijo valstybes išvedē iš pusiausvyros, kurią jos galējo sudaryti savo erdvēje. Čia dar pasirodē, kaip kitos dvi Pabaltijo valstybēs — Latvija ir Estija — tebesirūpino daugiau savo kiemu.

Latviai ir estai, patenkinti, kad jie gavo visa, ką turējo praeityje, čiupinējo tiktai bandymus, kaip visa tai apsaugoti ateičiai. Bandymai vedē į plačią Baltijos marių federaciją, į kurią buvo norima įtalpinti dar Suomija, Skandinavijos kraštai ir Lenkija. Paskui tas ratas buvo siaurinamas, bet kol Lenkija nebuvo iš tų projektų išjungta, išsijungē Lietuva. Iš tų pasitarimų, buvusių 1918-1925 metais įvairiose sostinēse, išskyrus Kauną, naudos buvo tik tiek, kad Estija ir Latvija įsitikino, jog galima tiktai trijų Pabaltijo kraštų santarvē, nors tam kliuvo Vilniaus klausimas. Pagaliau ir Lietuvos užsienio politika tiktai 1934 metais suprato, kad galima siekti tarpvalstybinēs jungties ir su Vilniaus klauzule.

Lietuvai ēmusis iniciatyvos, 1934 metų rudenį Ženevoje buvo pasirašyta trijų Pabaltijo valstybių santarvēs ir bendradarbiavimo sutartis. Jos uždavinys buvo plēsti trijose tautose "solidarios santarvēs ir solidaraus draugingumo dvasią". Latvijos įgaliotas ministeris Lietuvai L. Seja ta proga teisingai pastebējo, jog sutartis buvo pavēluota, bet didžiai reikalinga. Ją su džiaugsmu sutiko Pabaltijo valstybių draugai ir su pagieža stengēsi jos vykdymą sukliudyti priešai. Sovietų Sąjunga už to solidaraus bendradarbiavimo užsikabino, kaip kitados Jonas Žiaurusis, kai jai pasitaikē proga užgrobti Pabaltijo tautų žemes. Pavēluota sutartis jau nebespējo suorganizuoti bendros apsaugos.

Tokia yra praeitis.

*

Galvojant apie ateitį, savo mintį pirmiausia reikia atkabinti nuo tų praeities momentų, kurie tris Pabaltijo tautas skyrē. Praeitis temoko daugiau kreipti dēmesio į pačią teritoriją ir bendrą jai grēsmę, kuri kyla iš sandūros didžiųjų kaimynų interesų. Antra, reikia kreipti žvilgsnį į ateitį ir bandyti suvokti, kur istorijos vyksmas žmoniją veda. Abu tie dalykai prašosi bent trumpo paaiškinimo.

Pabaltijo tautų teritorija geopolitiniu atžvilgiu yra tokia pavojinga pasidariusi, kad jinai, ne kas kita — net ne giminiškas latvių ir lietuvių kraujas — verčia labiau glaustis savo gyvybei išsaugoti. Žinome, kad tos trys tautos yra sutūpusios ant siauro Baltijos prietilčio, į kurį visada norēs įsirioglinti stipresnis kaimynas. Negalima net laukti, kad bolševizmui ir žlugus ir demokratinei Rusijai atsikūrus, ji nespaustų į Baltijos krantus.

Siauri pamario rēžiai visada yra pritvinę grasos. Jiems lemta arba pradingti žmonių masēje, kuri veržiasi iš kontinento gilumos, arba nustumti ją toliau ir išsiplēsti. Kai praeityje Lietuvai nepavyko savo didžiosios valstybēs sienų išlaikyti toliau nuo Baltijos marių, istorijos vyksmas rytų Europos erdvēje pasuko atgalia lanksma. Ateityje, kiek liks dar Pabaltijy neišžudytų žmonių, jiems nebus kito pasirinkimo, kaip sudaryti vieną tvirtą grandį kokių 200.000 kv km pamario juostoje. "Jeigu šios vienybēs nebus, — kalbējo Latvių-Lietuvių Vienybēs pirmininkas inž. Janis Ryteris dar prieš 20 metų, — tai žlugimas yra neabejotinas". Dabar tai dar aiškiau suprantame.

Antras motyvas, kuris spiria galvoti apie daug glaudesnį saitą, negu jį buvo užmezgusi 1934 metų santarvē, siejasi su kintančiomis pažiūromis į mažųjų valstybių suverenumą. Tai yra visiškai kita gaida, negu skambējo Wilsono principai po ano karo. Tarp dviejų karų sustiprējo tendencija jungti tautas ir valstybes didesnēmis grupēmis. Ta stipri linkmē ieškoti tarptautiniams santykiams naujų pagrindų nēra iššaukta tiktai bolševizmo grēsmēs. Rusijos revoliucijoje, pamuštoje stipraus internacionalumo, galima įžiūrēti istorijos vyksmo įstangą glaudinti tautas, valstybes ir net kontinentus. Ir antroje bolševikinēs sienos pusēje siekiama to paties,

ADOMAS GALDIKAS — ŽIEMA (aliejus)

tiktai kitomis priemonėmis. Šiandien abiejose pusėse rungiamasi dėl pasaulio suvienijimo, tačiau ta vienybė greičiausiai bus pasiekta tik ai po sunkių, gal net katastrofiškų bandymų. Kas liks po tų didžiųjų atmainų, bet bus nepajėgus ir dar mažas, turės laisvės tik tiek, kad galės rinktis didesniųjų globą, vadinamąjį protektoratą, arba tarpusavio federaciją, kad galėtų kiek savarankiau tvarkytis. Jau dabar mažesnės ir vidutinės tautos galvoja susimesti didesnėn krūvon.

Žodžiu, nauja tarptautinės politikos linkmė siekia versti sienų stulpus. Labiausia jais atsitvėrusi yra Europa; bet ji yra išsiugdžiusi ir vienalytę kultūrinę bendruomenę, kuri gali būti atrama didesniam arba mažesniam Europos valstybių junginiui, koks yra buvęs viduramžių laikais. Galima tai vadinti universaliu viduramžių atgimimu, kaip savo metu rašė rusų filosofas N. Berdiajevas, ir galima tai laikyti atoveikiu, sukeltu įsiaistrinusių tautinių kivirčų. Žinia, didžiosios valstybės visada liks stipriai tautinės, tačiau mažąsias tautas ir valstybes jos stengsis tvarkyti anttautiniais principais, stipriai užkabindamos jų savarankumą. Kokias iš to išvadas turėtų pasidaryti Pabaltijo valstybės?

*

Kai kurios išvados yra jau padarytos Pabaltijo kraštų bendros nelaimės: ji yra juos sujungusi. Laisvajame pasaulyje Lietuva, Latvija ir Estija dažnai palaikomos vienu vienetu, vadinamu "Baltic States". Tiesa, tos trys Baltijos pamario kaimynės vienu geografiniu vardu buvo vadinamos jau ir anksčiau, dar prieš Sovietų okupaciją, bet kol buvo nepavergtos, "Baltic States" ir reiškė tiktai geografinę sąvoką. Dabar Pabaltijo valstybės nevieno yra laikomos ir po-

litiniu junginiu. Kai kas visai nepaiso, kad jų istorija yra buvusi skirtinga, kad trys Pabaltijo tautos sudaro visai atskiras valstybes, kad jų gyventojai skiriasi savo kalba ir charakteriu. Iš toliau žiūrint daug kam atrodo tai nereikšminga, o ypač nesuprantama, dėl ko Pabaltijo tautos, būdamos dar mažos, pabrėžia tą savo skirtingumą. Stebimasi ir tuo, kad iš Pabaltijo pabėgusieji, irgi bendru "baltiečių" vardu krikštijami, savo kelyje į laisvę kai kada susikryžiuoja.

Taigi Pabaltijo tautos viešoje pasaulio opinijoje jungiamos tivrtesnio ryšio, negu jis iš tikrųjų yra. Tebūnie tai dėl bendros nelaimės ir kovos su bolševizmu, bet reikia manyti, jog Pabaltijo kraštai panašiai bus jungiami ir tada, kai kova užsibaigs ir rytų Europos erdvėje kursis nauja santvarka. Tam reikia ruoštis ir svarstyti, kas šiuo metu galima būtų daryti, kad eventualūs pavojai būtų mažesni ir ateities gyvenimas saugesnis.

1. Pirmiausia reikia išnaudoti ir dar sąmoningai stiprinti tą laisvojo pasaulio opiniją, kuri Pabaltijo valstybes deda į krūvą. Ji gali būti mums reikalinga ir naudinga net trimis atžvilgiais: ivena, bus lengviau patiems pabaltiečiams įveikti kliūtis, kurios juos skiria ir tebeskirs net ir po didesnių atmainų; antra, gali būti tai argumentu, kad Pabaltijo valstybės sudaro neišskiriamą vienetą, jei būtų jungiama į platesnę federaciją ir reikėtų ginti savo valstybių didesnį savarankumą; trečia, gali prireikti pasaulio opinijos tam atvejui, jei būtų kėsinamasi Pabaltijo valstybes išskirti ir išdalyti, kas jau dabar užsimenama slaptose didžiųjų valstybių pasitarimuose. Reikia žinoti, kad Rusija, ir tapusi demokratinė, sieks platesnio Baltijos marių ruožo, o Lenkija gali įtikinėti, kad Lietuva priklauso jos politinei sferai ir globai.

2. Reikia išnaudoti dabarties sąlygas glaudesniam pabaltiečių suartėjimui, kai jie suseina Baltų Taryboje, Amerikos Balse, Europos Laisvės Komitete ir kitose įstaigose ar sambūriuose. Tuo tarpu visus čia jungia tiktai kova su bolševizmu. Tai yra, be abejo, šiuo metu pagrindinis siekinys, bet už jo slypi kitas: kaip paskui sutarsime ir ko sieksime? Dabarties sąlygos yra palankios tiems klausimams aiškintis ir siekti artimesnio ryšio visame darbo plote. Niekada juk tokio artimo kontakto neturėjome vieni su kitais. Jis turi duoti žmonių, pasiruošusių tris tautas artinti Baltijos pamaryje, kai jis bus išlaisvintas. Tų žmonių rasis ir anoje pusėje, bendros nelaimės suartintų. Mes esame, sakytume, nelaimės artimai ir dar kitų globojami. Būtų nusikaltimas saviems kraštams, jei tremtis čia neatliktų savo uždavinio.

3. Bendradarbiavimas gali būti sėkmingesnis tik tada, kai jis bus atremtas į vienokį ar kitokį Pabaltijo valstybių federacijos pastatą. Svarstyti įvairius jo pavidalus būtų atskiros studijos reikalas. To uždavinio turėtų imtis Baltų Taryba arba jos sudaryta speciali komisija. Ji turėtų paruošti apmatus tam, ko norima išsilaisvinus siekti: vienos federalinės Pabaltijo valstybės ar trijų valstybių federacijos. Abiejų formos čia gali būti labai įvairios.

4. Reikėtų drauge visiems trims Pabaltijo kaimynams pagalvoti apie likvidaciją bolševikinės santvarkos, kai ateis tam laikas. Bolševikai su nedidelėmis išimtimis bus sulyginę Pabaltijo kraštų kultūrinį bei ūkinį gyvenimą, bus ir šio to naujo įvedę, bus palikę daug kenksmingų mums nuosėdų. Pabaltijo federacijai galima daug pasitarnauti, jei kultūrinės bei ekonominės problemos, kiek tai įmanoma, bus sprendžiamos jau dabar, žiūrint tų kraštų didesnio susiglaudinimo.

5. Mums vis dar lieka siekiniu, nepaisant skaudžių pamokų, Lietuvos užsienio reikalų ministerio dr. D. Zauniaus žodžiai, pasakyti prieš 20 metų: "Mes turime vieningai ir tvirtai laikytis ne vien tais klausimais, kurie mums visiems yra bendri, bet turime taip pat draugingai ir jautriai nusistatyti į vieni kitų specifines problemas . . . nedaryti nieko, kas galėtų pakenkti kito jos kaimyno reikalams". Specifinės problemos, kaip kitados Vilniaus ar Nemuno žiočių, tiems, kurie sudaro tartum vieną valstybę, atsistoja jau kitoje šviesoje; tai yra visų bendras laimėjimas ar pralaimėjimas. Praeityje, žiūrint tiktai iš savo kampo, to nenorėta nuoširdžiai suprasti. Dabar tokiais specifiniais klausimais pabaltiečiams reikia turėti vienodą ir suderintą nusistatymą.

6. Savi marškiniai, kaip sako patarlė, yra arčiausia kūno. Jie lieka arčiausia ir tada, kai namai dega. Deginami visų tų rūpesčių, kurių pabaltiečiai patiria kovodami už savo kraštų laisvę ir savo būvį svetur, nevisada išlieka nuosaikūs, santūrūs ir neakižagūs kitiems bendros nedalios broliams. Tuo tarpu bendra talka ir nuoširdus sutarimas turėtų apimti visus frontus. Kiek Baltų Taryba to siekia diplomatijoje, tiek spauda ir organizacijos turėtų siekti plačioje visuomenėje. Gaila, Pabaltijo bėglių ir emigrantų spaudoje labai mažai randame informacijų iš savo kaimynės gyvenimo, veiklos ir rūpesčių.

7. Reikėtų pagalvoti apie bendrą visų trijų tautų kongresą, kuriame tam tikrais pareiškimais būtų aptarta ir išryškinta bendra linija. Tai pasitarnautų propagandai laisvame pasauly-

je ir anon uždangos pusēn nueitų aidu, kad laikomės išvien ir siekiame laisvų Pabaltijo valstybių federacijos.

8. Pagaliau reikia turėti galvoje, kad Pabaltijo valstybių nepriklausomo gyvenimo pagrindai, palikę už praėjusio karo, bus sunkiai beatstatomi toje formoje, kaip buvo. Kiek bus dar galima pasiremti praeitimi, — vadinasi, tuo, kas anksčiau turėta ir kurta, yra sunkiai atsakomas klausimas, nes nėra žinios, kokiame pavidale išliks Pabaltijo kraštai po ilgų metų vergijos. Tą klausimą reikia dabar lukštenti, numatant visokias galimybes.

*

Visa trumpai suglaudus, sektų šios išvados:

a. Praeitis Pabaltijo tautų ne jungė, bet skyrė; ateitis kategoriškai reikalauja joms susijungti.

b. Geopolitinė jų padėtis visam laikui lieka grasi; tai reikalauja sutelkti visų trijų tautų pajėgas savo gyvybei išlaikyti ir savarankiam gyvenimui ginti.

c. Tarptautinės politikos linkmė pasinešusi mažųjų valstybių suverenumo nenaudai; reikia jau dabar galvoti, kokiame pavidale Pabaltijo kraštai galėtų geriausiai išssaugoti savo didesnį nepriklausomumą.

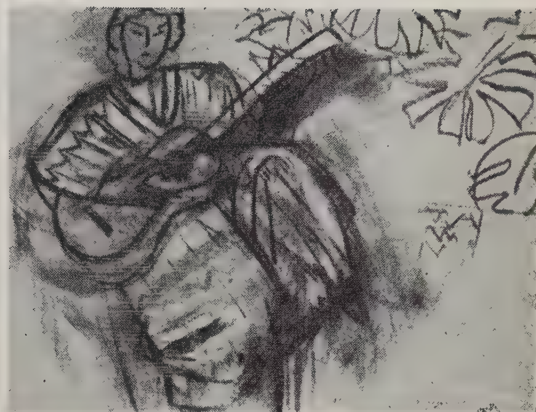
d. Nepriklausomybės laikų Baltijos santarvė yra per menka atrama ateities ryšiams ir solidarumo dvasiai; reikia numatyti žymiai ankštesnius Pabaltijo federacijos rėmus.

e. Tremties metas neturi būti skirtas tiktai kovai su bolševizmu; jis turi duoti žmonių įgyvendinti trijų tautų didesnį suglaudinimą, išsilaisvinus iš Sovietų okupacijos.

Romas Viesulas — **Benamiai** (litografija)

AUŠRA BENDORIŪTĖ

MANO DIENOS

Mano dienos —
nubalę, smulkūs akmenėliai,
be garso krentantys
į šias smiltis ir į šiuos vandenis.

Mano dienos —
nulygintos ir permatomos kriauklės,
jau taip seniai pralaužtos,
kad nelaikytų jūros nei vėjo balso.
Tylėdama, neprisiliesdama,
aš rūpestingai vaikštau aplink jas.

PURIENOS

Nuo jų
pavasario rankos nuvysta
ir į odos baltumą skverbiasi
žalsvi šešėliai,
jų vienų
vėjas nepajėgia nuskint ir nešti nesutrynęs,
tik nuo jų
jis tampa matomas ir gelsvas.

ŠAUKSMAS

Tu negali girdėti mano žodžių,
bet pažiūrėk:
jie virš tavęs,
jie paukščiai danguje,
jie spurdi, verpdami ploniausius
metalo siūlus mano sielon,
ir plėšo, norėdami augštyn.

Tu negali girdėti mano žodžių,
bet greičiau, greičiau pažvelk
ir, ranką ištiesęs,
nuskink juos nuo dangaus.

KETVIRTĄ VALANDĄ

Ketvirtą valandą
dienos pats dešinysis sparnas
užkliuvo už sausiausios
ąžuolo šakos
ir plyšo.
O susikūprinęs, įraudęs amariukas
permatoma koja
pradėjo tuksenti
nesuvokiamą ritmą.

ILGESYS

Ir kartą,
kai paliko vartai atdari,
laukuosna ilgesys atėjo.
Jis buvo baltas, kaip žiedai,
ir ne gėlėm —
kažkuo dar lengvesniu,
daug tylesniu —
jauni konvalijų laukai kvepėjo.

ŽUDIKAI

ERNEST HEMINGWAY

Atsivērė Henrio valgyklos durys ir įžengė du vyrai. Jie atsisėdo prie baro.

— Ko jums? — Jurgis paklausė juodviejų.

— Nežinau, — atsakė vienas iš tų vyrų.— Ali, ką valgysi?

— Nežinau, — tarė Alis. — Nežinau, ką valgysiu.

Lauke jau temo. Gatvės šviesa krito ant lango iš oro pusės. Abu vyrai prie baro skaitė valgių sąrašą. Iš kito baro galo juos stebėjo Nikas Adams. Kai jie įėjo, jisai kalbėjosi su Jurgiu.

— Aš imsiu karbonadą su obuolių padažu ir bulvių troške, — tarė pirmas vyras.

— Dar negatava.

— Tai kam po velnių įrašėte į lapą?

— Čia vakarienei, —aiškino Jurgis. — Galite tai gauti šeštą valandą.

Jurgis pažvelgė į laikrodį ant sienos už baro.

— Penkta valanda.

— Laikrodis rodo dvidešimt po penkių, — atvertė antras vyras.

— Skuba dvidešimt minučių.

— O, velniop su tuo laikrodžiu, — tarė pirmas vyras. — Ko turite valgyti?

— Galiu jums duoti bet kokių sumuštinių, — pasakė Jurgis. — Galite gauti kumpio ir kiaušinių, lašinukų ir kiaušinių, kepenų ir lašinukų, arba steiko.

— Duokite man vištienos kotletukų su žirniais, ir grietinėlės padažu, ir bulvių troške.

— Tai vakarienei.

— Ko tik norim, vis vakarienė, a? Tai tokia čia jūs tvarka.

— Galiu jums duoti kumpio ir kiaušinių, lašinukų ir kiaušinių, kepenų —

— Paimsiu kumpio ir kiaušinių, — tarė vyras, pavadintas Aliu. Jis nešiojo katiliuką ir juodą apsiaustą, susegtą ties krūtine. Jo veidas buvo smulkus ir išblyškęs, o lūpos siauros. Jis dėvėjo šilkinį šaliką ir pirštines.

— Duokite man lašinukų ir kiaušinių, — pasakė antras vyras.

Jis buvo beveik tokio pat ūgio, kaip Alis. Juodviejų veidai skyrėsi, tačiau abu vilkėjo kaip dvynukai. Abu dėvėjo per ankštus apsiaustus. Jie sėdėjo palinkę priekin, alkūnes atrėmę į barą.

— Turite ko nors gerti? — paklausė Alis.

— Selterio, imbierinio alaus, — tarė Jurgis.

— Aš noriu pasakyti, ar jūs turite ko nors *gerti?*

— Tik tai, ką suminėjau.

— Nuostabus miestelis, — tarė antras. — Kaip čia jie jį vadina?

— Summit.

— Ar kada nors girdėjai apie jį? — Alis paklausė savo sėbrą.

— Ne, — atsakė sėbras.

— Ką jūs čia veikiate nakčia? — paklausė Alis.

— Jie valgo vakarienę, — atsakė jo sėbras. — Jie visi sueina čia ir valgo vakarienę.

— Teisybė, — atsakė Jurgis.

— Manai, kad teisybė? — Alis paklausė Jurgį.

— Žinoma.

— Tamsta gudrus vaikinas, ar ne?

— Žinoma, — atsakė Jurgis.

— Taigi, kad ne, — tarė antras mažiukas vyras. — Ali, ar jis gudrus?

— Jis glušas, — atsakė Alis. Jis atsisuko į Niką. — Kaip pats vadiniesi?

— Adams.

— Vėl gudruolis, — tarė Alis. — Ar jis ne gudruolis, Maksai?

— Miestas pilnas gudragalvių, — atsakė Maksas.

Jurgis pastatė ant baro dvi lėkštes, vieną su kumpiu ir kiaušiniais, antrą — su lašinukais ir kiaušiniais. Jis padėjo dar dvi lėkštes su apkepintomis bulvėmis ir uždarė dureles į virtuvę.

—Kas jums? — jis paklausė Alį.

— Neatsimeni?

— Kumpis ir kiaušiniai.

— Tai bent gudruolis, — tarė Maksas. Jis pasilenkė priekin ir pasiėmė kumpį su kiaušiniais.

Abu vyrai valgė, mūvėdami pirštines. Jurgis sekė juodu bevalgant.

— Į ką *tamsta* spoksai? — Maksas paklausė Jurgį.

— Į nieką.

—Po velnių, tamsta spoksojai. Žiūrėjai į mane.

— Gal berniokas tik pajuokavo, — tarė Alis. Jurgis nusijuokė.

— *Tamstai* nėra ko juoktis, — tarė jam Maksas. — *Tamstai* visai nėra ko juoktis, supranti?

— Gerai, — tarē Jurgis.

— Tai jis galvoja, kad gerai. — Maksas atsisuko į Alį. — Jis galvoja, kad gerai. Nieko sau.

— O, jis — galvočius, — tarē Alis. Jiedu tebevalgē.

— Kaip vadinasi tas gudragalvis už baro?— Alis pasiteiravo Makso.

— E, gudruoli, — Maksas tarē Nikui. — Užeik su savo draugu į kitą baro pusę.

— Kam? — paklausē Nikas.

— Niekam.

— Geriau užeik, gudragalvi, — tarē Alis. Nikas aplinkui apējo už baro.

— Kas čia šovē į galvą? — paklausē Jurgis.

— Kas tau darbo, po perkūnų, — atsakē Alis. — Kas ten virtuvēje?

— Nigeris.

— Kaip tai nigeris?

— Nigeris, kuris verda.

— Liepk jam įeiti.

— Kuriam galui?

— Liepk jam įeiti.

— Atsimink, kur tamsta esi.

— Mes po perkūnų gerai žinome, kur esame, — tarē vyras, vadinamas Maksu. — Ar mudu atrodome kvailai?

— Tu šneki kvailai, — tarē jam Alis. — Kuriems galams pačiam ginčytis su vaikēzu? Klausyk, — tarē jis Jurgiui, — pasakyk nigeriui, tegul čia ateina.

— Ką judu jam darysite?

— Nieko. Pamankštink savo smegenis, tu gudragalvi. Ką gi mes begalētume nigeriui padaryti?

Jurgis pravērē dureles į virtuvę. — Samai, — šūktelējo jis. — Eikše minučiukei.

Virtuvēs durys prasivērē ir įējo nigeris. — Ko reikia? — paklausē jis. Jį peržvelgē abu vyrai prie baro.

— Gerai, nigeri. Stovēk, kur esi, — tarē Alis.

Samas, nigeris, stovēdamas su prikyšte, žiūrējo į abu vyrus, susēdusius už baro. "Taip, ponas", pasakē jis. Alis pakilo nuo savo sēdynēs.

— Einu atgal virtuvēn su nigeriu ir gudruoliu, — tarē jis. — Grįžk virtuvēn, nigeri. Gudragalvis, tu eini su juo.

Mažiukas vyras nusekē paskui Niką ir virēją Samą atgal į virtuvę. Durys užsivērē už jų. Vyras, kuris vadinosi Maksas, sēdējo prie baro priešais Jurgį. Jis žvelgē ne į Jurgį, o žiūrējo į veidrodį už baro. Henrio vieta buvo iš karčiamos perdirbta į valgyklą.

— Na, gudruoli, — tarē Maksas, žiūrēdamas į veidrodį, — ko nepraveri burnos?

— Kas čia darosi?

— E, Ali, — šūktelējo Maksas, — gudragalvis nori žinoti, kas čia darosi.

— Ko nepasakai? — pasigirdo Alio balsas iš virtuvēs.

— Kaip manai, kas čia darosi?

— Nežinau.

— Kaip pats manai?

Bekalbēdamas Maksas visą laiką žiūrējo į veidrodį.

— Sunku pasakyti.

—E, Ali, gudragalvis berniokas sako, kad jam sunku pasakyti, ką jis manąs, kas čia darosi.

— Gerai, girdžiu tave, — sakē Alis iš virtuvēs. Jis atstūmē dureles, pro kurias virtuvēn patekdavo lēkštēs su buteliu pomidorų padažo. — Klausyk, gudragalvi, — jis tarē iš virtuvēs Jurgiui. — Atsistok trupučiuką toliau palei barą. Tu, Maksai, pajudēk kiek į kairę.

Jis buvo lyg koks fotografas, betvarkąs nutraukti grupēs paveikslą.

— Šnektelēk su manim, gudruoli, — tarē Maksas. — Kaip manai, kas čia bus?

Jurgis nieko neatsakē.

— Tai aš tau pasakysiu, — tarē Maksas. — Mes nužudysime švedą. Žinai dičkį švedą vardu Olis Andresonas?

— Taip.

— Jis čia kas vakaras ateina valgyti, ar ne?

— Kartais užeina.

— Jis ateina šeštą valandą, ar ne?

— Jeigu ateina.

— Visa tai mums žinoma, gudragalvi, — pasakē Maksas. — Pašnekēk apie ką nors kita. Ar kada nors nueini į kiną?

— Kai kada.

— Turētum dažniau nueiti į kiną. Kinas puikus daiktas tokiam gudriam berniokui, kaip tu.

— Kodēl jūs užmušite Olį Andresoną? Ką gi jisai jums padarē?

— Jis niekados neturējo progos mums ką nors blogo padaryti. Jis netgi nēra niekados mūsų matęs.

— Ir jisai mudu matys tik tą vieną kartą,— atsiliepē Alis iš virtuvēs.

— Tai už ką gi jūs jį nužudysite? — paklausē Jurgis.

— Mes jį nudēsim už draugą. Tik kad padarius paslaugą draugui, gudruoli.

— Užsičiaupk, — pasakē Alis iš virtuvēs. — Kad tave dievai, tu perdaug plepi.

— Na, aš gi turiu užimti gudruolį. Ar ne, gudruoli?

— Kad tave kur perkūnas, tu perdaug plepi, — sakē Alis. — Nigeris ir mano gudragalvis patys linksminasi. Aš juodu surišau, kaip mergaičių porą vienuolyne.

— Manyčiau, kad pats esi buvęs vienuolyne.

HENRI MATISSE

KAMBARIO VIDURY

— Ką žmogus gali žinoti.

— Tu esi buvęs košernam vienuolyne. Štai kur pats buvai.

Jurgis žvilgterėjo į laikrodį.

— Jeigu kas nors įeitų, pasakyk jiems, kad nėra virėjo, gi jeigu jie neatstotų, pasakyk jiems, kad pats eisi ir išvirsi. Supratai, gudragalvi?

— Taip, — tarė Jurgis. — Ką jūs paskui mums padarysite?

— Pamatysime, — tarė Maksas. — Tai vienas iš tų atsitikimų, kurių niekados nežinai iš anksto.

Jurgis pasižiūrėjo į laikrodį. Buvo ketvirtis po šešių. Atsidarė durys iš gatvės. Įėjo tramvajaus šoferis.

— Alio, Jurgi, — tarė jis. — Galiu pavakarieniauti?

— Samas išėjęs, — pasakė Jurgis. — Grįš už kokio pusvalandžio.

— Geriau paėjėsiu toliau gatve, — tarė šo-

feris. Jurgis pažvelgė į laikrodį. Buvo dvidešimt minučių po šešių.

— Puiku, gudragalvi, — tarė Maksas. — Tu tikras džentelmenukas.

— Jis žinojo, kad būčiau jam galvą ištaškęs, — iš virtuvės tarė Alis.

— Ne, — tarė Maksas. — To nereikia. Gudragalvis nieko sau. Jis nieko sau berniokas. Jis man patinka.

Penkios minutės prieš septintą Jurgis tarė:

— Jis neateis.

Į valgyklą buvo užsukę dar du žmonės. Jurgiui kartą teko nueiti į virtuvę ir pagaminti sumuštinį su kumpiu ir kiaušiniais,— vyras norėjo tai su savim pasiimti. Virtuvėje jis pamatė Alį su atgal atsmauktu katiliuku, sėdintį ant kėdutės prie durelių, o nupjauto šautuvo galas buvo atremtas į briauną. Nikas ir virėjas buvo suremti nugaromis kampe, su perrištu rankšluosčiu per abiejų burnas. Jurgis pagamino sumuštinį, suvyniojo į vaškinį popierių, įdėjo į maišiuką, išnešė, o vyras užsimokėjo ir išėjo sau.

— Gudragalvis visa kam tikęs, — tarė Maksas. — Jis gali virti ir viską. Iš kokios nors merguželės tu pasidarytum sau puikią žmonikę, gudragalvi.

— Tai ką? — tarė Jurgis. — Jūsų sėbras Olis Andresonas nesirengia ateiti.

— Mes jam duosim dar dešimt minučių, — tarė Maksas.

Maksas sekė veidrodį ir laikrodį. Laikrodis rodė septintą valandą, o paskui — penkias po septynių.

— Eikše, Ali, — tarė Maksas. — Verčiau judam. Jis neateis.

— Duok jam dar penkias minutes, — sakė Alis iš virtuvės.

Penkių minučių tarpe įėjo vienas vyras, ir Jurgis paaiškino, kad virėjas susirgęs.

— Ko gi po velnių neįsitaisote kito virėjo? — paklausė tas vyras. — Ar ne valgyklą jūs laikote?

Jis išėjo.

—Eikše, Ali, — tarė Maksas.

— O kaip su abiem gudragalviais ir nigeriu?

— Jie tvarkoj.

— Manai?

— Tikrai. Čia jau nėra ko veikti.

— O man visa tai nepatinka, — sakė Alis. — Neatsargu. Patsai perdaug prišnekėjai.

— O, tegul velniai griebia, — tarė Maksas. — Mums reikėjo pasilinksminti, ar ne?

— Vistiek perdaug šneki, — tarė Alis. Jis išėjo iš virtuvės. Nukirsti šautuvo vamzdžiai bent kiek pūpsojo iš per ankšto apsiausto juosmens. Pirštinėtomis rankomis jis išlygino apsiaustą.

— Lig pasimatymo, gudruoli, — jis tarė Jurgiui. — Tau pusėtinai pasisekė.

— Teisybė, — tarė Maksas. — Tau tiktų lošti arklių lenktynėse, gudragalvi.

Abu išėjo pro duris. Jurgis pro langą stebėjo juodu praeinant po lempa ir skersai gatvę. Su savo ankštais apsiaustais ir katiliukais jie atrodė kaip koki vodevilio artistai. Jurgis pro suveriamas duris įėjo į virtuvę ir atrišo Niką ir virėją.

— Man jau gana, — sakė virėjas Samas. — Man jau gana.

Nikas atsistojo. Jam dar niekados nebuvo tekę turėti rankšluosčio burnoje.

— Na, — tarė jis. — Kas čia po velnių?

Jis stengėsi atsipeikėti.

— Jie buvo atėję nužudyti Olio Andresono, — tarė Jurgis. — Jie norėjo jį nušauti, kai jis įeis valgyti.

— Olį Andresoną?

— Tikrai.

Virėjas nykščiais apsičiupinėjo sau burnos kampus.

— Ar jie visai nuėjo? — jis paklausė.

— Taip, — tarė Jurgis. — Dabar jie jau nuėję.

— Man tai nepatinka, — sakė virėjas. — Man tai visai nepatinka.

— Klausyk, — tarė Jurgis Nikui. — Verčiau tu nueik pas Olį Andresoną.

— Gerai.

— Verčiau visai nekišk prie to nagų, — tarė virėjas Samas. — Verčiau atstok nuo to.

— Neik, jei nenori, — tarė Jurgis.

— Tau taip nepraeis, jei įsivelsi į tai, — sakė virėjas. — Nekišk nagų.

— Eisiu pas jį, — tarė Nikas Jurgiui. — Kur jis gyvena?

Virėjas nusigręžė.

— Maži vaikėzai visados žino, ką jie veiks, — pasakė jis.

— Jis gyvena Hiršo bendrabutyje, — tarė Jurgis Nikui.

— Užsuksiu tenai.

Lauke, pro nuogas medžių šakas, švietė lempa. Nikas ėjo gatve palei tramvajaus bėgius ir ties kita lempa pasuko į šoninę gatvę. Už trijų namų šia gatve buvo Hiršo bendrabutis. Nikas palypėjo du laiptus ir spustelėjo skambutį. Prie durų priėjo moteriškė.

— Ar Olis Andresonas čionai?

— Norite pasimatyti?

— Taip, jeigu jisai namie.

Nikas nusekė laiptais paskui moteriškę ligi pat koridoriaus galo. Ji pasibeldė į duris.

— Kas ten?

— Kažkas nori su jumis pasimatyti, ponas Andresonai, — tarė moteriškė.

— Čia Nikas Adams.

— Prašau.

— Nikas atidarė duris ir įėjo į kambarį. Olis Andresonas gulėjo su visais drabužiais ant lovos. Jis buvo sunkaus svorio boksininkas ir tokiai lovai buvo per ilgas. Jis gulėjo, padėjęs galvą ant dviejų priegalvių. Į Niką jis ir nepažvelgė.

— Kas atsitiko? — jis paklausė.

— Buvau Henrio valgykloj, — tarė Nikas, — ir įėjo du tipai ir surišo mane ir virėją, ir jie pasakė, kad tave nužudys.

Jo žodžiai skambėjo kažkaip kvailai. Olis Andresonas nieko nepratarė.

— Jie suvarė mus į virtuvę, — Nikas pasakojo toliau. — Jie norėjo tave nušauti, kai ateisi vakarienės.

Olis Andresonas žiūrėjo į sieną ir nieko neatsakė.

— Jurgis manė, kad bus geriau, jeigu ateisiu ir tau papasakosiu apie tai.

— Čia aš jau nieko nebegaliu, — pasakė Olis Andresonas.

— Papasakosiu tau, kaip juodu atrodė.

— Nenoriu žinoti, kaip jie atrodė, — tarė Andresonas. Jis žiūrėjo į sieną. — Ačiū, kad atėjai ir pranešei.

— Nėr už ką.

Nikas žiūrėjo į stambų vyrą, gulintį ant lovos.

— Ar nenori, kad nueičiau policijon?

—Ne, — tarė Olis Andresonas. — Nieko nepadės.

— Argi aš niekaip negalėčiau padėti?

— Ne. Čia jau nieko nepadarysi.

— Gal tai buvo tik baimei įvaryti?

— Ne, tai nėra baimei įvaryti.

Olis Andresonas persivertė į sienos pusę.

— Viena bėda, — tarė jis, kalbėdamas sienos link, — kad aš niekaip negaliu savęs prisiversti ir išeiti. Visą dieną čia pradrybsojau.

— Ar negalėtum sprukti iš miesto?

— Ne, — tarė Olis Andresonas. — Man jau įkyrėjo visas tas lakstymas iš vietos į vietą.

Jis žiūrėjo į sieną.

— Dabar jau nieko nebeliko.

— Ar negalėtum kaip nors viso to sutvarkyti?

— Ne. Padariau klaidą. — Jis kalbėjo tuo pačiu lėkštu balsu. — Čia jau nieko nepadarysi.

— Grįšiu pas Jurgį, — tarė Nikas.

— Ligi pasimatymo, — tarė Olis Andresonas. — Jis nė nepasižiūrėjo į Niką. — Ačiū, kad užsukai.

Nikas išėjo. Uždarydamas duris, jis matė Olį Andresoną su visais drabužiais gulint ant lovos ir žiūrint į sieną.

— Jisai visą dieną prabuvo kambaryje, — apačioje pasakė šeimininkė. — Man rodos, kad jisai nesijaučia kaip reikiant. Aš jam pasakiau: "Ponas Andresonai, tokią gražią rudens dieną tamsta turėtum išeiti laukan ir pasivaikščioti", bet jis buvo nenusiteikęs.

— Jis nenori išeiti.

— Gaila, kad jis nesijaučia kaip reikiant,— tarė moteriškė. — Jis baisiai mielas vyras. Žinote, jis buvo boksininkas.

— Žinau.

— Jeigu ne jo veidas, tai nė į galvą neateitų, — pasakė moteris. Kalbėdami juodu stovėjo prie pat durų į gatvę. — Jis toks malonus.

— Na, labanaktis, ponia Hirš, — tarė Nikas.

— Aš ne ponia Hirš, — tarė moteris. — Jai ši vieta priklauso. Aš tik prižiūriu. Mano pavardė — Bell.

— Na, labanaktis, ponia Bell, — tarė Nikas.

— Labanaktis, — atsakė moteris.

Nikas tamsia gatve nuėjo ligi kertės, kur švietė lempa, o paskui palei tramvajaus bėgius ligi Henrio valgyklos. Jurgis buvo viduje, už baro.

— Matei Olį?

—Taip, — atsakė Nikas. — Jis kambaryje ir nenori išeiti.

Išgirdęs Niko balsą, iš virtuvės pravėrė duris virėjas.

— Nenoriu nė girdėti apie tai, — pasakė jis ir užtrenkė duris.

— Pasakei jam? — klausinėjo Jurgis.

— Žinoma. Pasakiau, bet jis ir pats žino, kas čia vyksta.

— Ką gi jis darys?

— Nieko.

— Jie jį nužudys.

— Manau, kad nužudys.

— Jis, turbūt, kur nors įsivėlė Čikagoje.

— Manau, kad taip, — tarė Nikas.

— Pasiutęs reikalas.

— Baisus reikalas, — tarė Nikas.

Daugiau jie ir nesikalbėjo. Jurgis pasisiekė rankšluostį ir nutrynė barą.

— Įdomu, ką jis galėjo padaryti? — tarė Nikas.

— Kam nors koją pakišo. Užtai ir nužudoma.

— Aš mesiu šį miestą, — pasakė Nikas.

— Taip, — tarė Jurgis. — Visai ne pro šalį.

— Negaliu nė pagalvoti, kaip jis ten kambaryje laukia ir žino, kad neišsisuks. Po šimts, tai per baisu.

— Na, — tarė Jurgis, — geriau negalvok apie visa tai.

Išvertė *A. V.*

VINCAS KRĒVĒ

ŽMOGUS IR LIETUVIS

PR. SKARDŽIUS

Vincas Krēvē-Mickevičius yra tokia nepaprasta ir sudētinga asmenybē, kad apie jį, net ir mirusį, tuo tarpu, kol dar neturime išsamaus jo gyvatos aprašo ir nuodugnesnių jo kūrybos studijų, yra gana sunku tarti kokį nors bendrinamąjį žodį. Iš vienos pusēs jis mums neabejotinai yra didelis, brangus rašytojas, klasikas, savo kūryba turējęs daug įtakos tiek atbundančiai, tiek vēliau atbudusiai nepriklausomai Lietuvai, ypač besimokančiai jaunuomenei. Iš kitos pusēs dēl savo būdo ypatybių ir dvasinių polēkių jis nevisados galējo tilpti mūsų visuomeninio gyvenimo rēmuose, todēl apie jį kaip apie žmogų vienas kitas gana įvairiai atsiliepia; vieniems jis atrodo didelis lietuvis, ištikimas savo tautos sūnus, nuoširdžiai sielojęsis savo tēvynēs vargais bei jos likimu; kiti, priešingai, taria jį buvus gyvenimo nepraktiką, nevykusį politiką . . .

Dabar, kol tebēr gyvi prisiminimai, kalbēti apie skaudamąsias problemas yra jau netaip lengva. Antra vertus, ir šiaipjau nēra patogu prisiminti tamsesnius mirusiojo žmogaus gyvenimo šešēlius. Bet iš kitos pusēs V. Krēvę gerai pažinusiems yra taip pat sunku nutylēti tai, kas jų supratimu yra visai neįmanoma, neįtikētina.

Visų pirma vieno mūsų žurnalisto plačiau aprašytoji tariama V. Krēvēs tragedija, susijusi su mūsų nepriklausomybēs likimu, yra ne jo vieno, bet visos Lietuvos tragedija. V. Krēvē kaip tik yra tas žmogus, kurio vienintelis tikslas, jo paties žodžiais tariant, buvo "dirbti Lietuvai ir dēl Lietuvos". Jis ir savo raštuose norējo atkurti tą senąją Lietuvą, kuri "viena ranka kovojo prieš visą Europą, kai šioji kryžiuočiams teikē pagalbą", o kita ranka "užkovojo didesnę pusę šios dienos Rusijos". Jis norējo atvaizduoti "tų milžinų sielą — senovinę Lietuvą". Todēl jis, nepriklausomybēs pradžioj sugrįžęs į Lietuvą, tuojau įsitraukē į darbą, susijusį su Lietuvos atsikūrimu: buvo Šv. Ministerijos Knygų Leidimo Komisijos pirmininku, redagavo "Skaitymus", pirmininkavo Šaulių Sąjungai, drauge su kitais organizavo universitetą, aktyviai prisidējo prie Klaipēdos vadavimo, buvo vienu iš Tautininkų Sąjungos kūrēju ir t.t. Žodžiu, V. Krēvē rūpinosi viskuo, kas parblokštą, suniokotą Lietuvą galētų prikelti, ant kojų pastatyti, sustiprinti. Ir tuo rūpindamasis, jis budriai įžiūrējo, kad prikeltoji Lietuva neimtų vēl menkēti, griūti. Pvz. vieną kartą, ramiai šnekučiuodamasis su savo kolegomis, jis nugirdo iš gandonešių, kad vyriausybē norinti Vokietijai sugrąžinti Klaipēdą. Jo veidas tuojau persimainē, ēmē drebēti. Nebegalējo daugiau nei žodžio ištarti. Ir nieko nelaukdamas, pasiēmęs kepurę, išējo tiesiai pas krašto apsaugos ministerį pasiteirauti, ar tai tiesa, ką žmonēs sako. Kitą dieną priējęs man džiaugsmingai pranešē, kad ministeris tas žinias paneigęs.

Šitas pavyzdys aiškiai rodo V. Krēvēs gyvą domējimąsi Lietuvos valstybēs reikalais. Dirbdamas su juo drauge viename fakultete beveik penkiolika metų, aš turējau nemaža progos ir daugiau panašių pavyzdžių matyti. Kiek įmanydamas jis rūpinosi, kad ko daugiau naujų mokslinių pajēgų būtų įtraukta į akademinį darbą. 1929 m. pradējus dirbti Hum. Mokslų fakultete, jis man tuojau pareiškē: "Mes, seniai, jau nebedaug ką padarysime — visa mūsų viltis jūs, jaunesnieji specialistai". Ir vēliau jis man bent kelis kartus yra kartojęs, kad kūrybinį mokslo darbą daugiausia gali dirbti tie, kurie yra baigę specialybines mokyklas, yra moksliškai gerai paruošti ir pasiryžę savo specialybēs keliu nuolat kopti į didesnes mokslo augštybes. Todēl jis didžiai sielodavosi, kai jam nepavykdavo kokios geresnēs mokslinēs pajēgos pritraukti arba nužiūrētasis pasirodydavo nerangus, nevisai vykęs. Geresnēmis pajēgomis jis visados džiaugdavosi, su pasitenkinimu atsiliepdavo. Pvz. Leonas Karsavinas, lietuviškai geriau išmokęs net už kaikuriuos savo kolegas lietuvius ir savo mokslingumu plačiai užsieny žinomas, buvo net jo ir artimesniu draugu pasidaręs. Taip pat didžioj pagarboj jis laikē ir šveicarietį Praną Brenderį, kuris sugebējo jau laisvai lietuviškai dēstyti nelengvus klasikinēs filologijos dalykus ir spējęs paruošti nemaža taip reikalingų kvalifikuotų mokytojų lotynistų. Bet V. Krēvē ne tik iš kitur stengēsi gauti trūkstamų mokslinių pajēgų; jis pirmoj vietoj rūpinosi ir pačių lietuvių jaunesniojo personalo prieaugliu. Per

Vincas Krėvė Palangoje
Sruogienė, Vincas Krėvė ir Balys Sruoga.
žiūrint iš kairės: Pr. Skardžius, A. Varnas, V.

paskutinį nepriklausomybės dešimtmetį Hum. Mokslų fakulteto narių lietuvių skaičius beveik padvigubėjo, o iš svetimtaučių tik vienas romanistikos katedros vedėjas, mirus prof. Dubui, buvo iš Prancūzijos parsikviestas.

Taigi V. Krėvė-Mickevičius kaip universiteto žmogus, ilgametis Hum. Mokslo f-to dekanas, buvo savo vietoj: jį didžiai mėgo ir klausytojai, ir kolegos, ir kiti universiteto žmonės. Bet visai kitokie jo santykiai yra buvę su vyriausybe, ypač po 1926 m. gruodžio 17 d. Paėmus tautininkams valdžią į savo rankas, jis pasiliko nuošaly nuo valdomosios partijos. Lyg protestuodamas prieš vienos partijos vienavaldiškumą, jis vis artimesnis darėsi opoziciniams sluogsniams. Apie jį daugiau ėmė spiestis kairesnių pažiūrų rašytojai, studentai ir kt. Tuo metu kaip tyčiomis jam teko pirmininkauti ir Draugijai tarybinių kraštų kultūrai pažinti, kuri, jo žodžiais tariant, buvusi ne kieno kito kaip tik Užsienio Reikalų Ministerijos reikalas. Bet tąja draugija, kad ir būdamas slavistas, V. Krėvė nebuvo perdaug susižavėjęs. Todėl nuolatinį rusų pasiuntinybės lankytoją, Petrą Cvirką, jis ne kartą yra gerokai ir per dantis patraukęs, o vieną kartą, už kelių savaičių prieš rusų invaziją, Metropoly jam atvirai pareiškė, kad komunistinei rašytojų draugijai, ypač paties Cvirkos vadovaujamai, jis niekados nepriklausysiąs.

Bet kaipgi tada reikia suprasti, kad V. Krėvė sutiko būti pirmosios komunistinės vyriausybės narių? Mano žiniomis, jis ten pakliuvo tuo pat būdu kaip ir Ernestas Galvanauskas — norėdamas gelbėti, kas dar buvo galima išgelbėti. Iš dalies prie to yra prisidėję ir gausūs pačių lietuvių prašymai bei gudrus rusų pasinaudojimas jo kaip rašytojo autoritetu ir populiarumu. Bet V. Krėvė ministeriaudamas tuojau pastebėjo, kad Lietuvos likimas sukamas visai kitu keliu, negu oficialiųjų pareigūnų buvo sakyta. Jis aiškiai pamatė, kad rengiamasi visiškai likviduoti tautinę Lietuvos valstybę ir jos vietoj įkurti vasalinę tarybinę respubliką. Todėl, pastebėjęs šį pavojų, jis tuojau pasiryžo šiauštis prieš šias rusų užmačias. Vienas iš jo protesto žygių buvo atsilankymas Karo Muziejaus sodely ir viešas pareiškimas, kad mūsų savanoriai nevel ui žuvę už Lietuvos nepriklausomybę: jų pramintu keliu ir toliau būsią einama. Bet tikrovė ką kita rodė: naujųjų okupantų užmačios buvo vis aiškiau matyti, Lietuva grimzdo vis gilesnėn bedugnėn. Tada V. Krėvė sugalvojo paskutinę priemonę — nuvykti į Maskvą pas patį Molotovą ir mėginti kaip nors jį atkalbėti nuo paskutinių okupacinių kėslų. Tačiau tai buvo pervėlu: Lietuvos likvidacijos planai jau iš anksto buvo paruošti, ir V. Krėvė grįžo į Kauną visai nusivylęs, parblokštas. Netrukus po to jį aplankiau sergantį. Radau jį didžiai nusiminusį. "Nebėra Lietuvos — Molotovas mus visiškai apgavo", buvo jo pirmutiniai žodžiai. Bet, ligos slėgiamas, man plačiau jis apie tai nebepasakojo, tik pareiškė viltį, gal kada nors galėsiąs pasauliui visą teisybę pasakyti. Kaip žinome, jis vėliau šį savo pažadą ištesėjo. Ir dar daugiau: pačios rusų okupacijos metu jis laikėsi žavėtinai; pvz. nei karto nesu matęs jį pakeliant kumštį viešuosiuose susirinkimuose. Pasitraukęs iš vyriausybės ir tapęs Lietuvos Mokslų Akademijos prezidentu, jis buvo pasiryžęs suorganizuoti tokią lietuvių mokslo tvirtovę, kuri būtų ne tik pagrindiniu mokslo šaltiniu, bet ir stipria tautine atrama. Tačiau jis tos savo svajonės nebegalėjo įvykdyti: netrukus pasikeitė okupacijos, papūtė nauji vėjai. V. Krėvė atsidūrė už durų. Be to, čia dar prisidėjo gestapiniai tardymai, rasinė šeimos baimė ir daugelis kitų reikalų. Nors pačios baisiosios nelaimės, pvz. Balio Sruogos likimo, ir išvengė, bet visą laiką nebuvo nei pakartas, nei paleistas: netikėtumas lydėjo kiekvieną jo žingsnį. Dėl to kurį laiką turėjo ir visai iš žmonių akivaizdos pasišalinti. Pagaliau atėjo laikas apleisti Lietuvą. Susitikom pas mano žmonos seserį Virbaly. Mėginom šiaip, mėginom taip anksčiau išvažiuoti: vis nesisekė. Pagaliau šiaip taip darbininkais išvykome į Vieną, kur man drauge su Krėvėmis teko bent tris savaites bastūnais pagyventi. Gyvenimas čia, tiesa, buvo nepavydėtinas, bet visai ne toks, kaip kad savo

laiku "Vienybės" bendradarbis fantazuodamas aprašė.

Praūžus karui, V. Krėvė kurį laiką dar gyveno prie Salzburgo, Austrijoj, iš kur pro Miuncheną atvyko ir į JAV. Čia jis, palyginti, įsitaisė neblogai, bet prie naujų gyvenimo sąlygų nebegalėjo priprasti: jam čia viskas atrodė svetima, tolima. Jis nebejuto po kojomis savo gimtosios žemės, kuri jam teikė įkvėpimo ir kūrybinės nuotaikos. "Aš pasakysiu, — jis pareiškė savo paskutinėj sukaktuvinėj kalboj, — kad darbas čionai ir darbas Lietuvoj gimdė mano širdyje visai kitus jausmus. Aš ten dirbau žymiai sunkiau, negu čionai, bet tas darbas manęs nevargino. Ne todėl, kad aš būčiau jaunesnis, bet todėl, kad aš dirbau lietuviams ir Lietuvai". Dėl to jis ir man ne kartą yra rašęs, nuolatos reikšdamas nusivylimą ir didelį susirūpinimą neaiškia Lietuvos ateitimi. Paskutiniame savo laiške jis kvietė mane atsilankyti į Philadelphiją: "Gal šiais metais turėsi atostogų. Atsilankyk pas mus. Labai man norisi pasimatyti su jumis, kol dar netenka leistis į kelionę, iš kurios niekas nebegrįžta". Bet, deja, jis išvyko į nebegrįžtamą kelionę, ir man jau nebeteko daugiau su juo pasimatyti.

Taip pasibaigė sūkuringas Subartonių dzūko gyvenimas, to paprasto, nuoširdaus, atviro, kiek svajingo, bet kieto, atkaklaus dzūko, kuris, kaip ir jo Šarūnas, visą laiką yra ryžtingai siekęs savo didžiųjų tikslų — nuolatos susidurdamas su įvairiais kliuviniais ir dėl to daug kentėdamas bei šiaip visokių nesmagumų turėdamas. Prisimindami šį didįjį kūrėją, mes pasistengsime ateityje jį geriau suprasti ir kaip žmogų, ir kaip lietuvį, nes jis visiškai nėra nusipelnęs, kad betkas jį įnoringai ir kreivai vaizduotų kuriuo nors vienu pašaliniu atžvilgiu, kaip tai nekartą yra atsitikę jam gyvam esant. Čia galvoj turiu tokius skaudžius kaltinimus, kaip tautosakinės medžiagos falsifikaciją, tariamą Lietuvos likvidacijos akto pasirašymą, tariamą prasilenkimą su istorine tikrove ir kt. Būsimieji V. Krėvės biografai ir jo raštų leidėjai turėtų ko greičiausiai visus šiuos aikštėn iškilusius dalykus nuodugniai išaiškinti ir atitaisyti gana pigiai velioniui mestus priekaištus; to reikalauja teisybė ir pagarba mūsų didžiajam rašytojui.

Vinco Krėvės gimtinė Subartonyse

UKRAINOS KOVA UŽ LAISVĘ

E. ERDVILAS

(Tęsinys)

Raštija ukrainiečių kalba prasideda tik XVIII a. pačioj pabaigoj. Ligi tol visi raštai buvo rašomi tik bažnytine slavų ar lotynų kalba. Jų pirmieji istoriškai svarbūs yra vadinamieji Kijevo ir Voluinės metraščiai iš X a. galo. Literatūra sava kalba pradeda kilti stiprioj romantizmo įtakoje. Prasideda studijavimas savos kalbos, dainų, padavimų; atsiranda pirmosios istorinės studijos, prozos veikalai, poezijos rinkiniai.

Jau XIX a. pačioj pradžioj pasirodo Nikalojaus Beretelevo "Kazokų legendos". Netrukus (1819 m.) išleidžiama Jono Kotliarevskio "Eneida" (Virgilijus ukrainietiškuose rėmuose). Ji buvo pradžia moderninės ukrainiečių literatūros. Tame pačiame laikotarpyje reikia ieškoti ir moderniojo ukrainiečių teatro pradžios. D. Bantiš-Kamenskis pasirodo su pirma istorine studija, o 1827 m. M. Maksimovičius išleidžia pirmąjį liaudies dainų rinkinį. Suintensyvėja ir tautosakos tyrimas, prasidėjęs dar XVIII a. septintam dešimtmety. Prie šių ukrainietiškos literatūros pradininkų jungiasi ir kiti: ukrainiečių romano kūrėjas Jurgis Kvitka-Osnavjanenko, Metlinskis, Hrebinka, Kulišas. Tačiau juos visus praauga iš baudžiauninkų kilęs ukrainietiškasis Maironis—Taras Ševčenko, kuris poezijoj nėra pralenktas ir šiandien. Jo poezijos perlams sužibus, literatūrinis atgimimas pradeda persiformuoti į tautinį atgimimą. Kultūros centru tampa Charkovas su savo 1805 m. įkurtu universitetu. Ten buriasi žymesnieji literatai, mokslininkai. Pasirodo pirmieji periodiniai leidiniai.

Ševčenko ir jo bendralaikių tradicijas XIX a. vidury tęsia Jonas Franco, Marko Vovčok, Rudanskis, Hlibovas, Storošenko, Šaškevičius, Fedkovičius, Myrny, Levickis, Lesija Ukrainka.

1876 m. ukrainiečiams uždraudžiama spauda savąja kalba. Kultūrinio gyvenimo centru dabar tampa Galicija. Iš čia, kaip lietuviams iš Prūsų, gabenama spauda į kitas Ukrainos dalis. Šiuo laikotarpiu pradeda iškilti ir būdingiausi ukrainietiškos literatūros atstovai: Samčiukas, Tyšiną, Rylskis, Krilovi, Janovskis, Antoničas, Malaniukas ir kt.

Naujų augštumų tautinis ir kultūrinis sąjūdis pasiekia 1905-1918 m. laikotarpyje. Steigiamos mokyklos, kuriamos draugijos, leidžiami laikraščiai. Tačiau nepriklausomybės idėjai neįsikūnijus, grynai tautinė kultūrinė kūryba ligi šių dienų yra puoselėjama tik emigracijoje.

5. *Tarp dviejų karų*

Bolševikų vergijon patekusi didžioji tautos dalis pradžioje išgyveno vadinamąjį ukrainietizacijos laikotarpį. Jis buvo trumpas, bet tragiškas. Rusai jautėsi per silpni Ukrainą sėkmingai valdyti ir todėl griebėsi gudrios politikos. Politinę krašto valdžią pavedę savo patikėtiniams, jie paskelbė Ukrainos tarybinę respubliką su plačia tautine ir kultūrine autonomija. Ukrainiečių kalba visoj teritorijoj — tiek mokyklose, tiek valdžios įstaigose, tiek kariuomenėj, kuri tuo metu dar buvo ukrainietiška — buvo paskelbta oficialia kalba. Ukrainos Mokslų Akademija — svarbiausias ukrainiečių tautinės kultūros ir mokslo židinys — vėl buvo atidaryta. Ateitis atrodė truputį šviesesnė.

Bet ukrainiečiai, net vadai, neįstengė įžvelgti į užkulisius. Juose jau buvo daromi planai visiškai užvaldyti Ukrainą. Krašte visu smarkumu jau veikė ir čeka, tačiau ukrainiečių masės jos žudančios veiklos dar nejautė ir nesuvokė.

Optimistiškai nusiteikusi tauta kreipė mažai dėmesio į vis dažnesnius religijos užpuldinėjimus, vis aršesnę čekos veiklą, vis tampresnį politinį ryšį ir priklausomumą Kremliui, kurio visagalis patikėtinis Kijeve buvo aršus rumunas komunistas Rakovskis.

Ukrainietiškas laikotarpis pasibaigė su Lenino mirtimi 1924 m. Stalino politika iš pirmųjų dienų buvo skirtinga, ir šis laikotarpis ukrainiečių yra vadinamas standartizacijos ir rusinimo laikotarpiu.

Stalinas pirmiausia į mokyklas ir įstaigas įvedė rusų kalbą. Netrukus ir Kijevo Mokslų Akademija tapo tik Maskvos akademijos šaka. Tas pat nutiko ir su kitomis kultūrinėmis, mokslinėmis ar visuomeninėmis organizacijomis ir institucijomis. Tuo pačiu metu prasidėjo ir ukrainiečių inteligentijos žudymas, jų vieton įtvirtinant aiškius komunistus, dažnai net ne ukrainiečius. Vienas po kito dingo geresni rašytojai,

mokslininkai, kunigai, mokytojai, visuomenininkai. Tarp jų ir žymiausias tuolaikinės laisvės kovos vadas žymus istorikas M. Hruševskis. Tačiau krizė atėjo, kai Stalinas sutraiškė tautos kamieną — laisvąją ūkininkiją, atimdamas iš jos paskutinius grūdus.

1931 m. derlius buvo blogas. Kilo badas, savo siautėjimo viršūnę pasiekęs kitais metais. Kremlius to ir telaukė. Uždraudęs teikti badaujančiai ūkininkijai bet kokią pagalbą, jis tuo būdu palaužė ūkininkų atsparumą ir badu numarino apie penkis milijonus žmonių. Antra tiek buvo deportuota ir išmėtyta po plačius rusų Azijos plotus.

Trumpai paminėtinas ir tragiškas keleto milijonų ukrainiečių likimas Sibire. Jų mažos grupės ten atsirado jau hetmonų laikais, kaip carų valdžios tremtiniai. Stiprios ir gausingos jų kolonijos ten įsikūrė XIX a. Kremlius sistemingai juos naikino, ir didžioji jų dalis pagal sovietų planą dingo be žinios kalėjimuose ir vergų stovyklose.

Savo nepriklausomybę paskelbusi ir susijungusi vienon valstybėn su didžiąja Ukraina, vadinamoji Vakarų Ukraina (rytų Galicija) 1919 m. jau buvo lenkų rankose. 1923 m. įvykusi britų, prancūzų, italų ir japonų ambasadorių konferencija Vakarų Ukrainą Lenkijai pripažino be jokių sąlygų. Tokiu būdu Vak. Ukrainos klausimas oficialiai buvo išspręstas.

Patys ukrainiečiai tokio sprendimo niekados nepripažino. Nuo pat pirmos dienos jie energingai, nors neorganizuotai, stojo į kovą. Po 1923 m. ukrainiečiai, supratę, jog lenkų valdžioj jiems teks gyventi ilgesnį laiką, savo taktiką pakeitė ir dėmesį nukreipė į tampresnį susiorganizavimą. Pačioj pradžioj griežtai boikotavę seimo rinkimus, jie dabar ten pasiuntė savo atstovus, kurie legaliu būdu turėjo kovoti už Vak. Ukrainos laisvę. Tačiau plačiu mastu rezistencija išsivystė tik pogrindyje. Jos aiškiausia atstove buvo iš visų politinių partijų sudaryta ukrainiečių karinė organizacija, kuri vėliau (1929 m.) pasivadino Ukrainiečių Nacionalistais. Jai vadovavo pulk. E. Konovalecas. Nors ji buvo teroristinio pobūdžio (pagarsėjusi augštų lenkų valdininkų likvidavimais), tačiau turėjo beveik visuotinį ukrainiečių pritarimą ir paramą.

Lenkai taipgi nesnaudė. Jau pirmaisiais metais kalėjimai buvo prigrūsti ukrainiečių inteligentų ir apskritai ryškesnių laisvės kovų vadovų. Netrukus jie išvystė ir stiprią polonizacijos akciją. Mokykloms buvo brukama lenkų kalba, spauda griežtai suvaržyta, o visas kultūrinis veikimas nukreiptas lenkiškąja linkme. Kiek vėliau panašių smūgių sulaukė ir ukrainietiškoji pravoslavų Bažnyčia.

Vakarų Ukrainos Bukovinos ir Besarabijos sritys su milijonu ukrainiečių po pirmojo pasaulinio karo pateko Rumunijai. Pastarosios politika ukrainiečių atžvilgiu buvo visiškai panaši į lenkų. Tačiau čia patys ukrainiečiai visais atžvilgiais skyrėsi nuo savo brolių rytų Galicijoje. Jie Rumunijoj neišvystė nei rezistencijos, nei kultūrinės ukrainietiškos veiklos. Neturėdami vadovaujančios inteligentijos, Rumunijos ukrainiečiai gyveno tipingą nekenčiamos tautinės mažumos gyvenimą — su cenzūromis, kalinimais, rumunizacija.

Vadinamoji Karpatų Ukraina po pirmojo pasaulinio karo buvo įjungta į naujai sudarytą Čekoslovakijos valstybę. Pastaroji nuo pat pradžios Karpatų ukrainiečių atžvilgiu pastovios politikos neturėjo. Pradžioj ukrainiečių nei tautiškai, nei kultūriškai nespaudė, priešingai, jie net rėmė jų pastangas švietimo, kultūros ir ekonominio gyvenimo srityse. Vėliau jų politika kaitaliojosi, tačiau Karpatų ukrainiečiai tautine ir kultūrine prasme vistik buvo laisvesni už sovietinės Ukrainos ar Galicijos ukrainiečius. Pragoje buvęs ukrainiečių universitetas netrukus tapo visų ukrainiečių kultūriniu centru, nors kultūriniai centrukai veikė ir pabėgusių inteligentų susibūrimų vietose: Paryžiuj, Berlyne, Vienoje.

Antrojo pasaulinio karo išvakarėse ukrainiečių tautos padėtis buvo nepavydėtina. Kelių kraštų okupacijos suskaldytos jos dalys pamažu tolo viena nuo kitos. Bendra akcija buvo neįmanoma, o atskira veikla nedavė teigiamų vaisių. Pagaliau ir tarp laisvajame pasaulyje gyvenančių ukrainiečių nebuvo vienybės. Pirmosios respublikos galva Petliura 1926 m. žuvo Paryžiuje nuo komunistų rankos. Tokio pat likimo susilaukė ir pulk. E. Konovalecas. Gausybė politinių partijų ir laisvinimo sąjūdžių perdaug energijos eikvojo tarpusavio rietynėms.

Hitleriui po Miuncheno konferencijos suskaldžius Čekoslovakiją, slovakams ir Karpatų ukrainiečiams buvo suteikta autonomija. Pastarieji, to momento laukę dvidešimt ilgų metų, tuoj sukruto išnaudoti susidariusią padėtį. Krašto valdymą į savo rankas paėmė pirmą kartą laisvai išrinktas Karpatų Ukrainos seimas. Prezidentu išrinktas didelis patriotas unitų Bažnyčios kunigas Augustinas Vološynas. Krašto viduj virė atkuriamasis darbas, kuris tvėrė iki 1939 m. lemtingosios kovo 14 d. Tą dieną vengrai sugniuždė nepriklausomą Karpatų Ukrainą. Ukrainiečiams grižo Habsburgų laikai: suėmimai, cenzūra, mokyklų, organizacijų uždarinėjimai.

Antrojo pasaulinio karo audros

Vokiečiams trypiant Lenkiją, Sovietų Sąjunga (su Hitlerio laiminimu), užėmė didelę dalį Vakarų Ukrainos. Kai kurias dalis patys vokiečiai atidavė Stalinui pagal anksčiau pasirašytas sutartis. Vakariniai ukrainiečiai desperatiškai kovojo prieš raudonuosius okupantus. Masės pabėgėlių slinko į vokiečių užimtąsias sritis, tuo liudydami pasauliui, kas yra didžiausias ukrainiečių tautos priešas.

Užėmęs V. Ukrainą ir sudaręs su Hitleriu provizorinę sieną, Stalinas į darbą įkinkė savo viską naikinančią mašiną. Nuo pat pirmos dienos privatus turtas buvo nusavintas. Tūkstančiai ukrainiečių buvo vietoj sušaudyti, dar didesni skaičiai sukišti į kalėjimus. Daugelyje vietų net ištisi paprastų ūkininkų kaimai buvo deportuoti Sibiran.

Ypatingą dėmesį Kremlius atkreipė į pogrindinę revoliucinę organizaciją — Ukrainiečius Nacionalistus. Rakštis akyje ji buvo ir Hitleriui, kuris mielai padėjo Kremliui naikinti laisvės kovotojus.

Bendra bolševikų-nacių akcija didele dalimi pavyko. Ukrainiečių laisvės pagrindas buvo apgriautas ir pairęs. Tuo metu ukrainiečių laisvės sąjūdžio eilėse įvyko vidinis pakitimas.

1938 m. žuvus Ukrainiečių Nacionalistų vadui pulk. Konovalecui, jo vietą užėmė artimas bendradarbis pulk. A. Melnykas. Netrukus krito ir jo autoritetas. Nacionalistų sluogsniuose vis dažniau skambėjo Stepono Banderos vardas. Jis, kelerius metus išsėdėjęs lenkų kalėjime ir po išsilaisvinimo su savo artimaisiais bendradarbiais pabėgęs į Vakarus, įgijo sąjūdžio sferose nemažo autoriteto ir pradėjo reikalauti vidinių reformų. Melnykas nenusileido. Nacionalistai skilo į dvi dalis. Tuo būdu laisvės praktiškoji jėga buvo suskaldyta.

Melnikivicų ir banderevicų (kaip jie populiariai buvo vadinami) skilimas vis platėjo ir gilėjo. Abi grupės pradėjo tarpusavio kovas, kurios vyko iki karo pabaigos.

Skilimo padarytos žaizdos tebuvo užgydytos tik pačioj karo pabaigoj, kai laisvės kovoms pradėjo vadovauti UPA (Ukrainiečių Partizanų Armija).

Nuo pat pirmos sovietų vokiečių karo dienos vieni ir antri, stengdamiesi ukrainiečiams įsigerinti, kėlė jų tautinę ambiciją ir ryžtą. Sovietai ir vokiečiai visomis įmanomomis priemonėmis skelbė ukrainiečiams naują gyvenimą. Pirmieji gražių pažadų bevertiškumą parodė besitraukią sovietai. Jie nusiaubė Ukrainą taip, kaip ji dabar istorjoj nebuvo nusiaubta. Ištisi miestai ir kaimai buvo sudeginti ir sulyginti su žeme. Keli šimtai tūkstančių žmonių — ūkininkų, darbininkų, inteligentų, vyrų, moterų ir vaikų — buvo brutaliausiai nužudyti. Vakariniais ukrainiečiais sausakimšai prikimšti Peremislio, Lvovo, Zolochivo, Lucko ir kt. kalėjimai po NKVD pasitraukimo liko lavoninėmis. Masinės ukrainiečių žudynės vyko ir sovietinėj Ukrainoj: Žitomire, Vinicijoj, Dniepropetrovske, Kijeve, Poltavoj, Charkove.

Vokiečiai pradžioj ukrainiečių perdaug nevargino. Pastarieji buvo vokiečių tariamo nuolaidumo suklaidinti ir sukruto valstybės atstatymo darbui. Jie, lietuvių pavyzdžiu, nelaukdami vokiečių armijos, sukilo prieš rusus ir nemažas sritis paėmė savo žinion. Išsilaisvinusiųjų ukrainiečių entuziazmas buvo neišsakomas. Pirmą kartą po dvidešimt metų miestai, kaimai, valsčiai rinko savus žmones ukrainietiškon administracijon. Kolchozinę baudžiavą nešusieji ūkininkai dalinosi žemes ir su nauja energija smeigė arklą jau į nuosavą žemę.

Ypatingai jaudinąs buvo Dievo grįžimas į tautos širdį. Tūkstančiams anksčiau puošnių cerkvių ir bažnyčių, ligtol tarnavusių komunistinės propagandos centrais, paleistuvavimo lizdais ar antireliginiais muzėjais, vėl buvo grąžinta pirmykštė pagarba. Iš palubių, rūsių ir tvartų į pirkias ir lentynas grįžo kruopščiai išsaugotas kryžius ir ikonos, maldaknygės, šventųjų paveikslai. Religinis sąjūdis reiškėsi visoj tautoj. Cerkvės nė šiokiadieniais nesutalpindavo tikinčiųjų ukrainiečių, kurie, viską praradę, išsaugojo didelę meilę ir pagarbą Visagaliui.

Bet ukrainiečiai neilgai kvėpavo laisvės oru. Karinę valdžią pakeitęs vokiečių civilinis "verwaltungas" kraštą sukaustė nauja okupacija.

Rytų ir Vidurio Europos ateitis bendrais bruožais jau buvo atvaizduota Hitlerio pamišėliškame "Mein Kampf". Jos turėjo tapti Vokietijos kolonijomis, o gyventojai — "grynosios" vokiečių rasės vergais. Karo metu vokiečiams užėmus Vidurio ir Rytų Europą, ši beprotiška Hitlerio teorija virto smulkiais planais, kuriuos vokiškieji "uebermenschai" vykdė raidės tikslumu. Iš bendro plano nebuvo išskirta nė Ukraina.

Galutinis vokiškosios politikos tikslas buvo Ukrainos sunaikinimas. Derlingoji Ukraina vokiškosios Europos ateityje turėjo suvaidinti nemažą vaidmenį. Šiam tikslui kliudė gausi ir savo kraštą mylinti tauta — todėl pagal nacių logiką ji turėjo būti sunaikinta. Ši genocidinė filosofija pačių vokiečių buvo išryškinta slaptose instrukcijose gauleiteriams. Jose ukrainiečiai vadinami "senosios vokiečių protėvynės" (suprask,

JUOZAS ZIKARAS

VYTAUTAS PRIE JUODŲJŲ JŪRŲ

Ukrainos) užgrobėjais, o pati Ukraina — "die heilige Zukunft des deutschen Volkes".

Savo planus vokiečiai pradėjo vykdyti, Ukrainą vėl suskaldydami. Galicija buvo dar kartą atplėšta nuo Ukrainos ir įjungta į Lenkijos generalkomisarijatą. Bukovina, Besarabija ir Odesos rajonas vėl buvo prijungtas prie Rumunijos. Buvusioji sovietinė Ukraina tapo reichskomisarijatu.

Planingi ir veiksmingi vokiečiai buvo suplanavę ir tai, kaip ukrainiečius naikinti. Pagrindinės gairės buvo išdėstytos dvylikoje instrukcijų, vadinamų "12 Gebote fuer das Verhalten der Deutschen im Osten und die Behandlung der Ukrainer".

Ypatingu užsispyrimu naciai griovė ukrainietiškąjį švietimą. Pirmiausiai mėnesiais sukūręs platus pradžios ir augštesniųjų mokyklų tinklas civilinės vokiečių valdžios buvo sunaikintas. Bet kokios organizacijos buvo uždarytos, meno kūriniai arba sunaikinti arba išvežti į Vokietiją. Bibliotekos buvo deginamos. (Kijevo Mokslų Akademijos bibliotekos didžioji dalis buvo sukūrenta vieton malkų 1942-1943 m. žiemą).

Iš ukrainiečių širdžių buvo plėšte plėšiamas ir brangiausias jų turtas — Dievas, kuriam bolševikinės vergijos metu jie rodė tokią ištikimybę. Visas bažnytinis gyvenimas buvo tiesioginėje vokiečių komisarų žinioje. Jie skyrė kunigus, tvarkė religinį švietimą, o svarbiausia — kurstė religines grupes ir rėmė jų vaidus.

Iš didžiųjų religijos gynėjų ukrainiečiai daugiausia ir ypatingai gerbia katalikų Bažnyčios galvą metropolitą Andrių Šeptickį. Savo nepalaužiama energija, drąsa ir tiesos meile tuolaikinėje Ukrainoje jis buvo tapęs legendariniu asmeniu, gerbiamu ir katalikų ir pravoslavų.

Ukrainiečių laisvės kova antrojo pasaulinio karo metu turėjo dvi fazes: pasyvios rezistencijos ir atviro karo. Pradžioj kova buvo pasyvaus — sabotažinio pobūdžio. Ji nebuvo organizuota, neturėjo bendros vadovybės bei tikslaus plano, nors kartu ji buvo visuotinė, nes į ją jungėsi kiekvienas ukrainietis, kiekvienas kaimas, kiekviena organizacija ir partija.

Faktiškai ukrainiečių laisvės kova prasidėjo pirmomis karo dienomis, kai jie turėjo dar vilčių į naujuosius nacinius okupantus. Jau 1941 m. birželio 30 d. Lvove Bandera sušaukė tautinį seimą ir paskelbė Ukrainos nepriklausomybę. Tuo pačiu buvo sudaryta ir provizorinė vyriausybė su Jaroslavu Stecko prieky. Po kelių dienų susikūrė ir tautinė taryba, kurios pirmininku tapo dr. Kostas Levickis. Tačiau nors vokiečiai dar ilgokai leido ukrainiečių masėms žaisti atgauta laisve, bet kokia organizuota, oficiali

veikla buvo tuoj sustabdyta. Taryba ir vyriausybė po kelių dienų buvo išvaikyta. Žymesnieji vadai — Bandera, Stecko, Melnykas — buvo areštuoti ir išsiųsti į koncentracijos stovyklas. Tai buvo pirmasis vokiečių ir ukrainiečių susirėmimas. Prasidėjo apie 2 m. trukęs pasyviosios rezistencijos laikotarpis. Kai pagaliau pasyvioji rezistencija virto aktyvia ginklų kova, laisvės kovos prieky atsistojo UPA, kurios istorija neatsiejamai surišta su pastarojo dešimtmečio visos tautos laisvės kovų istorija.

7. *UPA — Ukrainska Povstanča Armia*

UPA — Ukrainiečių Partizanų Armijos pradžios ieškotina jau pirmosiomis karo dienomis. UPA branduoliu laikytina Taras Bulba — Boroveco vadovauta maždaug 10,000 vyrų armija, kuri iš visų partizanų dalių išsiskyrė geriausia organizacija, sėkminga veikla ir aiškiu tikslu: bekompromisine kova už visišką Ukrainos nepriklausomybę.

Dabartinė UPA susikūrė tik trečiaisiais karo metais, kai visi Ukrainos miškai buvo pilni partizanų, priklausančių jau tik trims armijoms: banderavicams, melnikivicams ir pirminei UPA. Pastarosios iniciatyva, visos trys grupės sudarė vieną armiją, pasivadino UPA ir pakluso vienam vadui, kuriuo tapo gen. Taras Čiuprinka. Taip gimė UPA — stipriausia ir veiksmingiausia partizanų armija už geležinės sienos.

1943 m. vasario mėn. UPA pradėjo pirmuosius platesnio masto žygius prieš vokiečius ir kartu prieš vis drąsėjančius bolševikų partizanų būrius. Pirmieji mūšiai vyko šiaurvakarinėj Ukrainos dalyje ir buvo sėkmingi. Jau balandžio mėn. pradžioj ištisi miestai su teritorijomis buvo valdomi UPA (Volodimirec, Stepan, Toporivici, Liudvipil, Deražne, Olika, Cuman, Horokiv ir kt.). UPA prestižas tautos akyse didėjo kasdien. Naujos tūkstantinės jaunų vyrų visoj Ukrainoj jungėsi į UPA ir ją stiprino naujiems žygiams.

Žiauri kova tarp UPA ir vokiečių vyko iki pat rytų karo pabaigos. Stipri ir vieninga UPA gausiais fanatiškų partizanų būriais užpuldavo ištisus vokiečių batalijonus. Ne kartą net didelės teritorijos būdavo ilgesnį ar trumpesnį laiką visiškoje UPA partizanų valdžioje.

Antroje 1943 m. pusėje UPA dar sustiprėjo. Teritorijoje tar Dniepro, Karpatų ir Juodo? sios jūros vokiečiai noromis nenoromis turėjo "dalintis" valdžia su UPA.

Atrodė, jog UPA partizanams pasiseks įvykdyti didįjį ukrainiečių troškimą — atkurti nepriklausomą Ukrainą. Likimas lėmė kitaip. UPA jau iš anksčiau turėjo kovoti ne tik su vokiečiais, bet ir su bolševikų partizanais, kurių vis daugėjo. Be to, vokiečiams pasisekė ukrainiečius įvelti į vidaus kovas su lenkais. UPA tai pagundai neatsispyrė. Padėtis dar radikaliau pakito, prasidėjus didžiajam vokiečių traukimuisi. UPA jėgos buvo priverstos susiskaldyti. Iš vienos pusės jie turėjo atremti viską žiauriausiu būdu naikinančius vokiečius, iš antros — laikytis prieš grįžtančius rusus.

1944 m. viduryje bolševikai, pradėję visuotinę ofensyvą prieš vokiečius, netrukus okupavo visą Ukrainą. Jie savo žudančia ranka vėl prispaudė ukrainiečius. Grįžo masiniai žudymai, trėmimai, kalinimai. Tūkstančiai gyvų išlikusių ukrainiečių buvo nužudyti už "bendradarbiavimą su priešu", šimtai tūkstančių už tą patį "nusikaltimą" ištremti vergų stovyklosna.

Tačiau kova vyksta. UPA ir šiandien veikia. Didesnių mūšių su daug stipresniais priešais ji vengia. Kovos yra grynai vietinio pobūdžio: čia sulikviduojant per uolų komunistų pareigūną, ten pasigrobiant ginklų, dar kitur sudeginant kariuomenės sandėlius ir t.t. Bene paskutinysis UPA žygis buvo kelių šimtų vyrų prasiveržimas 1947 m. per Lenkiją ir Čekoslovakiją į amerikiečių zoną Vokietijoje.

Šalia UPA šiandien didelį vaidmenį vaidina Ukrainoje ir pagrindinis politinių organizacijų tinklas. Jo svarbiausias tikslas yra plačia prasme suprantama antibolševikinė propaganda.

Tam tikrą ambasadorinį vaidmenį šiandieninėje ukrainiečių laisvės kovoje vaidina ir gausūs ukrainiečių politiniai pabėgėliai, kurių didelė dalis Vakarus pasiekė po respublikos žuvimo 1918 m. Jų veiklą ir jėgas sustiprino nauja pabėgėlių banga (apie 300,000) po antrojo pasaulinio karo.

Politinei veiklai tvarkyti laisvųjų ukrainiečių yra sudaryta Tautinė Taryba — Ukrainska Nacionalna Rada. Jai priklauso šios politinės partijos: ukrainiečių tautinė demokratinė sąjunga, ukrainiečių tautinė valstybinė sąjunga, ukrainiečių socialdemokratų sąjunga, ukrainiečių socialrevoliucinė partija, ukrainiečių socialistų radikalų partija, ukrainiečių nacionalistų sąjunga ir tautinė ukrainiečių revoliucionierių sąjunga.

JAV, kur yra netoli milijono ukrainiečių kilmės žmonių, aktyviai veikia ukrainietiškasis Altas — Amerikos Ukrainiečių Kongreso Komitetas, vadovaujamas prof. L. E. Dobrianskio.

Tikime, kad ukrainiečių kovos ir kančios bus apvainikuotos laisvės vainiku.

KŪRYBOS PASAULY

LITERATŪRA

ERNEST HEMINWAY

Įvairios tautos turi savo nobelinių rašytojų, — tokių, kuriems kažkaip neišvengiamai turėtų anksčiau ar vėliau atitekti garsioji Nobelio premija. Prancūzų literatūroje vienas iš tokių kandidatų paskesniu laiku buvo Paul Valery. Bet garbės vainiko jis taip ir nesusilaukė. Amerikiečių raštuose tokis nobelinis vyras buvo Ernest Hemingway. Jau eilė metų ėjo šnekos, kad Švedijos laurai nukris jam ant galvos. Nežiūrint to, vis būdavo pasirenkamas kitas amerikietis ar europietis, kol pernai Švedų Akademijai galva susisuko ir premija buvo atiduota už politiką — Winstonui Churchilliui. Tegul jo proza laikoma šaunia stiliaus požiūriu dabartinėje anglų raštijoje, betgi jis savo menais negali lygintis su Paul Claudel, Benedetto Croce, Unamuno, Prost, Rilke ar kokiu kitu dideliu autoriumi, kuriuos Stokholmas pamiršo.

Šiemetinė premija atiduota už meną. Ernest Hemingway yra vienas iš tikrų rašytojų, sau užsibrėžęs didelius reikalavimus: rašytojas turi duoti tai, ką jis savyje turi geriausio. Amerikoje visa eilė beletristų šiandien yra pagauta žurnalizmo įtakos: nutveria kokį aktualesnį įvykį ar temą, laikraštininko paviršutiniškumu jį sudoroja, ir žiūrėk, jau jo vardą skaitai "best-seller'ių" sąraše. Ernest Hemingway nėra tokis vienadienis ir lengvapėdis. Jo menui kaip tik būdinga didelė disciplina, rašytojo vaidmens įsisąmoninimas ir pasiekti stiprūs rezultatai. Savo stiliumi ir savo pasaulėvaizdžiu jis yra palikęs didžiausius pėdsakus kitų amerikiečių kūrybai, nors ir patsai dar nepriskaitytinas prie senųjų (gimęs 1899 metais). Yra susidaręs tikras jo kultas, prieš keletą metų pasiekęs viršūnę garsiu vieno beletristo išpažinimu: esą, nuo Shakespeare laikų niekas nėra rašęs anglų kalba taip puikiai, kaip Hemingway. Be to, daug metų jisai stovi apžavėjęs ne tik amerikiečius, bet jis garsus ir kituose kraštuose, neišskiriant ir Rusijos, kur savo laiku buvo madnas. Lietuvių kalbon, tiesa, jis nebuvo verčiamas, tačiau nebuvo ir svetimas. Štai vienoje J. Aisčio eilėraščių knygoje randame motto, paimtą iš Hemingway raštų. Jo noveles, gėrėdamasis, rusų kalba skaitė Petras Cvirka. Tai mažmožiai, bet jie kalba, kad naujasis Nobelio laureatas nebuvo pamirštas ir lietuvių žemėje. Galop per filmas jo siužetai pasirodė žinomi ištisiems milijonams visuose pasaulio kraštuose.

Visa tai draugėn suėmus, Amerikos horizonte Ernest Hemingway stovi kaip kokia sena, beveik apkerpėjusi institucija. Prie to pridėjus nenutrūkstamus smilkalus jo šlovei ir įvairius nuotykius, kaip susidaužymą lėktuvais Afrikoje, sunku nuosaikiai įžvelgti jo svorį šio krašto literatūroje. Viena tėra aišku, kad jo svoris ir įtaka yra tikrai įsidėmėtini. Tačiau nebus suklysta pasakius, kad jis nė pats nesijaučia vertas tos idolatrijos, kuri eina jo adresu. Būdinga, kad gavęs premiją, jisai visai nuoširdžiai suminėjo ir kitus autorius šiai garbei — Dinesen, Sandburgą, iš Lietuvos kilusį Bern. Berensoną.

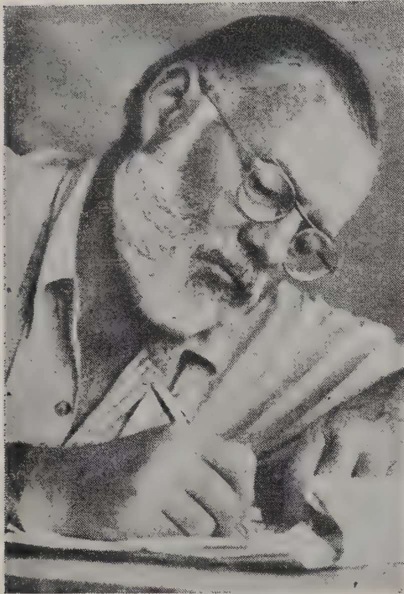
Blaivų žvilgsnį apie Hemingway savo laiku buvo įsidėjęs jėzuitų savaitraštis "America" (1951. V. 26). Čia ir paseksime jo mintis.

Laikraštis pripažįsta, kad, prasklaidžius visus smilkalų dūmus, net ir griežčiausias kritikas turi pripažinti didžiulį Hemingway talentą.

Vienas iš jo bruožų — tai prieraišumas prie elementarių gamtos reiškinių: žemės, upokšnių, gaivaus girių kvapo, erdvių, ilgų kelionių ilgesys. Į tai jis žvelgia ne sociologo, bet poeto akimis ir jausmais. Taip jame neišdildomi pasiliko įspūdžiai, patirti jaunystės dienomis gamtoje. Netenka abejoti, kad čia susiduriame su viena iš esminių šio autoriaus savybių.

Antra Hemingway Ćorybė — tai gyvenimo tragedijos jautimas. Tai gal pati svariausioji žymė jo kūryboje. O mūsų laikais kaip tik nelabai lengva išsaugoti gyvenimo tragedijos vaizdą, kuriam reikalinga herojiškų personažų. Dvidešimtasis amžius, vyraujamas gamtos mokslų, nenori pripažinti nei herojų nei tragiškos gyvenimo sampratos. Užtai ir atitenka nuopelnas Ernestui Hemingway už tragiškos dvasios išsaugojimą. Tačiau galima pastebėti, kad tai iš šio rašytojo reikalauja tam tikrų pastangų ir aukos: tada jis gyvenimo tragizmą keičia grubumu ir brutalumu. Šiaip ar taip, jam pavyksta išlaikyti tragizmo iliuziją. Jauti tragediją dvelkiant tiek ir jo novelėse, tiek ir romanuose. Galima būtų pastebėti, kad čia veikia atvirkščia proporcija: trumpesniuose jo kūriniuose tragedija yra sutelktinė ir įtempta, o ilguose jinai lyg ir išskysta ir neišsilaiko savo įtampoje. Pastarąją pastabą galima pritaikyti prie tokių jo romanų, kaip "A Farewell to Arms" arba "To Have and Have Not". "For Whom the Bell Tolls" romane tragiškas jausmas išlaikomas daug pastoviau. Tą patį galima būtų tarti ir apie paskutinį jo veikalą — "Senį ir jūrą", už kurį daugiausia jis ir buvo šiemet apvainikuotas.

Ernesto Hemingway kūryboje svarbią vietą užima ne tik pirmykštės gamtos gaivalingumas ir gyvenimo tragedijos suvokimas, bet nemažiau reikšmingas ir jo, kaip pasakotojo, talentas, kuris, be kita ko, geriau išryškėja jo novelėse. Čia įsidėmėtinos kelios autoriaus savybės. Iš jų, be abejo, svarbiausia, — tai jo tiesmukas, griežtas, atletiškos eigasties sakinys. Kaip puikų tokio stiliaus pavyzdį galima paimti nuogą "Žudikų" dialogą, šiuo atveju ge-

Ernest Hemingway

rai pritaikytą ir prie paskirų tipų. Apskritai paėmus, visi jo veikėjai kalba panašiai: stačiai pasisakydami arba duodami tokius pat stačius klausimus, nepaisant to, ar tai šnekėtų gangsteriai, ar darbininkai, ar dekadentai menininkai, ar kurios tautos kareiviai — italai, ispanai, amerikiečiai. Šiaip Hemingway nepripažįsta jokių puošmenų: jam turi kalbėti patys daiktai ir įvykiai visame savo neišdailintame nuogume ir įsijautime. Kaip tik dėl to jisai tokių "žudikų" dialogo perėjimų visai neniuansuoja, pasitenkindamas išimtinai pora žodžių — "pasakė, tarė". Savo ruožtu šisai paviršutiniškas primityvizmas kažkaip geriau atspindi tą tragediją, kuri pamažu išsivysto iš dialogo, ligi prieiname prie kažko nenumaldomo, kieto, galutino ir šiurpaus. Antra vertus, iš šios savybės išauga būdingas visų jo raštų bručažas: juose jaučiamas apmiręs, monotoniškas moderninio pozityvizmo ir industrializmo pasaulis, iš kurio atimtas dvasios raugas ir kurio lėkštumas atsimuša veikėjų dialoguose.

Psichologiniu atžvilgiu jo herojai yra tikri. Kaip kokie Nietzschės antžmogiai, jie gyvena anapus gėrio ir blogio. Tai ypač pastebima seksualiniuose santykiuose tarp vyro ir moters. Tokia Lady Brett ("The Sun Also Rises") neturi nė jokių pretenzijų savo apetitams apvaldyti ir eina nuo vyro prie vyro nieko negalvodama. Seksualinė jos funkcija, kaip ir visų Hemingway moterų, neturi jokio gilesnio pateisinimo, kaip tik patenkinti to momento nuobodį. Tai tik tiek, kaip susijaudinimas, bežiūrint rungtynių su buliais.

Antra priemonė jo herojams pojūčius apmalšinti — tai alkoholis. Geria visi jie, mažai besirūpindami, kas jų laukia. Gyvenimas jiems gal tuščias, bet ir mirtis jiems nekelia jokios grasos. Iš čia eina savotiškas apkiautimas, būdingas jo raštų veikėjams. Jie gali būti gyvuliškai abejingi mirties akivaizdoje, kaip Olis Andresonas "žudikuose", tuo primindami Nietzschės antžmogius, tik tiek, kad iš daugio jų yra visiškai išgaravusi lyrinė Nietzschės ekstazė.

Savo garsioje apybraižoje prieš trisdešimt metų T. S. Eliot rašytojus įspėjo, kad negana žvelgti savo širdin ir kurti: reikia taip pat pasižiūrėti į "smegenų luobą, nervų ir virškinimo sistemą". Nė įrodinėti nereikia, kad Ernest Hemingway gerokai žvilgtelėjo į nervų ir virškinimo sistemą. Lygiai aišku, kad jam ne taip labai berūpėjo smegenys. Štai kur ir atsimušam į pagrindinę šio rašytojo dilemą: jo skonėjimasis muskulais ir nervais kartojamas vis didesniu atkaklumu — ir monotonija. Tačiau didiesiems literatūros atstovams žmogus buvo ir kažkas daugiau, ne vien tik gyvulys. Jis yra ir dvasia. Hemingway kūriniuose randamas simbolizmas mena, kad ir šis rašytojas bando palaužti materialistinį monizmą ir susisiekti su dvasios pasauliu. Betgi tai ir pasilieka daugiau pažadu. Tuo tarpu šis bruožas ir labiausiai prieš jį atsiliepia, norint suvesti bendrą vaizdą. Kartą pats Hemingway yra pasakęs, kad prozoje galima ketvirta ir penkta dimensija. Vienok jo prozoje pasigendama ne tik penktos ir ketvirtos, bet dažniausiai ir trečios dimensijos. Jo veikėjų pažulnumas kaip tik ir eina iš ano nesutikimo arba negebėjimo žmogui pripažinti galios, kuri jį iškelia augščiau gyvulių pasaulio ar nugramzdina jį dar žemiau. O gal būtų teisinga įžvelgti, kad "Senyje ir jūroje" Hemingway pamatė ne tik žmogaus nervus ir muskulus, bet su kažkokiu jam neįprastu nuolankumo šešėliu pažvelgė ir į vienišo žvejo sielą. Čia bene bus ir tasai naujas kvapas, kuris buvo su tokiu pasigėrėjimu sutiktas ir kuriame susikristalizavo visos stipriosios Hemingway pasakojimo savybės. **A. V.**

AR IŠ TIKRO KRITIKOS NUSIKALSTAMUMAS?

Š. m. Aidų 7 nr. dr. A. Lingaila įdomiai iškelia kai kurias mūsų visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo apraiškas, pavadindamas jas "bendruomeninio gyvenimo drumzlėmis". Tarp šių drumzlių jis randa iš dalies teisingų ir iš dalies klaidingų dalykų ir juos bando įstatyti į "normalesnes vėžes". Kiek šis bandymas yra vykęs, galėtų įvertinti paliestųjų sričių atstovai. Mūsų tikslas yra sustoti prie vienos jo iškeltos "drumzlės" — kritikos nusikalstamumo.

Skaitydami jo iškeltus priekaištus L. L. dėl formalinės literatūros kritikos, susidarėme įspūdžio, kad jo meno samprata atitinka mūsąjai. Tačiau teko nustebti, kad ir mūsų sampratą jis priskyrė prie "kraštutinumų" ir apkaltino mus net "kritikos nusikalstamumu" tiek rašytojų, tiek skaitytojų atžvilgiu. Šis apkaltinimas galėjo įvykti tik todėl, kad dr. Lingaila nepanorėjo užtenkamai įsigilinti į mūsų mintis ir suprasti tų teigimų, kurie aname straipsnyje iškelti(Aidai 9 nr. 1951 m.)

I. Ar literatūra priklauso vertybių sričiai?

Nors nerašėme apie kūrybos esmę "pagrindinai", o lietėme ją tiek, kiek buvo reikalinga kūrėjo atsakomybei iškelti, tačiau savo straipsnyje aptarėme, kas yra vertybės ir kokią vietą tarp jų užima literatūra.

Ten nurodėme, kad modernioji filosofija skiria **būtį nuo vertės.** Būties sričiai priklauso visa, kas **realiai būna** arba egzistuoja. Vertybių sričiai priklauso visa, kas **idealiai būna,** kas priklauso prasmens pasauliui. Pagal šį skirtumą vieni mokslai yra atremti į būtį, kiti į vertybes. Prie pirmųjų priklauso gamtos, technikos bei kiti — tikslieji mokslai; prie antrų — religija, etika, estetika bei dvasios mokslai apskritai. Jei, pvz., į medį žiūrės gamtininkas, jam bus svarbu medžio fizinė ar cheminė sudėtis, tuo tarpu menininkui šie dalykai bus visai nesvarbūs, jam rūpės medžio vertė, jo grožis. Moralistui taip pat nerūpi veiksmas kaip toks, bet jam rūpi veiksmo vertė — jo gerumas ar blogumas. Taigi yra būties pasaulis ir yra vertybių pasaulis. Menas, kaip matome, priklauso prie vertybių pasaulio. Šia prasme mes ir teigėme, kad literatūra iš esmės yra vertybių sritis. Tačiau ją išskyrėme iš kitų vertybių, aptardami, kad poetinės kūrybos esmė yra būtyje glūdinčių **estetinių** vertybių atskleidime ir jų apipavidalinime žodžių, kad grožio esmė yra **tobulame turinio ir formos susijungime.**

šia aptartimi meną išskyrėme iš kitų vertybių (religinių, etinių, mokslinių), o literatūrą iš kitų meno rūšių, pabrėždami, kad literatūra yra **estetinių vertybių apipavidalinimas žodžiu.** Taigi, mūsų meno sampratoj grožinė literatūra užtenkamai atskirta nuo teodicėjos, filosofijos ar ontologijos, nors mūsų skyrimas gal ir nesutinka su literatūros teorija.

Kadangi, kaip pripažįsta ir mūsų oponentas, vertybės turi daug tarp savęs bendro, jos dažnai yra maišomos ir sukeičiamos. Ypač tai atsitinka su religinėmis, etinėmis ir estetinėmis vertybėmis: jos nuolatos gyvenime maišomos ir sukeičiamos, priskiriant religinių ypatybių menui, kalbant apie estetinę pasaulėžiūrą ar literatūrinę sąžinę bei meno etiką. Kartais šio sukeitimo nepavyksta išvengti ir labai nuosekliai ir giliai galvojantiems žmonėms, stovintiems mūsų intelektualinės kultūros viršūnėse. Šio sumaišymo nėra išvengęs nė prof. A. Maceina, todėl aname straipsnyje mums teko parašyti net ištisą skyrių religinėms vertybėms nuo estetinių atskirti. Mes estetines vertybes griežtai skiriame nuo kitų, pripažindami kūrėjui pilną laisvę šių vertybių srityje, ir šios laisvės apribojimo reikalavome tik ten, kur poetas susiduria su kitomis vertybėmis, ypač etinėmis ir religinėmis.

Todėl dr. A. Lingailos mestas mums kaltinimas, kad mes meną suplakame su filosofija, ontologija ir net geometrinėmis teoremomis, plaukia ne iš mūsų meno kūrinio sampratos, bet iš jo vertybių sampratos. Ką mūsų autorius laiko vertybėmis, neaišku: vienur jis kalba apie moralines ir ideologines vertybes, kitur apie formines bei estetines. Bet jei pagal autorių yra ir **estetinės vertybės,** kaip tada galima tvirtinti, kad **vien vertybės** neapsprendžia literatūros esmės, kad vertybės yra tik **dalinis** literatūros kriterijus, kad mes klystame tvirtindami, kad literatūra iš esmės yra vertybių sritis? Jei yra ir **estetinės vertybės,** tai literatūra iš tikro esmėje priklauso **estetinių vertybių sričiai, estetinės vertybės** sudaro literatūrinio kūrinio esmę ir jos yra ne **dalinis,** bet **pagrindinis** meno kūrinio kriterijus. Autorius eina taip toli, kad net tame pačiame sakinyje vertybių sąvoką ima dviprasmiškai, pvz., jis rašo: "Tačiau vien vertybės (ideologija, moralė) neapsprendžia literatūros esmės". Čia autorius išeina iš pavienių vertybių (ideologinių ir moralinių) ir iš jų daro išvadą, kad **visos** vertybės neapsprendžia literatūros esmės. Iš tirkrųjų turėtų rašyti: "Tačiau vien ideologinės ir moralinės vertybės neapsprendžia literatūros esmės". Šis sąvokų ir jų prasmės maišymas žymus visame straipsnyje ir net ištisų skyrių pavadinimuose. Pvz., autorius rašo: "Mokslas ir vertybės", "vertybės ir literatūra". Šie skirstymai tokios pat vertės kaip "maistas ir duona", "pienas ir gėrimai." Iš tikrųjų turėtų būti: "Mokslas ir kitos vertybės", "literatūra ir kitos vertybės", nes mokslas ir literatūra yra taip pat vertybės.

Jei autorius mums pataria meno kriterijų pajieškoti literatūros teorijos vadovėlyje, mes drįstame jam patarti padalinimo tvarkos pajieškoti logikos vadovėlyje.

2. Kūrėjo atsakomybė ir neigiami tipai.

Kaip dr. A. Lingaila, kalbėdamas apie vertybes, susiaurino jų sritį, išskirdamas literatūrą ir meną, taip kalbėdamas apie kūrėjo atsakomybę, suveda ją į teigiamus ar neigiamus tipus. Tačiau mes kūrėjo atsakomybę išvedėme iš kūrėjo asmenybės ir iš tos įtakos, kurią meno kūriniai daro gyvenimui. Ten aiškiai pabrėžėme, **kad kokybės atžvilgiu yra kenksminga visa toji literatūra, kuri griauna žmonijos egzistencijos pamatus;** kad šiuos pamatus sudaro etinės normos, kurias griauna tie rašytojai, kurie pataikauja miniai, erzindami žemuosius jos instinktus, nuotykių, karo baisumų, kriminalinių nusikaltimų ir ypač seksualinių išgyvenimų vaizdavimu, **neigiamų tipų idealizavimu** ir teigiamų tipų išjuokimu.

Taigi, literatūros nusikalstamumas glūdi ne neigiamuose tipuose, bet literatūros kūriny esančioje **tendencijoje,** kuri yra ne kas kita, kaip autoriaus **intencija.** Jei ši autoriaus intencija bloga, ir jo veikaluose šis blogumas apsireiškia gyvenimui būtinų vertybių griovimu, jų išjuokimu bei niekinimu, autorius **moraliai** nusikalsta. Jei jis tikrovę vaizduoja tokią, kokia ji yra, su teigiamais ir neigiamais tipais, su dorybėms ir ydomis, **jos neiškreipdamas,** jis moraliai nenusikalsta, nors neigiami tipai **pripuolamai,** dėl skaitytojo prigimties silpnumo ar nesubrendimo, gali vesti prie nusikaltimų. Todėl pabrėžėme, kad su neigiamais tipais rašytojas turi būti atsargus, neįvesti jų ten, kur jų būtinai nereikia.

Savo straipsnyje vertinome literatūrą **doroviniu atžvilgiu** (ne meniniu) ir teigėme, kad **šiuo atžvilgiu** yra geriau, jei kokioje tautoje yra tik vidutiniai, bet etiškai vertingi rašytojai, negu dideli menininkai, bet ne moralūs. Tarp dviejų blogybių renkomės mažesniąją: blogai yra, jei estetiniu atžvilgiu blogas veikalas, bet dar blogiau, jei jis menkas etiniu atžvilgiu. L. L. kritikas Sietynas pavadino šį mūsų teigimą rašytojo akimis žiūrint absurdišku (L. L. 3 nr.), o dr. Lingaila, nors ir pripažįsta, kad tokia pažiūra gali turėti daug pateisinimo tremties sąlygose, tačiau teigia, kad tokia samprata gali tik smukdyti, o ne ugdyti literatūrą, gi savo keliu — "žlugdyti pačią vertybę".

Sietynas gina "literatūros teritorijos" nepriklausomumą nuo "moralistų" įsiveržimo. Mes jau anksčiau pabrėžėme, kad nesiveržiame į "literatūros teritorijas", kad šių teritorijų ribose pripažįstame menininkams pilną nepriklausomybę, **tačiau ginamės, kai menininkai "įsiveržia" į moralines, religines ir kitokias teritorijas ir nori jas sunaikinti.** Tačiau Sietynas mums atsako, kad meno kūrinys stovi už tikrovės, taigi ir už moralės ribų.

Griežtai imant, kas stovi už tikrovės ribų, to iš viso nėra. **Visa, kas yra, yra tikrovės ribose.** Menininkas, kaip ir kiekvienas kūrėjas, atsistoja prieš tikrovę ir turi kokiu nors būdu šią tikrovę "pagauti", "suvokti", "įžvelgti". Yra tai vidujinių išgyvenimų tikrovė, jei menininkas yra lyrikas, išorinių ar išvidinių kovų tikrovė, jei jis dramaturgas, arba išorinio pasaulio vyksmo tikrovė, jei jis epikas. Kiekvienu tačiau atveju menas yra **tikrovės "pagavimas".** Jei kokiame kūrinyje šios tikrovės pagavimo nėra, tai toks kūrinys lieka ne tik už tikrovės ir moralės ribų, **bet ir už kūrybos ribų.** Visas mūsų gyvenimas ir kūryba vyksta tikrovėje, mes kas akimirksnį už ją apsisprendžiame, ją teigiame ar neigiame, ir **šiame apsisprendime, šiame kūrybos procese** kaip tik glūdi kūrėjo moralinė atsakomybė. Kiekvienas veiksmas yra esmiškai surištas su morale, o ypač kūrybinis veiksmas. Nekaltas išlieka, kaip teisingai pastebi dr. Girnius, tik neveikimas.

Gaila, kad dr. Lingaila mums nepaaiškino, kokiu būdu doros normų respektavimo reikalavimas gali smukdyti literatūrą. Mūsų išmanymu, tai galėtų atsitikti tada, **kai gėris** būtų nesuderinamas su **grožiu,** kad meniškai vertingas veikalas etiškai turėtų būti nevertingas. Tačiau pagal visų pažiūrą gėris ne tik nesipriešina grožiui, jo neiškreipia, bet susiderina ir vienas kitą papildo. **Gėrio arba doros reikalavimas iš kūrėjo** tad gali tik kelti literatūros vertę, o ne ją smukdyti. Gėris taip pat nepadarys literatūros "anemiškos", nes jei tai būtų, visą religinį meną tektų laikyti menkaverčiu ir

anemišku, net ir paties gėrio tektų vengti, tačiau tikrumoje visa žmonija **vengia blogio,** "neigiamų tipų", o ilgisi gėrio tiek šiame gyvenime, tiek Anapus.

3. Literatūros kritikos esmė ir uždaviniai.

Nors dr. Lingaila, kalbėdamas apie L. L., teigia, kad menininkai dažniausiai veikalų turiniu apspręs ir formą, ir kaltina L. L., kad jie vertina tik formą, tartum turinio nebebūtų arba jis jokiu būdu nebūtų susijęs su forma, tačiau kai mes vertindami literatūros kūrinį, stengėmės pasekti rašytojo veikėjų filosofiją, idėjas, autorius tai vadina negližavimu kūrinio estetinės vertės ir tokį vertinimą — kritikos nusikalstamumu.

Jei literatūrinio kūrinio turinys ir jame išreikštos idėjos neturėtų jokios reikšmės **meninei kūrinio vertei,** net ir tada jis galėtų būti vertinamas įvairiais kitais atžvilgiais: teologai jį galėtų vertinti religiniu, moralistai — doroviniu, visuomenininkai — visuomeniniu bei kitais atžvilgiais. Vertindami kūrinį šiais atžvilgiais ir **neliesdami jo meninės vertės,** jie jokia prasme nenusikalstų nei literatūros kritikai nei pačiai literatūrai.

Tačiau literatūros kūrinio idėjos, filosofija, ideologija ir kitos vertybės turi reikšmės ir **meninei kūrinio vertei.** Mes jau pabrėžėme, kad menininkas atsistoja prieš tikrovę (psichinę ar dvasinę), kad jis turi šią tikrovę "pagauti". Šis tikrovės "pagavimas" vyksta menine intuicija bei įžvelgimu, kurią kūrėjas išreiškia regimais ženklais bei simboliais, sudarančiais kūrinio formą. **Forma yra ne kas kita, kaip meninės tikrovės išorinė išraiška.**

Tačiau šie regimieji ženklai bei simboliai, sudarantieji formą, atitraukti nuo meninės tikrovės pergyvenimo, esančio kūrėjo sieloje, patys savyje yra tušti, be vertės, nieko nereiškia ir nieko mums nepasako. Literatūros kritiko pirmutinis uždavinys yra nustatyti, ar literatūros kūrinyje yra **šis meninis tikrovės pergyvenimas,** ar jame yra "pagauta tikrovė". Nors įvairi yra ši tikrovė pagal meno kūrinio rūšis, tačiau kiekvienu atveju meno kūriny yra ši tikrovė, yra mintis, idėja, yra **kas nors pasakoma.** Kiekvienas tad meno kūrinys perkelta prasme yra filosofija. Kai filosofas šią tikrovę pagauna sąvokomis, o menininkas vaizdais, principe tai nieko nekeičia. Todėl nustatyti, ar meno kūrinyje yra "pagauta" ši tikrovė, kritikas "didžiojoje recenzijos dalyje" turi pasekti rašytojo veikėjo "filosofiją" — idėjas, veikalo "ontologiją", praskleisti gražiuosius rimus, ritmus, metaforas bei kitas literatūrines priemones ir įžvelgti, ar už jų yra **tikrasis meninės tikrovės pergyvenimas,** vienkartinis ir originalus, plaukiąs iš pačių kūrėjo sielos gelmių, žodžiu, jis turi žiūrėti, **kas** pasakyta, **kas** vadinamomis literatūros priemonėmis **išreikšta.**

Šio **kas** suvokimas yra kriterijus atskirti kūrėją nuo grafomano, tikrąją kūrybą nuo pamėgdžiojimo, jis yra ir kriterijus formai vertinti. Tik įžvelgęs šį **kas,** kritikas turi daryti antrą žingsnį, nustatyti **kaip** pasakyta. Tik suvokęs **kas,** kritikas gali vertinti, **ar forma atitinka kūrybinį tikrovės pergyvenimą,** ar tikri yra veikalo personažai, ar atskiri epizodai turi ryšio, ar vietoje ritmai, rimai metaforos bei kitos literatūrinės priemonės.

Vertindama tik pagal **kaip,** žiūrėdama tik formas, o nekreipdama dėmesio į **kas,** formalioji literatūros kritika neturi jokių kriterijų atskirti tikrąją kūrybą nuo pseudokūrybos, nes formos gali išmokti kiekvienas, ji nepriklauso pačiai kūrybai, bet tik techniškajai kūrybos pusei. Ši formalioji kritika atveria plačias duris grafomanijai ir visokios rūšies literatūros amatininkams ir diletantams.

Kad kritikas galėtų nustatyti, kuri yra tikroji kūryba, o kur tik žodžių akrobatika, jam neužtenka žinoti literatūros teoriją bei istoriją. Tų dalykų galima išmokti, kaip ir kiekvieno amato. Tačiau kritika, kaip ir pati literatūros kūryba, nėra amatas, bet pašaukimas. Kritikui, kaip ir literatūros kūrėjui, yra reikalingas intuityvinis meninės tikrovės pergyvenimas. Tam jis turi būti gimęs, o negali šių dalykų išmokti. Iš literatūros teorijos jis gali paskolinti tik terminologiją, o literatūros istorija gali jam padėti įjungti veikalą į literatūrinės kūrybos visumą, nustatyti jo vietą ir ryšį su literatūrinėmis tradicijomis bei įtakomis. Šie mokslai kritikui padeda veikalą aiškinti, tačiau **vertinimui** jis turi turėti įgimtą galią įžvelgti, **kas** rašytojo pasakyta. Jei jis šios galios neturi, jam nepadės jokie literatūros teorijos vadovėliai, jokios objektyvios schemos ar visuotiniai estetikos dėsniai.

Taigi, ne ieškojimas kūrinyje veikėjų "filosofijos", jo "idėjų" bei "ontologijos" arba **meniškosios tikrovės pergyvenimo,** paskiriant šiems dalykams "didžiąją recenzijos dalį", kelia "žemo lygio rašytojo aroganciją" ir "aklina juos bei skaitytojus", bet **literatūros kritikos susiaurinimas iki formos analizės, kuri neretai virsta tik literatūrinės kalbos analize,** atveria duris visiems diletantams ir grafomanams, paversdamas literatūrinę kūrybą amatu, o kritiką literatūros amatininku. Šios rūšies kritika yra tikrasis tiek pačių rašytojų, kiek skaitytojų aklinimas, kūrinio vertės gradacijos sumaišymas, kuris tikrai gali būti pavadintas kritikos nusikalstamumu.

A. Baltinis

• "Draugo" romano konkurso komisiją sudaro Bernardas Brazdžionis, pirm., Kazys Mockus, sekr. Komisijos nariais: dr. Juozas Girnius, Antanas Gustaitis ir dr. Juozas Leimonas.

• Jau išėjo Knygų Lentynos 7-8 nr. Aprašomi visi pasauly pasirodę lietuviški leidiniai, kurie paskui perduodami Pasaulio Lietuvių Archyvui Čikagoje. Biuletenį leidžia Lietuvių Bibliografinė Taryba. Jos adresas: 602 Harvey St., Danville, Ill. Knygų ir laikraščių leidėjai prašomi tai įstaigai pasiųsti bent du savo leidinių egz.

• Čikagoje gyveną rašytojai kas mėnesį pas atskirus savo narius renkasi pobūviams, kuriuose kalbamasi literatūrinėmis temomis ir skaitoma pavienių rašytojų kūryba. Paskutiniame susirinkime tokių pobūvių tvarkytoju išrinktas P. Gaučys.

• Juozas Strolia iš Kalifornijos persikėlė į Bostoną. Jis turi parašęs studiją "Lietuvių muzikos kelias iki dvylikos tonų" ir išvertęs muzikos srities veikalą iš vokiečių kalbos.

• Kun. dr. Juozas Prunskis, kuris šiemet mini savo 25 metų žurnalistinio darbo sukaktį, dabar lanko Tolimųjų Rytų šalis. Grįžta gruodžio pabaigoje.

• Ateinančių metų gegužės 1 d., talkininkaujant Rašytojų klubui, pranciškonai Bostone rengia "Spaudos Dieną". Ta pačia proga įvyks ir koncertas. Gautos pajamos skiriamos spaudos palaikymui.

• Šiemet gruodžio mėn. prof. Vaclovui Biržiškai suėjo 70 metų amžiaus. Jubiliatas yra Liet. Rašytojų Draugijos garbės narys. Jam pagerbti Bosto Lietuvių Rašytojų Draugijos Klubas surengė paminėjimą, kuriame dalyvavo daug rinktinės publikos iš Bostono ir tolimesnių vietų. Profesoriaus nuveikti darbai gausiuose sveikinimuose žodžiu ir raštu buvo nuoširdžiai įvertinti. Po akademijos įvyko vaišės.

KNYGOS ir ŽURNALAI

JURGIO BLEKAIČIO POETINIS VARDYNAS

"Varduose Dienoms ir Vandenims" surinkti eilėraščiai nusitęsia per penkiolika autoriaus kūrybinių metų Kaip režisierius jis mums pažįstamas jau gerą dešimtmetį. Tad poetinei mūzai jo pirštasi droviau ir kruopščiau, stropiai rinkta ir ilgai laukta.

Savo priėjimą prie eilėraščio autorius atrado labai anksti. Vėlesniuose eilėraščiuose jo stilius patikslėja, paaštrėja; jis atsikrato kaikurių ankstyvųjų eilėraščių nevisai originalaus weltschmerziškumo su jų neišvengiama kančia, juodomis vėliavomis ir miražine būtimi. Bet tai tas pat stilius (išsk. Tempo alla Marcia). Taip pat ir jo pasaulėjauta esmėje nepasikeičia, nors ji padaro didelį žingsnį nauja linkme "Baltosios Temos" skyriaus meilės eilėraščiuose.

Ši pasaulėjauta nėra sudėtinga: autorius komponuoja pabrėžtinai intelektu, bet jis nesileidžia į metafizinius nuotykius, kaip kaikurie mūsų jaunieji poetai. Čia geru pavyzdžiu bus jo eilėraštis "Eremitas". Poetas nei gilinasi į esminį eremito padėties sudėtingumą, nei apdainuoja jį — jis padaro eilėraštį painiai sudėtingą kaligrafinio ieroglifo įspūdžiui išgauti. Panašios yra ir koncentruotos mįslės "Labirintas", "Post Scriptum", bei ilgesnis eilėraštis "Ženklas", kurio paskutinis posmas rodo, kokių pavojų autoriui esama šiame metode:

> ".. Mįslė
> ji buvo, ar likimas, kurs, galbūt,
> sutapo su mumis ir, ant galvų
> užkritęs, perkirto mums kraujo gyslas?"

Šis ieroglifas nėra kaligrafiškas.

Būtis autoriui neperregima, jos gyventojai:

> " . . . . . nė sapnuos nematyti
> Kaimynai antikinėm kaukėm".

Nenuostabu, kad kaukės vaizdas nuolatos kartojasi. Paslaptingasai "Svečias" uždeda autoriui kaukę, kasdienybės kaukė dengia pasaulį. Vienumos supamas autorius gyvena rezignacija, ir viena pagrindinių jo nuotaikų yra jaunystės gailesys — jaunystės, kuri guli po medžiu Sudie. Poeto nuovargis, pasveikinąs dieną su žodžiais "Deja, diena" ir atsisveikinąs su ja "dienų pelenų" vaizdu, savo kraštutinės išraiškos pasiekia fatalistiniame "Ajerų" pasidavime.

Daugiau kalbėti apie knygos siauroką nusiteikimų skalę būtų nelabai tiesu autoriaus atžvilgiu. Ne tame jam poezijos svarbuma. Pasaulis jam pirmoje eilėje yra estetinė patirtis. Jo svarbiausias tikslas yra parašyt gerą eilėraštį. Rezignavęs, jis ieško dailių raštų ir įmantrinių derinių visose pasaulio apraiškose, įskaitant — drugelinės ir saulėleidinės poezijos paskirstymu — pačias negražiausias:

> "Kai aš atmerkiau senas akis,
> kambarys buvo išvalgytas, kaip dubuo,
> ir nuo molinių sienų karojo skraistėmis
> atšalęs rytas".

Šaltas bjaurumas aprašomas puikiu vaizdu ir taip sublimuojamas, "atperkamas". Žodis yra autoriaus siekimas: "jūros liūliuojamas žodžių lietus".

Tad gilesnę, "požeminę" autoriaus poetinės visumos struktūrą tiksliausia bus atsekti tiriant jo žodį, vaizdą, metaforas. Pirmiausiai akin kris mirties ir nakties vaizdo gausumas. Vien įžanginis eilėraštis "Tebus" sutalpina kapus, mirštančiuosius, vidurnaktinius ledynus. Panašūs ir eilėraščiai "Didžioji 24", "Dialogas", "Kaktusai" ir kt. "Gyvent ar mirt — kuri saldi vilionė skaudesnė?" — klausia autorius ir netrunka atsakyt: "... naktis kilni ... įamžinta many". Pavadinkime tai poeto juodąja tema.

Lygiai gausi "baltoji tema", baltumos motyvas daugiausiai aprašo apraiškas anapus konkretybės: absoliutumą ("Absoliutus, kaip tyla, sniegas"), tobulumą ("tobulam baltume"), vilties simbolius ("Balta avelė"). Balta yra autoriaus praeitis su balta mergaite joje, į baltą tobulumą veda menas (gana konvencinis muzikos aprašymas "Prarastame Rojuje"). Baltajame motyve prabyla purifikacijos geismas ir "gelmių" ilgėjimasis: idealią visatą aprašąs eilėraštis "Jei" baigiasi sakiniu — "... su jais visais aš leisčiausi dugnan". Poetas klausia: "Kas yra už tylos lemiančiųjų sienų?" ir taria: "Palydėk mane, lemiančioji, gelmėn", bet su šiais posakiais jis ir sustoja. (Niliūno alegorinės kelionės prasideda už tylos sienų). Pagaliau, baltumoje "... už slenksčio, lyg anapus kapo", baltumos motyvas susivienija su mirties:

> "... įsiliepsnok many, paleiski
> pelenais ir su manim sunyk!..."

Ir trečiasai pagrindinis vaizdas — juo daugiausiai aprašomas kasdienis gyvenimas — yra lietaus, nesibaigiančio lietaus:

> "Kada, nepabaigiamom virvėm nutysęs
> pakibs ir siūbuos ir sūpuosis lietus,
> kada pro jo ūkanas vos bematysi
> vaizdus vakarykščius, tingius ir lėtus..."

Aišku, mirtis visada buvo vaizduojama juodai ir viltis baltai, bet J. Blekaičiui tos spalvos yra esminės ir aprėžia jo poetinę visatą. Mes gyvenam pilkame lietuje — tarsi sako jis — apsupti juodų ir baltų plynių anapus.

Savo pilką liūdesį, kartais pasiekiantį slaviško tirštumo, poetas distiliuoja tiksliems savo eilių rezginiams su ypatinga drausme ir, matomai, nuolatiniu šlifavimu. Jam itakos turėjo rusų ir prancūzų estetiniai poetai: Pasternakas bei Achmatova, Valery bei Laforgue. Iš lietuvių autorių daugiausiai bus paveikęs H. Radauskas. Vienu požiūriu, J. Blekaičio poezija ir yra pastarojo olimpiško nesuinteresuotumo siekimas. Autoriaus žodis, dažnai "kažkodėl si-bemol ir patetiškas, kažkodėl — violetinis" turi nuolatos nugalėt tokias eiles:

> "Gana aš skendau čia, sunkiam dienų vyne
> Nuo savo žemiškos, girtos dainos užkimęs..."

idant pasiektų "Laike" ir savitą ir savo meisterio vertą išraišką:

> "Vardus vandenims ir dienoms
> brandina lietus ant jūros,
> mano brolis tylėjimams ir dainoms,
> pasakotojas ir augūras.
>
> Sulietas iš laiko ir laimės, tylus
> kritimas į krintančią naktį,
> jis raktas į mus ir už mūsų, lietus,
> ir kraujo krūtinėje taktas".

Autoriaus eilėraštis, dažnai tevienijamas bendros nuotaikos, turi remtis metaforomis ir palyginimais; jie itin svarbūs jo struktūrai. Štai "Kaktusų" paskutinis posmas:

"O virš visko plaukė, kaip kvapas, o po viskuo telkšojo, kaip tropiškas liūnas
lingavo nuodingom kardinėm lelijom ir, — nevietoj, lyg išraudimas, lyg iš kalėjimo
į karnavalą iškritęs dryžuotas kalinio kūnas,—
šmėkščiojo, — lyg nebe mūsų, lyg pomirtinis, — įsimylėjimas".

Čia kalinio vaizdas dominuoja ir suteikia toną visam eilėraščiui, kaip Eliot garsusis danguje ištiesto vakaro palyginimas su eterizuotu pacientu ant operacinio stalo. Atrodo, jog vidiniai rimai ir aliteracijos naudojamos taip gausiai, kad suteikus eilėraščiui vientisumo bei tęstinumo, ko jis—nuolat pavojuje pasilikt ti nuotaikiniu metaforų rinkiniu su nebeatpažįstamu pirminiu impulsu — dažnai stokoja. Be to, formai nuolat linkstant į geometrinį griežtumą, iš to besigaunant vienoduma stengiamasi pridengt visuotiniu skambumu.

Ryšium su tuo, ilgas eilėraštis "Tempo alla Marcia" svarbus kaip autoriaus mėginimas išsivaduoti iš savo įprastinių forminių reikalavimų. Tas monologas mylimajai, aiškioje Pound-Eliot įtakoje, yra skubiai kintančių, jausmo terišamų, vaizdų montažas. Ar čia kaltas formos naujumas ar nesugebėjimas išlaikyt vientisą ilgą eilėraštį, bet "Tempo alla Marcia", nors įdomus detalėse, visumo neatlaiko.

Keliuose eilėraščiuose autoriaus stilius išsisprendžia kitu būdu ir labai vykusiai. "Sirenose" ir "Medžiotojuje" galima jausti, kaip eilėraštis išsivaduoja iš savo gorseto ir skamba — ir tikslus ir laisvas. Pažymėtinas ir atmosferinis "Pirmadienis", arba "Marija" bei "Andrius", kuriuose be pretenzijų į pseudo-intelektualizmą, gražiai suderinamos tradicinės ir moderninės priemonės.

Autoriaus ieškojimas ir faktas, kad daugumas geresniųjų eilėraščių yra paskutinėje dalyje, duoda vilties ateičiai. Tikėkimės, kad J. Blekaitis — įdomus ir pajėgus poetas — taip ilgai nedels su antrąja savo poezijos knyga.

J. Žemkalnis

TAUTINIS AUKLĖJIMAS ŠEIMOJE

Vaclovas Čižiūnas: TAUTINIS AUKLĖJIMAS ŠEIMOJE. Memmingen, išl. VLIKo Lietuvybės Išlaikymo Tarnyba 1953 m. 224 p. (Kaina nepažymėta).

Pedagogas Vaclovas Čižiūnas ligi šio laiko jau parašė aštuonetą atspausdintų vadovėlių bei knygų (tris iš jų drauge su P. Šležu), neminint gausių straipsnių mūsų periodikoj. Jo "Tautinis auklėjimas šeimoje" bus bene pati aktualiausia knyga degančiais laiko klausimais.

Autorius sąmoningai ir visai teisingai koncentravosi į šeimos instituciją, kaip pačią efektingiausią lietuvybei svetimoje aplinkoje išlaikyti. Tačiau, neturėdamas mokslinių tikslų, Čižiūnas nesiribojo vien siaurai aprėžta šeima bei tautiniu auklėjimu, o palietė ir mokyklas emigracijoje ir religinį bei grožinį auklėjimą, tuo būdu duodamas konspektyvų ir populiarų tautinio auklėjimo vadovą visiems tėvams, mokytojams ir subrendusiam jaunimui.

Knyga yra padalinta į dvi dalis: 1. Vaiko psichologiją arba teorinę dalį ir 2. Šeimos pedagogiją arba praktinę dalį. Pirmoji dalis yra tik įvadas į antrąją, kuri autoriaus yra plačiai ir išsamiai atskleista. Štai pagrindiniai antrosios dalies skirsniai: "Aplinkos reikšmė tautiniam būdui ir auklėjimui", charakterio ugdymas", "Naminis mokymas" ir kt. Ypatingai vertingas atrodo pastarasis skirsnys, kur autorius labai aiškiai ir konkrečiai supažindina ir nurodo, kaip pradėti diegti lietuvybę dar priešmokyklinio vaiko sąmonėje. Čia autorius atidengia savo patirtį, kuria reikėtų sekti lygiai pedagogams, lygiai ir kitiems tėvams, neturintiems jokio specialaus paruošimo vaikams mokyti. Primindamas istorinę lietuvių vargo mokyklą, kai lietuvės motinos neturėjo tokio išsilavinimo, kokį dabar turi eilinis lietuvis išeivis, autorius konstatuoja, kad mes daugeliu atvejų esame laimingesnėje padėtyje. Susirūpinę lietuvybės išlaikymu tėvai čia ras smulkiai nurodyta, **kada** ir **kaip** mokyti namie. Gali būt, kad kitas pedagogas norės pasiūlyti kitus skaitinius ar elementorius pagal vaiko amžių, bet autoriaus pateiktieji yra geri, tarp kitko, dar ir tuo, kad davė gerų rezultatų. Konkretus aprašymas, kaip 1950 metais šešerių metų vaikas, pradėjęs lankyti miestelio parapijinę mokyklą, jau buvo paruoštas šiek tiek lietuviškai skaityti ir rašyti, yra visiems lietuviams skatinantis pavyzdys. Ir nėra pagrindo būkštavimui, jog dvi kalbos trukdysiančios mokymosi ar auklėjimo pažangą. (Šia tema yra keletas studijų, kurios rodo, kad pvz. Anglijoj studijuoją dvikalbiai ar daugiakalbiai studentai svetimšaliai pasiekia geresnio išsimokslinimo nei vietiniai).

Aplamai, būtų galima kai kuo naujų papildyti autoriaus pateiktą teoretinę dalį ar pasigesti dar daugiau konkrečios medžiagos tam, kad lietuviškoji vaiko sąmonė būtų atspari svetimai aplinkai, tačiau ir tai, kas duota, yra didžiai vertingas lietuvybės išlaikymo vadovas, kuris turėjo būti kiekvienos lietuviškos šeimos nuosavybė jau prieš kokį penketą metų.

Antanas Musteikis

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Mykolas Vaitkus: TVANAS. Senovinių amžių apysaka. Išleido "Nida", 1954 m., 205 psl.

Bendrojo Amerikos Lietuvių Šalpos Fondo Pirmieji Dešimt metų (1944-1954). Medžiagą surinko ir parengė Antanas Sodaitis, talkinant redakcinei komisijai. Išleido Balfas, 1954 m., 135 psl.

Europe. Nine Panel Studies. Išleido Free Europe Committee, Inc. 1954 m., 146 psl.

Vytautas Alantas: SVETIMOS PAGAIRĖS. Novelės, apsakymai, feljetonai. Išleido "Nida". 1954 m., 255 psl.

Vladas Andriukaitis: AUDRA ŽEMAIČIUOSE. Vytauto Did. laikų apysaka. Išleido "Gabija", 217 psl.

Prof. St. Šalkauskis: ATEITININKŲ IDEOLOGIJA, II leidimas. Išleido prel. Pr. M. Juras, 1954 m. Viršelis V. K. Jonyno, 334 psl.

Juozas Mikuckis: LYRIKOS KRAITIS. Išleido Terra. Chicago, 1954. 180 p. Kaina $2.50.

Lituania Ilustrada. Rio de Janeiro, 1954. 131 p. II laida.

Lituanus. Lithuanian Academic Youth Bulletin, 1954, nr. 1. 12 p.

Darbininkas—pranciškonų du kartu savaitėj leidžiamo laikraščio "Darbininko" priedas Marijos Metams paminėti. Atspaustas septyniomis spalvomis ir gausiai iliustruotas paveikslais iš Dievo Motinos gyvenimo. 24 psl. didelio formato. Rašo: J. Brazaitis, S. Sužiedėlis, Tėv. B. Ramanauskas, Iz. Vasyliūnas, A. Mažiulis, Tėv. M. Stepaitis, Nelė Mazalaitė, Tėv. L. Andriekus, kun. J. Petrėnas ir kit.

RELIGINIS GYVENIMAS

ANTRASIS TARPTAUTINIS MARIJOLOGIJOS IR DEVINTASIS MARIJOS KONGRESAS ROMOJE

Paskutinę spalio mėn. savaitę, baigiant Marijos metus, Romoje buvo surengti du tarptautiniai kongresai: Marijologijos ir Marijos.

Marijologijos kongresas, kuriame dalyvavo pasaulio žymiausieji teologai, prasidėjo spalio 24 d. Pijaus salėje. Didžiausia Romos salė nepajėgė sutalpinti susirinkusių žmonių. Kongresą atidarė popiežius Pijus XII, pasakydamas 15 min. kalbą per Castel Gandolfo radiją. Po to kard. A. Ottaviani, kongreso pirmininkas, atidarė patį suvažiavimą, ragindamas atstovus rimtai studijuoti Marijologijos klausimus. T. C. Balič, OFM, kongreso vyriausias sekretorius, lotynų kalba apibūdino visos savaitės programą. Sekė Romos miesto burmistro ir kelių ambasadorių sveikinimai.

Spalio 25 ir 26 dienomis 34 sesijų atstovai skaitė savo paskaitas, iš viso apie 300. Popiet tomis dienomis buvo pilnaties sekcijos. Pirmą darbo dieną atidarė kard. A. Piazza, kuris priminė Bažnyčios autoriteto svarbą ir marijologiniuose dalykuose. Mons. Parente apžvelgė dvi didžiąsias popiežių bules: "Ineffabilis Deus" (Nekalto Prasidėjimo dogmos paskelbimas) ir "Munificentissimus Deus" (Dangun Paimtosios dogmos paskelbimas).

Antrasis paskaitininkas buvo T. Van Hove, aiškinęs tikrą Nekalto Prasidėjimo prasmę. Baigdamas linkėjo, kad greit būtų paskelbtos kitos dvi dogmos: Marija atpirkimo dalininkė ir malonių dalintoja.

Trečias kalbėtojas, P. Nicolas, pabrėžė Marijos atpirkimą tobuliausiu būdu: ji kartu su Kristumi atpirko pasaulį.

Antroji kongreso diena, spalio 26 d., praėjo irgi pilna darbo ir paskaitų tiek atskirose sekcijose, tiek popietinėje bendroje, kuriai vadovavo Barcelonos arkivyskupas. Priešpiet "Ecclesia silens" sekcijoje kalbėjo T. Juozas Vaišnora, MIC, apie Nekalto Prasidėjimo kultą Lietuvoje. Bendroje sekcijoje kalbėjo keturi prelegentai apie Marijos privilegiją gimti be gimtosios nuodėmės.

Spalio 27 diena buvo paskirta vien tik pilnaties posėdžiams. Visi kalbėtojai svarstė sunkų klausimą: ar Mariją galėjo paliesti gimtoji nuodėmė.

Baigiantis šiam kongresui, spalio 28 dieną, dalyviai susirinko į vieną iš didžiausių Romos salių, šv. Antano universitete, pasiklausyti T. A. Bea kalbos apie šventraščio panaudojimą Nekalto Prasidėjimo dogmos bulėje. Po to kalbėjo Montrealio kardinolas Lēger, pavadindamas šį kongresą Marijos Karalienės suvažiavimu.

Po šių paskaitų ėjo diskusijos, kuriose tegalėjo dalyvauti profesoriai ir teologai. Jų pareiškimai bus išspausdinti kongreso darbuose.

Spalio 28 ir 29 dienomis Lietuvių Kunigų kolegijoje buvo lietuviams paskaitos. Kun. dr. Vyt. Balčiūnas, savo paskaitoje "Ypatingos Marijai teiktinos garbės pagrindas" iškėlė visas Marijos privilegijas, dėl kurių žmonės jai teikia ypatingą kultą. Dr. Zenonas Ivinskis leido klausytojams skraidyti per visą katalikybės laikotarpį Lietuvoje ir aiškiai pamatyti, kaip Marijos garbinimas Lietuvoje amžių bėgyje vystėsi ir didėjo. Rytojaus dieną kun. dr. Juozas Vaišnora, MIC, daug plačiau, negu itališkoje paskaitoje, išdėstė apie Nekaltai Pradėtosios kultą Lietuvoje. Neatvykus ketvirtam paskaitininkui, dr. Antanui Maceinai, jo pranešimą perskaitė kun. V. Balčiūnas, — apie Dangun Paėmimo dogmos aktualumą.

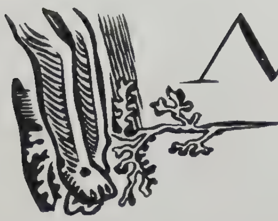
Marijos devintasis tarptautinis kongresas prasidėjo spalio 29 dieną. Marijologijos suvažiavime dalyvavo mokslo žmonės ir gvildeno įvairius teologinius klausimus. Marijos kongrese dalyvavo visi, kurie norėjo vienu ar kitu būdu išreikšti Nekaltai Pradėtosios garbę. Kard. J. Pizzardo atidarė šį kongresą Dvylikos Apaštalų Bazilikoje, iškeldamas Marijos dorybes. Baigdamas ragino visus melstis, kad pavergtos ir persekiojamos tautos greitai atgautų laisvę, taiką ir ramybę. Popiet prasidėjo įvairių sekcijų paskaitos. Jos truko visą šeštadienio — spalio 30 — priešpietį. Tai dvi konferencijos dienos, kurios ragino tikinčiuosius į Marijos pamaldumą.

Spalio 30 d. popiet ir vėl Pijaus salėje netilpo žmonės; visi norėjo dalyvauti "Ecclesia silens" iškilmingame akte. Jei 19 tautų negalėjo atsiųsti savo atstovų į šį kongresą, tai jas reprezentavo tyliosios tų tautų, neišskiriant ir Lietuvos, vėliavos. Kard. F. Spellman, New Yorko arkivyskupas, laisvojo katalikų pasaulio vardu sveikino visas kenčiančias tautas.

Spalio 31 d. popiet įvyko gal didžiausia procesija Romoje. Visos katalikiškos organizacijos, vienuoliai ir vienuolės, valdžios atstovai, dvasiškija dalyvavo Marijos "Salus Populi Romani" paveikslo pernešime iš Marijos Didžiosios bazilikos į šv. Petro Baziliką. Tai minios upė, kuri vingiavo Romos gatvėmis ir giedojo Marijos garbei giesmes. Procesijoje dalyvavo pavergtų tautų vėliavos. Lietuviai nešė net penkias savo Marijos šventovių vėliavas: Aušros Vartų, Pažaislio, Šiluvos, Žemaičių Kalvarijos ir Krekenavos. Šios vėliavos bus liudininkės ateities kartoms, nes jos matė lapkričio 1 d. iškilmes šv. Petro bazilikoje, kai popiežius Pijus XII apvainikavo Marijos paveikslą dangaus ir žemės karalienės vainiku, paskelbdamas naują pasauliui šventę.

Tėv. dr. Klemensas Žalalis, O.F.M.

- Gruodžio 3 d. popiežius Pijus XII buvo mirties pavojuje. Jo staigus sveikatos pablogėjimas sukėlė nerimą katalikų pasaulyje. Apie jį nuoširdžiai rašė ir nekatalikiškoji spauda, įsijungdama į bendrą liūdesio nuotaiką. Šv. Petro aikštėje buvo pastebimas didesnis judėjimas maldininkų, kurie ėjo melstis už popiežių. Tai buvo daroma visose Romos ir pasaulio bažnyčiose. Popiežiaus sveikata gana staigiai pradėjo gerėti. Gruodžio 5 d. jis iš savo kambario pasakė net trumpą kalbą šv. Petro bazilikoje esantiems maldininkams. Kalba buvo transliuojama per radiją. Taip pat ir gruodžio 8 d., baigiant Marijos metus, šv. Tėvas iš Vatikano prabilo į maldininkus, susirinkusius į šv. Petro baziliką bei aikštę. Savo kalboje, kuri tęsėsi 2 minutes, popiežius palietė ir kentėjimų palaimą, kai Visagalis juos siunčia žmogui. Marijos metų baigimo apeigoms vadovauti buvo deleguotas kardinolų kolegijos dekanas kard. Eugenijus Tisserant.
- Komunistų valdomoje Kinijoje iš 6,000 svetimšalių misijonierių dabar beliko tik 96.

MENAS

HENRI MATISSE

Lapkričio 4 mirė vienas moderniosios dailės didžiūnų Henri Matisse 84 metų. Buvo jis modernistinės epochos kūrėjas, jos vadas, revoliucionierius, niekada nenurimęs ir neišsekęs. Dar praeitais metais jo 100 kūrinių buvo išstatyta parodoje; po mirties jo namuose rasta 2000 nematytų paveikslų. Jo kūryba dvelkė gaiviu naujumu ir giedrumu. Londono meno kritikas T. W. Earp jį apibūdino kaip dailininką poetą, Jean Cocteau pavadino plačiąja saule.

Gimė jis 1869 m. gruodžio 31 d. Le Cateau-Cambresis, šiaurinėje Prancūzijoje. Studijavo teisę ir dirbo tėvo prekybinėje kontoroje. Tik vėliau, sirgdamas ir piešdamas, surado savo pašaukimą ir išvyko į Paryžių studijuoti dailės.

Baigęs buvo stiprioje impresionistų įtakoje. Tuometinę kūrybą, užvaldytą rudos spalvos, vėliau pats Matisse pavadino sena nuvėsusia kava. Norėdamas giliau suprasti meną, jis dirbo dešimt metų užsidaręs. Kopijavo Louvre meisterių paveikslus ir ieškojo naujo pasisakymo. Jau 1900 metais jis žinomas kaip jaunųjų Paryžiaus menininkų vadas. Bet dar reikėjo penkerių metų, kol jis pajėgė išreikšti tai, ką jautė. 1905 m. Salon d'Autumne surengė parodą su draugais: Derain, Vlamnick, Dufy, Rouault ir kit. Nuo čia prasidėjo jo tikrasis modernisto kelias. Jo spalvos tiesiog sujaudino publiką. Buvo jis apšauktas ekstremistų apaštalu. Jo visa grupė jau nuėjo istorijon "fovistų" (Fauves — laukinių žvėrių) vardu.

Nuo tada Matisse augo ir garsėjo, sukeldamas didelį triukšmą aplink save. Jau 1908 m. jis surengė parodą New Yorke, išjudindamas nemažus ginčus spaudoje. Jo paveikslai keliavo į galerijas, muzėjus, pas privačius kolekcionierius. Taip jau 1920 m. jis pasidarė žymus turtuolis.

Matisse pats kartą pasakė, kad ir modernizmas išaugo iš palikimo ir išreiškia laiko dvasią. Treniruotas impresionistų, iš jų jis pasiėmė labai nedaug. Jis atmetė gamtos imitaciją, — sako, tai geriau padarys fotografai, — ir iškėlė savitesni ryšį su gamta. Gamtai jis atsiliepė kaip galima atviriau. Kaip kartą jis išsireiškšė, kad svarbiausia mene išlaikyti kūdikišką naivumą, taip ir jis su tuo naivumu ir atsivėrė gamtai.

Pirmiausia tą atvirumą išreiškia natūralia spalva. Niekas nuo viduramžių taip neribotai nevartojo spalvos, kaip jis. Matisse puoselėje pripuolamą piešinį, kontrastą ir ritmą. Susikoncentravęs į spalvų plokštumą bei dekoratyviškumą, jis savo paveikslams suteikė retos jėgos.

Matisse pradėjo ištisus atradimus mene ir sukūrė savo tvarką: nuolat prastino formas, pabrėžė ryšį tarp plokštumų ir aplinkos, kiekvienam paveikslui suteikė išorinę stiprybę, jį nuolat organizuodamas, jungdamas į bendrą harmoniją. Jis įvedė laisvus dekoratyvinius elementus, pertraukė spalvų tonus ir leido drobei žaisti.

Jis nuolat keitėsi nuo plokščio iki realistinio prasiskleidimo, niekada negalėdamas sustoti prie vieno sprendimo. Vienu laiku jis labiau pabrėžė esmę, kitu puoselėjo jautrumą, vėliau geometrinę konstrukciją, objektyvią tiesą. Visur nešė jo fantazija ir išraiška. Visada jis surado grynos spalvos derinių ir vitališkai iškilo kaip kūrybos genijus. Jo stiliaus kokia bendra formule apibrėžti negalima. Jis sujungė intelektą su barbariškumu, abstrakciją su prasmingumu, jis yra virtuozas grynos menininko išraiškos.

Paulius Jurkus

SKUPTORIŲ JUOZĄ ZIKARĄ PRISIMINUS

Juozas Zikaras, nuo kurio mirties lapkričio 10 suėjo dešimt metų, buvo vienas iš skulptūros meno pionierių Lietuvoje. Jis kaip tik išaugo iš liaudies skulptorių į individualinius kūrėjus. Jaunas būdamas, drožė iš medžio šventuosius visai kaip liaudies menininkai. Sunku dabar pasakyti, kiek giliai buvo įėjęs į liaudies kūrybos dvasią, tačiau reikia spėti, kad anos kaimo skulptūros jam buvo pavyzdžiu. Savo natūraliu talentu, atrodo, jis jautė formą, nes jo dirbiniai, patekę į dvarą, atkreipė kitų akis. Dvaras jį ir paskatino mokytis.

Suprantama, anom mokyklom, kurias lankė J. Zikaras, dar buvo per anksti atkreipti tinkamą dėmesį į liaudies skulptūras, jas išanalizuoti ir jų savybes plėtoti mokiniuose. Mokyklos pagavo jo talentą ir vystė savaip, įdėdamos kitas pažiūras į kūrybą. Tad ir Zikaras daugiau liaudies skulptūra nebesidomėjo, negrįžo net ir tada, kai buvo kilęs liaudies meno savotiškas renesansas. Ir dar daugiau. Kaip daugelis, išėjusių iš vienos kultūros į kitą, pirmosios nebesupranta, net nemėgsta, taip ir Zikaras, kaip tvirtina jo mokiniai ir kiti kolegos, net nevertinęs liaudies skulptūros. Tačiau jis pasiliks kaip viena būdingų asmenybių mūsų mene — ne kūryba, bet savo asmeniu sujungęs abi epochas: liaudiškąją skulptūrą ir individualinę kūrybą.

Šios pastarosios pradus padėjo Petrapilis — Stiglico privati mokykla ir Imperatorišška Meno Akademija. Mokykla jam davė ne tik techniką, bet ir suformavo jo menininko pasaulėžaizdį, jo dvasią. O toji dvasia anuomet Petrapilyje pasižymėjo savo konservatyviu akademizmu.

Daugeliui menininkų mokykla yra tik treniruotė, kur išmokoma technikos, įvairių ieškojimo kelių. Vėliau jie eina savarankiais keliais, kartais visiškai paneigdami mokyklos tradicijas. Į Juozo Zikaro meninę asmenybę mokykla įaugo gana tvirtai. Jis niekada neišdavė jos principų — akademinės nutaikos.

Gal būt ir jis būtų ieškojęs savitesnio ir gilesnio išraiškos būdo, bet reikia suprasti anuos metus. Jis ir P. Rimša buvo beveik vieninteliai skulptoriai. Nebuvo laiko prieiti iki savęs gilinimo: reikėjo kuo greičiau kurti nepriklausomą Lietuvą, kuriai trūko ir paminklų jos didvyriams, ir veikėjų biustų, pagaliau net metalinių pinigų. Tad J. Zikaras, ka'p ir dau~elis ano meto menininkų, atidavė didelę duoklę momento reikalams.

Tai buvo daugiausia užsakymai. Šalia jų reiškėsi ir laisva kūryba grynai patrijotinėmis temomis. Šioje srityje jis paliko neišdildomus pėdsakus. Jis sukūrė Laisvės statulą, kurią gerai prisimename iš Karo muzėjaus sodelio. Ten jo kūrinių yra ir daugiau: keletas biustų, Nežinomo Kareivio paminkle įmūryta plokštė— reljefas "Už tėvynę", pagaliau ir pats paminklo projektas, Knygnešio statula. Sukūrė jis visą eilę mūsų veikėjų biustų: Simano Daukanto, Ba-

Juozas Zikaras

sanavičiaus, A. Smetonos; reljefų: Vytautas prie Juodųjų marių, vysk. K. Paltaroko, Basanavičiaus, Vydūno, Vaižganto, karininko Juozapavičiaus žuvimo, Povilo Lukšio. Pridėkime čia ir statulas — dekoratyvines skulptūras Panevėžio bankui, pagaliau ir užsakymus religinėmis temomis, pvz., Kristaus Karaliaus statula Panevėžio katedroje. Padarė nemaža medalių ir lietuviškų metalinių pinigų projektus (dvi laidas).

J. Zikaras buvo darbštus, tai ir jo kūrinių paliko nemaža. Laisvu laiku jis triūsė prie kitų skulptūrų, kurios išaugo iš jo vaizduotės. Čia ateina tokios poetinės temos, kaip liūdesys, nusivylimas, be sielvarto ir kt.

Pirmieji kūriniai, išaugę iš momento reikalavimo, kaip tik labiau·iai ir išreiškia tradicines akademines nuotaikas — mokyklos dvasią. Jis valdo formas, jas modeliuoja švelniam, kiek stilizuotame realizme. Visa tai nesudėtinga, lengvai prieina iki žiūrovo. Technikinis sugebėjimas gana tvirtas. Būdinga ir savita šiems kūriniams tai lengvas lyrizmas, šiluma, nuoširdumas. Tiek Laisvės statuloje, tiek Už tėvynę ar Vytautas prie Juodųjų marių reljefuose jis nesiekia didingumo, vidinio dramatiškumo, bet visa pajaučia augšta tišku nuoširdumu. Portretiniuose reljefuose ar biustuose jis išgauna ne tik panašumą, bet stengiasi įeiti į žmogaus asmenybę.

Antruosiuose kūriniuose jis yra būdingesnis. Čia Zikaras plačiau išvystė savo technikinius sugebėjimus. Be to, čia lyg bando išsivaduoti iš akademizmo, bando giliau suvokti idėją ir ją ekspresyviau išreikšti. Toks yra jo Mąstytojas, vienas iš ankstyvesniųjų kūrinių, ar Nusivylimas, kuris šiek tiek primena Rodeną. Tačiau yra tik pradžia į savitesnį, laisvesnį pergyvenimą ir interpretaciją, kurią vėliau pasiekė naujos lietuvių menininkų kartos.

Trumpai peržvelgę jo kūrybą, turime ją pastatyti mūsų dailės pradžioje. Jo laikininkas P. Rimša jau yra pasistūmėjęs tolokai į priekį ir suradęs laisvesnę, savitesnę ir kūrybingesnę išraišką.

J. Zikaras buvo ilgą laiką meno mokyklos mokytoju, tačiau įtakos mokiniams nepadarė. Mokiniai, lyg baigę, atsisakė jo konservatyvios nuotaikos, ėjo su naujais meno laimėjimais, ieškodami savitų kelių.

J. Zikaras gimė 1881 m. Pauliukų kaime, Pumpėnų valsčiuje, mokėsi Vilniuje Montvilos piešimo mokykloje, Petrapilio Stiglico privačioje mokykloje, vėliau Imperatoriškoje Meno Akademijoje, kurią baigė. Ilgą laiką mokytojavo Panevėžio mokytojų seminarijoje, 1929 ar 1930 m. pakviestas į meno mokyklą Kaune. Meno ir studijų tikslais lankėsi Italijoje. Meno mokykloje dirbo iki pirmojo bolševikmečio, per antrąją jų okupaciją 1944. XI. 10 nusižudė.

Visą laiką dalyvavo lietuvių dailininkų parodose, 1937 pasaulinėje Paryžiaus parodoje už lietuviškos sodybos projektą gavo "Grand Prix", švietimo ministerija už jo darbus suteikė profesoriaus titulą.

Paulius Jurkus

ROMO VIESULO PARODA

Dail. Romas Viesulas, šiame krašte dalyvavęs daugelyje bendrų parodų, spalio 11-30 d.d. Martrix galerijoje New Yorke pasirodė vienas gausiais litografiniais kūriniais. Šis mūsų jaunas dailininkas, gimęs 1918 m. Noreikiuose, atsižadėjo teatro aktoriaus profesijos ir pasuko į grafinį meną. Šios srities studijas baigė Taikomosios Dailės Istitute Freiburge i. Br. ir pradėjo reikštis originaliais grafikos darbais.

Jo parodos proga New Yorke palankiai atsiliepė žymieji dienraščiai N. Y. Times ir Herald Tribune. Ypač yra įdomūs įtakingo meno žurnalo Art News vertinimai. Ten lapkričio 1 d. nr. rašoma: "Viesulo litografijos yra atžymėtinos dėl jų labai puikaus techniško apvaldymo ir nuoširdaus ekspresionistinio pajautimo. Panaudodamas įrėžimus savo litografinių akmenų paviršiuje, Viesulas išgauna subtilų emocinį ir faktūrinį kvalitetą, kas pakelia jo darbus virš grynai iliustratyvaus charakterio. Viesulas, gimęs Europoje, traktuoja kaimo buitį ir religines scenas su paprastu, žmogišku įsijautimu. Nežiūrint, kad jo darbuose atsispindi Europos mokykla, Viesulas taip pat perduoda tam tikrą dabarties meto nerimą bei irracionalinius aspektus. Spalvota nuospauda Nature-Morte yra vienas iš įdomiausių parodos eksponatų. Spausdinimas spalvomis bei spalvų sukeitimu, kas pasiekta spausdinant keturis skirtingus akmenis, padaro šį darbą labiau panešėjantį į vario ofortą nei litografiją".

To paties žurnalo 53 nr. sakoma: "Jo pirmoji paroda New Yorke atidengia pasirinktų temų emocines būsenas su ekspresionistine kryptimi, bet šios litografijos, kuriose vyrauja galvos ir figūros, yra pilnos takto ir atliktos taupiomis priemonėmis, su perskverbiančiu liūdesiu, kurį galingas piešinys dažnai sėkmingai perteikia į specifinį įspūdį".

Romo Viesulo darbų turi Kongreso biblioteka Washingtone, New Yorko miesto biblioteka, Philadelphijos Grafikos klubas ir Sloniker religinės grafikos kolekcija.

S. K.

- Adomas Galdikas lapkričio viduryje grįžo iš Maine valstybės į New Yorką. Jisai vasarą ir rudenį studijavo to krašto gamtą, spalvom užfiksuodamas jos grožį. Parsivežė įdomios kūrybai medžiagos ir nemaža jau sukurtų ir užbaigtų paveikslų. Maine valstybėje dailininkas praleido tris mėnesius, ta pačia proga aplankydamas ir Kanados gražiąsias vietas.

Adomo Galdiko darbų parodą surengė Waterburio miesto muzėjus. Ji, atidaryta gruodžio 5 d., tęsis iki šio mėn. galo.

- Dailininkas K. Žoromskis ruošiasi naujai parodai.
- Lietuvių Auditorijoje Čikagoje Jadvyga Dopkevičiūtė-Paukštienė gruodžio pradžioje atidarė savo tapybos darbų parodą. Jų išsstatyta 100.
- Čikagoje planuojama 1956 m. surengti didelę dainų šventę. Šis sumanymas randa pritarimo lietuvių choruose.

VISUOMENINIS GYVENIMAS

ĮSPŪDŽIAI IŠ BIZNIERIŲ IR AKADEMIKŲ PASIKALBĖJIMŲ

Paskutiniaisiais laikais Amerikos biznierių organizacijų tarpe pastebimas žymus susirūpinimas ekonominių dalykų dėstymu Amerikos universitetuose. Tas susirūpinimas labai charakteringas, nes dar neseniai biznio pasaulis ir ekonomistai akademikai ėjo savais skirtingais keliais. Biznieriai mažai dėmesio kreipė į universitetus, laikydami universiteto studijas mažai reikšmingu dalyku jauno žmogaus biznio karjeroje; iš kitos pusės, universitetų dėstytojai nerodė didelės meilės biznieriams, manydami, kad biznierių vaidmuo ekonominiame gyvenime keičiasi jų nenaudai, krašto ekonominei santvarkai sukant socializmo kryptimi. Rezultate, universitetų ir biznio pasaulio santykiai netolimoje praeityje buvo gana neutralūs, kartais šaltoki, o kai kuriais atvejais net įtempti.

Metams beslenkant, abidvi pusės pastebėjo, kad tokia padėtis nenormali. Biznieriai įsitikino, kad universitetai yra labai svarbus veiksnys dabartiniame Amerikos gyvenime, akademikai gi pamatė, kad dabartinė Amerikos santvarka dar nesikeičia į socializmą ir kad biznieriai yra būtina ir tuo tarpu nepakeičiama mūsų ekonominio gyvenimo institucija. Abiems pusėms kilo aiškus reikalas artimiau bendradarbiauti, siekti bendros kalbos, ekonominės pasaulėžiūros principus besprendžiant.

Šis bendradarbiavimas šiuo metu yra gan ryškus. Jis reiškiasi įvairiais kursais, konferencijomis ir diskusijomis tarp biznierių ir universitetų profesorių. Tų konferencijų būna gana daug, ir kai kurios jų labai įdomios. Viena jų vyko šių metų vasarą Clevelande, ir šio rašinio tikslas yra atpasakoti tų kursų eigą, rezultatus ir asmeniškus įspūdžius.

Kursai vyko birželio ir liepos mėnesių bėgyje. Jų globėjais buvo Republic Steel Corporation, viena didžiųjų plieno gamybos kompanijų; organizatoriais buvo Case Institute of Technology, kurio buveinė yra Clevelande. Kursuose dalyvavo 50 universitetų ekonominių dalykų dėstytojų iš rytinių valstybių.

Kursų tikslas buvo supažindinti profesorius su aktualiomis ir praktiškomis biznio problemomis, parodyti jiems, kaip tie didieji ir mažieji bizniai dirba, kokie jų santykiai su publika ir darbo unijomis ir t.t. Šešių savaičių bėgyje turėjome progos aplankyti 18 didžiųjų ir mažųjų įmonių Clevelando srityje; žiūrėjome, kaip produktai gaminami. Paskui to paties fabriko patalpose turėdavome diskusijas su kompanijų egzekutyvais. Kartą savaitėj turėdavome bendrą vakarienę su biznieriais. Jos baigdavosi privatinėmis diskusijomis tarp profesorių ir biznierių. Iš biznierių pusės dalyvaudavo atsakingi pareigūnai beveik iš visų didžiųjų Clevelando įmonių. Tuo būdu kursų dalyviai turėjo progos artimai stebėti visos eilės biznierių galvojimą, elgseną ir pažiūras. Tai buvo įdomus patyrimas, nes mokslo metų bėgyje profesoriai retai turi progos sueiti į artimesnį kontaktą su didžiųjų kompanijų augštesniais pareigūnais. Kursų metu turėjome taip pat visą eilę paskaitų aktualiomis ekonominėmis problemomis. Jas skaitė žymesnieji Amerikos ekonomistai; jų buvo aštuoni, ir jie atstovavo universitetams, privatinėms ūkio tyrimo institucijoms ir federalinei valdžiai.

Biznieriams apibūdinti čia duosiu keletą pastabų, kurios yra grynai subjektyvinės šių eilučių autoriaus mintys. Visų pirma, teko susidaryti įspūdį, kad stebėtų biznierių dauguma turi universitetinį išsilavinimą. Jų nusistatymas į universiteto studijų reikalingumą yra pozityvus. Jie reikalauja, kad jaunas žmogus, ieškąs darbo didelėje kompanijoje, turi turėti universiteto diplomą. Tai rodo, kad seni įsitikinimai, esą, universitetų studijos biznyje nėra reikalingos, jau gerokai paseno. Priešingai, šiuo metu universiteto diplomas yra būtina sąlyga, be kurios sunku įkelti koją į geresnę kompaniją geresnio darbo bejieškant. Šitą pasikeitusį biznierių nusistatymą reikia laikyti didele pažanga krašto kultūrinėje eigoje.

Antra charakteringa žymė, tai palyginimai augštas intelektualinis biznierių lygis. Ši išvada teko padaryti, stebint vadinamąjį biznierių elitą, ir todėl sunku pasakyti, ar tai galėtų būti pritaikyta visiems Amerikos biznieriams. Kiekvienu atveju tenka pabrėžti, kad Amerikos biznierių tarpe yra daug žmonių, kurie pasižymi augštu intelektu, didele fizine ir dvasine energija, kūrybingumu ir dideliu pajėgumu dirbti įtemptą vadovaujantį darbą. Nėra tad ko stebėtis, kad Vašingtonas dažnai šaukia įvairius biznierius į atsakingas valstybės tarnybas, kurias jie perima ir gan sėkmingai tose pareigose dirba.

Dar kita žymė, tai skirtumai tarp biznierių, atstovaujančių dideles ir mažas įmones. Pirmieji padarė žymiai didesnį įspūdį. Visų pirma, jie sprendžia problemas daug plačiau bendro krašto ūkio mastu. Smulkūs biznieriai yra kitoki, nes jų veikimo akiratis yra mažesnis ir jų išsilavinimas paprastai siauresnis. Jeigu smulkus biznierius yra sėkmingas, jis dažnai mano, kad visi kiti turi eiti jo pavyzdžiu. Jis tiki, kad jo įmonė yra viena iš geriausių ir kad jo darbininkai gauna geriausius atlyginimus. Todėl darbo unijos ten nesančios reikalingos. Tarp smulkių biznierių pastebima taip pat nemažai nacionalistinio galvojimo.

Didžiųjų įmonių pareigūnai skiriasi. Daugumas jų yra nuomonės, kad darbo unijos yra teigiamas veiksnys, ir jie mieliau veda derybas su unijomis, negu su paskirais darbininkais. Jie irgi priešingi valstybės intervencijai, bet jie priima kai kurias valstybės funkcijas, kaip neišvengiamas. Jie veda plačius ūkinius tyrimus, nagrinėja, kaip jų produktai bus paveikti viso tautos ūkio eigos ir kaip jie galės paveikti tautos ūkį. Tai leidžia išvystyti jiems socialinio atsakingumo jausmą, ko daugeliui biznierių labai trūko 19 amžiuje, o kai kuriems dar ir dabar trūksta. Kaip toli tas socialinio atsakingumo jausmas yra pažengęs amerikiečių biznierių tarpe, sunku spręsti. Sprendžiant tačiau pagal pareiškimus, kuriuos teko girdėti, sekant virš šimto biznierių Clevelande kursų metu, peršasi išvada, kad daugelis jų supranta to atsakingumo reikšmę ir stengiasi jį plačiau išugdyti.

Prieš baigiant tas kelias pastabas apie biznierius, tenka padaryti keletą kritiškų pastabų. Visų pirma, biznieriai profesorių atžvilgiu buvo labai mandagūs, paslaugūs ir linkę į bendradarbiavimą. Tas mandagumas gal buvo pagrįstas noru padaryti geresnį įspūdį, ir kitu atveju biznieriai gal nėra tokie mandagūs. Toliau krito į akį biznierių noras spręsti visą

eilę krašto ekonominių problemų, pirmoje eilėje atsižvelgiant į biznierių padėtį. Tai būtų savo rūšies interpretacija Charles E. Wilsono pasakymo "What is good for General Motors, is good for the United States". Daug biznierių linkę galvoti, kad Amerika galės išlaikyti gerovę ir augštą gyvenimo standartą tik tuo atveju, jeigu biznieriai turės pilną laisvę savo sprendimuose, o jeigu ta laisvė yra šiek tiek apribojama, tai esąs kelias į ekonominį regresą ir socializmą. Žinoma, mes sutinkame, kad dabartinės Amerikos santvarkos pakeitimas būtų Amerikos dekadanso pradžia, sunku tačiau sutikti su nuomone, kad tik biznieriai yra ekonominės pažangos nešėjai ir varikliai.

Teko taip pat pastebėti, kad kai kurie biznieriai yra labai augštos nuomonės apie save. Tai ypač ryšku smulkiųjų biznierių tarpe. Tačiau tas pats pasireiškė ir vienos didžiosios ir plačiai žinomos kompanijos atveju. Tos kompanijos pareigūnai profesorių atžvilgiu buvo arogantiški; jie mums pasirodė, kaip atstovai 19 amžiaus industrinių baronų, nesiskaitančių su eilinio piliečio siekimais ir galvojmu. Svarbu tačiau pažymėti, kad tokie reiškiniai šiuo metu yra daugiau kaip išimtis, bet ne taisyklė.

Keletas pastabų apie lankytas įmones. Didžiausią įspūdį padarė vizitas Republic Steel plieno liejyklose, kur buvo progos stebėti plieno gamyba nuo geležies rūdos iki galutino plieno produkto. Tas liejyklas lankėme dvi dienas. Labai įdomus buvo apsilankymas Fordo automobilių motorų fabrike Clevelando apylinkėje. Šis fabrikas yra vienas pirmųjų Amerikos fabrikų, pasiekęs labai augštą automatizacijos laipsnį. Darbininkai tame fabrike nėra eliminuoti, bet jų yra žymiai mažiau negu kituose fabrikuose, ir jų uždavinys yra beveik tik kontroliuoti elektronines mašinas. Darbininkai ten nekilnoja jokių sunkumų. Kiekviena dalis ir visos medžiagos perkeliamos iš vietos į vietą tiktai mašinų pagalba.

Lankėme dar eilę ir kitų fabrikų.

Nors pagrindinis kursų tikslas buvo sueiti į kontaktą su biznio pasauliu, bet kursai mums taip pat davė progos ir susipažinti su kolegomis profesoriais ir iš arčiau pamatyti, kokios yra jų pasaulėžiūros. Jų atžvilgiu čia vėl tenka pareikšti savo subjektyvines pastabas. Visų pirma, universitetų dėstytojai rodo daug pasiaukojimo, pamėgimo ir meilės jaunosios kartos auklėjimui. Tai bus bene viena iš pagrindinių priežasčių, kurios skatina daug gabių žmonių dirbti mažai apmokamą pedagogo darbą, nežiūrint, kad biznio pasaulyje jie galėtų uždirbti daugiau. Ši idealistinė profesorių žymė teikia pedagogams daug šviesos ir prestižo visuomenės akyse.

Yra tačiau ir neigiamų žymių, būtent, ryškus palinkimas į kolektyvistinį ir socialistinį galvojimą. Dabartinė profesorių generacija yra didžiosios depresijos produktas, todėl jie dažnai labai kritiški kapitalistinės santvarkos atžvilgiu. Jeigu tie 50 profesorių, kurie dalyvavo kursuose, yra gera visų Amerikos universitetų dėstytojų reprezentacija, tai kairiosios idėjos turi daug pasekėjų Amerikos pedagogų tarpe. Visaip galima aiškinti tą palinkimą į kairę. Kai kurie jų yra ignorantai socialistinės santvarkos atžvilgiu. Jie tiki, kad socializmas atneš žmonijai daugiau laimės, negu dabartinis kapitalizmas. Kiti nori keisti dabartinę santvarką, nes jie mato daug dabartinės santvarkos trūkumų ir galvoja, kad socialistinė santvarka tuos trūkumus pašalins, neįnešdama jokių naujų trūkumų. Kiti gi yra priešingi dabartinei santvarkai iš gryno pavydo, nes jie neturi augštų ir gerai apmokamų tarnybų biznio pasaulyje, nors jie turi tam ambicijų ir teoretinį pasiruošimą.

Būtų tačiau klaidinga sakyti, kad didžioji dalis profesorių yra kairiojo nusistatymo. Nors kairiųjų yra nemažai, didžioji dalis yra vidurio kelio žmonės. Jie netiki socializmu kaipo žmonijos išganymu, bet jie taip pat atmeta kraštutinį kapitalizmą. Jie priima kapitalistinę santvarką dabartinėje jo formoje, tai yra tokioje formoje, kur privatinė nuosavybė ir iniciatyva vaidina pagrindinį vaidmenį, bet kur valstybė paima tam tikras funkcijas išlaikyti augštam gyvenimo standartui ir pašalinti depresijai.

Dr. J. Budzeika.

P A S T A B O S

DIDŽIOJI GRĖSMĖ

Šiaurinė Amerika yra šalis, kuri visoms tautybėms duoda pilną reiškimosi laisvę. Čia nėra beveik jokių ypatingesnių formalumų, pradedant leisti naują laikraštį, steigiant organizacijas, kuriant mokyklas, atliekant kulto veiksmus. Net naujų vyskupijų steigimas ir joms ganytojų parinkimas, kaip religinis veiksmas, neinteresuoja šio krašto vyriausybės, kai tuo tarpu ir grynai katalikiškose valstybėse šios rūšies žygiai yra tvarkomi arba konkordatų nuostatais arba atskirais pasitarimais tarp Bažnyčios ir valstybės. Tikrai nė vienos tautybės žmonės, šiandien pradę savo krašto tautines ir gal net religines vertybes, nepasakys, kad pajautė kokį nors tiesioginį spaudimą iš vyriausybės, kas dažnai pasitaiko kitose šalyse apsigyvenusioms mažumoms. Čia tautinių švenčių bei šiaip didesnių pasirodymų laiku augščiausieji valdžios ir Bažnyčios atstovai net ragina laikytis savo tėvų krašto papročių, kalbos ir kitų dvasinių vertybių.

Nežiūrint tokios didelės laisvės, ateiviai pamažu pradeda tirpti. Net patys nepajunta, kaip tai įvyksta. Iš pradžios pradedama maišyti angliškus žodžius į savo gimtąją kalbą, paskui pamėgdžioti amerikiečių išorinius veiksmus, o vėliau jau persiimama ir pačia galvosena. Pasitaiko tikrai juokingų dalykų. Kai Amerikos politiniame gyvenime duodama pilna laisvė tarti kritišką žodį valdžios pareigūnams už jų viešus veiksmus, net spaudoj panagrinėti jų klaidas, — šviežiai suamerikonėjęs arba beamerikonėjąs ateivis laiko Amerikos užgavimu, jeigu kas privačiai atviriau pašneka apie šį kraštą. Apskritai čia vyrauja paprotys, jog spaudoj bei rinkiminės kampanijos metu nesigailima aštrių žodžių, bet privačioj kalboj ne taip mielai klausomasi nepalankių nuomonių bendrajai šio krašto politikai, ypač kai jas reiškia dar ne visiškai šaknis įleidęs ateivis.

Amerikos patogus gyvenimas, piliečių lygybė darbo įmonėse, atlyginime, apsirengime, privačioje ir viešoje iniciatyvoje savotiškai sujungia žmones. O jeigu dar bepridėsime mokyklas su stipria tautine dvasia, su liberalistine ir net ateistine nuotaika, nebereikės klausinėtis, kodėl taip greit ateiviai persikeičia, nebebrangindami savo tautinių ir net religinių vertybių.

Kaip patirtis rodo, tas pavojus graso visiems, neaplenkdamas net žydų. Pernai lapkričio 5 d. Izraelio valstybės parlamento narys ir Mizrachi partijos galva Dr. M. Nurock pareiškė, kad "nieko nenorėjimas žinoti apie žydų kultūrinį palikimą plečiasi alermuojančiu tempu". Kiek anksčiau tą patį pažymėjo ir minėtos partijos tautinio auklėjimo sekretorius Dr. G. Churginas iš New

Yorko, teigdamas, kad "žydų kultūrinė savižudybė" plečiasi Amerikoje tarp žydų studentų kolegijose. Ta pačia proga buvo nusiskųsta ir reformuotomis sinagogomis, kurių čia nemaža pasitaiko.

Amerika mums buvo svetinga, priimdama iš tremties vargų į savo patogesnį gyvenimą. Ji daugiausia pastangų bei iniciatyvos rodo ir Lietuvos išlaisvinimo klausime. Iš valdžios pusės nejaučiame jokio spaudimo lietuviškame veikime. Brangindami šios šalies gerąsias savybes, saugokimės, kad neprarastume savęs, t. y. savo dvasinių ir tautinių vertybių. Šis skaudus laikotarpis kiekvienam ateiviui uždeda ypatingą ištikimybės pareigą.

M. Gendrutis

VIENAŠALIŠKOS STIPENDIJOS

Š. m. "Darbininko" 73 nr. buvo žinia, kad 1954-1955 mokslo metams Vidurio Europos Studijų Centras (Mid-European Studies Center) paskyrė Amerikoje studijuojančiam 21 pabaltiečiui stipendijas, tarp kurių yra ir 7 lietuviai. Ten pažymima, jog visos stipendijos, išskiriant tik vieną, suteikta studijuojančiam sociologiją, liečia vadinamus praktiškuosius mokslus, kaip inžineriją, mediciną, farmaciją, architektūrą ir t.t. Be to, ten pasakyta, kad, iš Lietuvių Laisvės Komiteto perėmus minėtame studijų centre atstovavimą studentijai, stipendijų skaičius net dviem sumažėjęs. Dabar stipendijų paskirstyme niekas iš mūsiškių neturįs balso.

Čia pirmiausia krinta į akis faktas, kad visos pabaltiečiams duodamos stipendijos apima praktiškus mokslus. Dėl to, žinoma, nereikėtų daryti jokio priekaišto, jeigu neturėtume prieš akis nuteriotos Lietuvos atstatymo. Nėra abejonės, jog ir Vidurio Europos Studijų Centras, teikdamas pabaltiečiams pagalbos, turi galvoje tų kraštų laisvą gyvenimą, kuriam ugdyti reikės stiprių mokslinių pajėgų. Čia ir atsistojama prieš svarbią problemą. Komunistų nualintos šalys pasiges ne tik praktiškųjų mokslų specialistų, bet ir humanistinių sričių žinovų, kaip filosofų, pedagogų, sociologų, istorikų, kalbininkų, nutylint jau teologiją, kuriai studijuoti turime Romoje Šv. Kazimiero Kolegiją.

Komunistų rankose auklėtas jaunimas bus smarkiai pažeistas. Dvasinių mokslų tiesos jų galvose bus iškreiptos. Materializmas bus stipriai nusmelkęs krikščioniškos Vakarų kultūros želmenis, ugdytus nepriklausomo gyvenimo metais. Jau dabar savaime aišku, jog atsiras didžiausias trūkumas humanistinių šakų specialistų. Praktiškieji mokslai tos tuštumos negalės užpildyti. Jie pirmoje vietoje tarnaus ekonominio gyvenimo pakėlimui. Iš kitos gi pusės pačioje Lietuvoje praktiškiesiems mokslams išeiti yra teikiamos galimybės. Tai rodo, jog šioje srityje nėra sustojęs prieauglis.

Su tokia padėtimi, kuri susidarys netolimoj ateityje, nesiderina Vidurio Europos Studijų Centro potvarkiai duoti stipendijas tik praktiškųjų mokslų studentams. Tas gali turėti net neigiamos įtakos pačių studijų pasirinkimui. Neturtingas jaunuolis, jausdamas didesnį linkimą į humanistinę specialybę, bet neturėdamas mokslui lėšų, yra savotiškai priverstas imti tokią mokslo šaką, kuriai duodama pašalpa. Negalima įsivaizduoti, kad šiandien visi lietuviai studentai būtų nusigręžę nuo literatūros, dailės, filosofijos, istorijos, kalbų, į inžineriją, ekonomiją, mediciną, farmaciją ir t.t. Neskiriant šiems mokslams dėmesio, kai dalijama stipendijos, jie tampa savotiškai lyg nuvertinami.

Nejaugi čia nei lietuviškieji veiksniai, nei pati studentija iš tikrųjų ir neturėtų jokio balso?

L. A.

STUDENTŲ BALSAS

Šiomis savaitėmis mūsų ausis pasiekė mokslus einančio jaunimo balsas. Lietuvių Studentų Sąjungos JAV Šalpos Fondas per spaudą prašo aukų, kad jas galėtų skirstyti paramos reikalingiesiems. Tas balsas kiekvienam lietuviui yra savas. Studentija — mūsų viltis!

Šios rinkliavos proga labiausiai verta atsiminti, kad mūsų pagalbos prašo neturtingi jaunuoliai, pasiryžę siekti mokslo. Tai yra gražaus idealizmo ženklas. Kelias į mokslą žmogui, neturinčiam pakankamai išteklių, sudaro didelių sunkumų. Bet juo drąsiai žygiuoja mūsų mažos tautos rinktiniai asmenys. Džiugu prisiminti, su kokiu ryžtu mušėsi į mokslą lietuviai kaimiečiai baudžiavų ir vėlyvesnėse gadynėse. Dideli vargai juos lydėjo ir Lietuvos tautinio atsibudimo laikotarpyje. Mokslus einančio jaunimo padėtis mažai tepasitaisė ir nepriklausomybės metais. Stipendijų klausimas dar nebuvo tinkamai išspręstas. Reikėjo ilgesnio nepriklausomybės laiko, kol studentijos šalpos reikalai būtų tinkamiau susitvarkę.

Panašiu vargo taku ėjo mūsų tautiečiai ir Jungtinėse Valstybėse. Beveik visi jie baigė mokslą didelėmis pastangomis dėl medžiaginių nepriteklių. Kai kurie jų, dirbdami net anglių kasyklose, švietėsi vakarais. Dažnas, gavęs lengvesnį fizinį darbą, studijas baigė per ilgesnį laiką. Kiti sunkiai dirbo vasaromis, kad susitaupytų mokslui žiemą. Tiek Lietuvoje, tiek čia, Amerikoje, dažniausiai neturtingieji savo dideliu pasiryžimu prasimušė ir užėmė visuomenėje vadovaujančias vietas.

Panašiose aplinkybėse yra atsiradusi ir šiandien mūsų studentija. Imant tremtinius, nespėjusius dar tinkamai įsikurti, negalima laukti, kad jie visi pajėgtų savo vaikams duoti mokslo. Tai ir dabar lietuvių jaunimas, verždamasis į šviesą, susitinka su tomis pačiomis kliūtimis, kaip ir senesnioji mūsų karta. Iš kitos pusės — su tuo pačiu ryžtingumu jisai ir grumiasi. Jau yra įprastas dalykas, kad mažiau pasiturintieji studentai greta mokslo užsiima ir fiziniu darbu, ypačiai jam skirdami vasaros atostogas.

Bet nežiūrint to, visvien neįmanoma be pagalbos iš šalies išsiversti. Didelės šiandien yra pragyvenimo ir studijų išlaidos. Dėl to Lietuvių Studentų Sąjungos JAV Šalpos Fondas ir atsišaukė į visuomenę, prašydamas aukomis ateiti į talką. Tenka paminėti, jog tos aukos skiriamos studentams ne dovanų, bet paskolos titulu. Pinigai, baigus mokslą, bus grąžinti kitiems šelpti.

Savos studentijos parėmimo reikalas yra vienas iš pačių būtiniausių tremties gyvenime. Su juo glaudžiai siejasi Lietuvos atvadavimas bei jos kilimas po sunkios priespaudos. Aukos rinkliavos laiku ir vėliau siunčiamos šiuo adresu: Lithuanian Students Welfare Fund, Account Nr. 11737, Chicago Savings and Loan Asso., 6234 So. Western Ave., Chicago 36, Ill.

L. G.

* *

- Spalio 31 d. Čikagoje koncerte buvo paminėta Aleksandro Kučiūno 25 metų muzikos srityje darbo sukaktis. Programoje dalyvavo pats kompozitorius, skambindamas pianu ir diriguodamas Čikagos simfoniniam orchestrui. Buvo išpildyta Bacho, Mozarto, Kučiūno, Čaikovskio kūriniai. Po koncerto A. Kučiūnas buvo pagerbtas vaišėmis. Susilaukta nemaža sveikinimų.

- **Kompozitoriui Vladui Jakūbėnui suėjo 50 m. amžiaus. 1928 m. jis baigė Rygos konservatoriją. Studijas gilino iki 1932 metų Berlyne. Po to Kauno konservatorijoje dėstė, sukurdamas vertingų muzikos veikalų ir šios šakos klausimais rašydamas spaudoje. Vl. Jakūbėnas dabar gyvena Čikagoje.**

ĮVYKIAI

• Lapkričio 12-13 d.d. New Yorke įvyko Amerikos Lietuvių Tarybos metinis suvažiavimas. Greta bendrojo veikimo reikalų ypač kelta mintis daryti pastangų, kad tyrinėjimai apie sovietų okupaciją Baltijos valstybėse būtų įnešti į J. Tautas. Suvažiavimui pirmininkavo L. Šimutis. Vykdomoji valdyba patvirtinta ta pati. Suvažiavime sudėta aukų 120 dol. Altas jau 14 metų veikia Lietuvos gelbėjimo žygyje. Su jo veikla glaudžiai rišasi Lietuvos atstovavimas Laisvosios Europos sąjūdyje, Amerikos Balso lietuvių skyriaus transliacijos į gimtąją žemę, Kersteno komiteto tyrinėjimai, senatoriaus P. Douglas Lietuvai palanki rezoliucija senate ir kiti svarbūs laimėjimai.

• Balfo pirm. kan. J. B. Koncius, kaip kiekvienais metais, taip ir šiemet kreipėsi į Amerikos lietuvius, prašydamas Kalėdų šventės proga sušelpti tremtyje pasilikusiuosius. Pirmininko žodis ypač taikomas vaikučiams, raginant juos savo aukelėmis padaryti džiaugsmą tremties jaunimui. Kalėdinėms dovanoms labiausiai pageidaujama pinigai, kuriuos lengviausiai persiųsti.

• Kearney, N. J., Sopuling. Dievo Motinos parapijos lietuviai jau pasistatė bažnyčią. Dabar vyksta vidaus įrengimas. Dedamos lubos, grindys, sienos. Statybai užsitraukta paskola. Naujoje bažnyčioje pavasarį manoma pradėti laikyti pamaldas.

• Kun. St. Yla ruošia jauniesiems ateitininkams pritaikytą vadovą. Vyresniesiems panašaus pobūdžio vadovo paruošimu rūpinasi Federacijos valdyba.

• Jungtinių Tautų dienos programoje Arlington, Mass., pasirodė Bostono tautinių šokių grupė, tvarkoma Onos Ivaškienės. Iškilmėje buvo iškelta ir Lietuvos vėliava.

• Eltos nr. 29 iš Vliko pusės keliamas susitarimo reikalas tarp jo ir Lietuvos diplomatų, skiriant atstovus svetimoms valstybėms. Iš naujo pažymima, kad šiame svarbiame žygyje reikia veikti sutartinai. Dabar visą atstovų skyrimo teisę rezervuojasi dipl. šefas.

• Vašingtone Pabaltijo valstybių atstovai lapkričio 3 d. paminėjo Pabaltijo santarvės pasirašymo 20 metų sukaktį.

• Šiemet New Yorke Naujųjų Metų sutikimą lietuvių organizacijos rengia bendrai. Iniciatyvos ėmėsi šios apylinkės Liet. Bendruomenė.

• Spalio 23-25 d.d. Huetenfelde Vasario 16 gimnazijos patalpose įvyko Liet. Krašto Tarybos posėdis. Vokietijos Lietuvių Bendruomenės pranešimą padarė pirm. Pr. Zundė, iš kurio galima susidaryti vaizdą apie tos šalies mūsų tautiečių padėtį bei veiklą. Pirmininko pranešimu, dabar Vokietijoje gyvena 7,500 lietuvių, kurių 3,400 Lietuvos piliečiai. Stovyklose yra apie 1,600 žmonių. Didžioji dalis lietuvių neturi darbo. Pagal pranešimą veiklos vaizdas yra toks:

Šiuo metu Vokietijoje veikia 18 vargo mokyklų su 19 mokytojų ir 210 mokinių. Išlaidų turėta apie 11,000 DM. Išdalyta apie 200 egz. vadovėlių. Tačiau svarbiausias dėmesys kreipiamas į gimnaziją. Gimnazijos piniginė apyvarta siekia apie 84% visos VLB krašto valdybos piniginės apyvartos. Gimnaziją lanko beveik kas dešimtos lietuviškos šeimos vaikas. Šiuo metu gimnazijoje dirba 17 mokytojų, iš kurių 5 vokiečių pripažinti turinčiais cenzą, o kiti 5 rūpinasi tą cenzą gauti. Gimnazija išlaikoma būrelių rėmėjų aukomis. Šiuo metu veikia 316 būrelių-rėmėjų. Iš 36 būrelių negaunama jau ilgesnį laiką jokių aukų. Valdyba rūpinasi išgauti iš vokiečių vyriausybės tokią paramą, kurią gauna privačios gimnazijos valstybinėmis teisėmis. Šiuo metu Vokietijos butų statybos ministerija yra pažadėjusi gimnazijos rūmams išpirkti ir remontams paskirti 32,000 DM.

Į Kr. valdybą išrinkti ir pareigomis pasiskirstė: pirm. — Pr. Zundė, vicepirm. — V. Gailius, ižd. — J. Glemža, sekr. — A. Rukšta ir valdybos narys — Stp. Vykintas.

• Prancūzijoje Liet. Bendr. krašto valdyba taip pasiskirstė pareigomis: Pr. Dulevičius, pirm., kun. V. Jucevičius, vicepirm. ir sekr., A. Michelevičius, ižd. Kr. valdyba įkūrė informacijų skyrių. Jis leis biuletenį — "Bendruomenės Prancūzijoje žinios".

• Friburge Šveicarijoje įsisteigė komitetas, pasirinkęs tikslu pagalbos teikimą už "geležinės uždangos" esančiai bažnyčiai. Jame lietuvius atstovauja kun. dr. J. Navickas.

• Spaudos atgavimo 50 metų sukaktį minint, Kanados Liet. Bendruomenėje steigiamas KLB Kultūros Fondas šiems lietuvybės išlaikymo tikslams paremti: lituanistiniam švietimui bei auklėjimui, lietuviškajam mokslui, menui ir kitoms kultūrinio gyvenimo apraiškoms, studijuojantiems bei lituanistinį darbą dirbantiems. KLF statutas jau paskelbtas "Tėviškės Žiburiuose".

• Šį rudenį suėjo 75 metai amžiaus visuomenės veikėjai ir kultūrininkei Br. Šėmytei- Biržiškienei, prof. Mykolo Biržiškos žmonai. Šalia visuomeninės veiklos Lietuvos gyvenime, ji gyvai reiškėsi pedagoginiame ir spaudos darbe.

• Balfo skyrius Bostone pravestoje viešoje rinkliavoje gavo, $1,696.72. Balfo organizacijos veiklos dešimtmetis paminėtas lapkričio 21 d. Lietuvių Piliečių Klubo salėje vakariene ir menine programa.

• Iš Lietuvos prasiveržę, į Vakarus atbėgo du lietuviai — M. Bakanas ir V. Mironas, atnešdami įdomių žinių iš pavergto krašto.

• Lietuvių Miškininkų Sąjunga išeivijoje korespondenciniu būdu išsirinko valdybą, kuri taip pasiskirstė pareigomis: Vincas Žemaitis, pirm., Jonas Žebrauskas, vicepirm., Petras Šilas, sekr., Jonas Kastautas, ižd. Balsavo 60 sąjungos narių, gyvenančių JAV, Australijoje, Venecueloj, Vokietijoje ir Belgijoje. 25 metų veikimo sukakčiai atžymėti leidžiamas padidintas "Girios Aidas".

• Balfo reikalų vedėjas P. Minkūnas iš šių pareigų pasitraukė. Jo vietą užėmė St. Lūšys.

• Spalio 17 d. Brocktone įvyko Naujosios Anglijos apygardos mokytojų suvažiavimas. Dalyvavo apie 50 asmenų, kurių didžiąją dalį sudarė seserys vienuolės. Suvažiavime buvo prof. Ig. Malinausko paskaita "Pagrindiniai reikalavimai, statomi šių dienų skaitymui". Paskui ėjo diskusijos. Suvažiavimas sušauktas tos apylinkės mokytojų Sąjungos valdybos pirmininko K. Mockaus pastangomis. Naujuoju pirm. išrinktas Pr. Pauliukonis iš Worcesterio.

• Enhorst Kolegijoje, Conn. valstybėje, pradėta dėstyti lietuvių kalba. Studentės, lankančios šią mokyklą, gyvena Nekalto Pr. Seserų bendrabutyje Putname.

• Naujosios Anglijos Moterų Sąjungos konferencija įvyko lapkričio 21 d. Bostone. Tartasi bendraisiais veiklos klausimais.

• Spalio 20 d. Milwaukee mieste surengtas pokylis buvusiam Kongreso atstovui Ch. J. Kerstenui pagerbti. Lietuvius oficialiai atstovavo Alto valdyba, inž. J. Rudis ir Marijona Kižytė. Kersteno nuopelnai Lietuvos laisvinimo byloje yra dideli.

• Lietuvių Moterų Komiteto prie Pasaulinio Motinų sąjūdžio pirmininkė Ona Bačkienė spalio mėn. dalyvavo šios organizacijos studijų dienose Koelne.

• Brazilijoje Sao Paulo mieste surengtoje parodoje pasirodė ir lietuviai. Išstatyta lietuvių liaudies meno dirbinių. Vėliavų tarpe plevesuo-

ja ir lietuviškoji. Paroda tęsis iki ateinančių metų sausio mėn. pabaigos. Ji surengta Sao Paulo miesto įsikūrimo 100 metų sukakčiai paminėti. Jame gyvena didžioji Brazilijos lietuvių dalis.

• "Amerikos Balso" vedėjas Miunchene Juozas Laučka spalio pabaigoje grįžo į Ameriką atostogų ir tarnybiniais reikalais.

• Amerikos Liet. Tarybos Čikagos skyrius gruodžio 5 d. buvo sukvietęs tos apylinkės patrijotinių organizacijų atstovus į metinę konferenciją. Padaryta pranešimai iš praėjusių metų veiklos ir apžvelgta ateities planai. Konferencijoje dalyvavo ir neorganizuotoji lietuvių visuomenė.

• Spalio mėn. Čiurlionio ansamblis koncertavo Toronte, sutraukdamas gausiai publikos net iš tolimesnių vietovių.

• Rugpjūčio 13 d. posėdyje Vlikas pakeitė kaikuriuos Tautos Fondo nuostatus ir išrinko naują valdybą, kuri taip pasiskirstė pareigomis: V. Gailius, pirm., J. Jaks-Tyris, A. Liutkus, sekr. Naujoji valdyba jau perėmė lėšas ir išleido atsišaukimą, kviečiantį Tautos Fondo atstovybes bei įgaliotinius nuoširdžiai bendradarbiauti, vykdant Tautos Fondo išleistus potvarkius ir pastabomis paremiant veiklą. Dabartiniame sąstate nėra nė vieno Vliko Vykdomosios Tarybos nario. Tautos Fondas veiks savarankiškai Vliko kontrolės Komisijos priežiūroje. Tautos Fondo lėšos dabar visiškai atskiriamos nuo Vliko Vykd. Tarybos veiklai skirtų pinigų.

• Šį rudenį suėjo 5 metai, kai "Aidai" leidžiami Amerikoje. Per tą laiką išėjo 50 numerių.

• Lietuvių gyvenimas Australijoje nėra lengvas. Kas gali, vyksta Amerikon. Pasitaiko grįžtančių ir į Vokietiją.

• Dainavos ansamblis ateinančiais metais minės savo darbo dešimtmetį. Ta proga gegužės mėnesį Čikagoje rengiamas koncertas.

• Kongreso atstovas Fred E. Busbey, Kongreso komiteto komunistų agresijai tyrinėti narys, pranešė, kad komitetas baigia rinkti medžiagą apie klastingą Pabaltijo valstybių įjungimą į Sovietų Sąjungą. Jau didelis tos medžiagos tomas išspaustas.

• Kanados Liet. Bendruomenės švietimo Komisija paskelbė Kanados lietuvių mokiniams dienraščio rašymo konkursą. Pirmoji premija — 30 dol., antroji — 25 dol., trečioji 15 dol.

• Prof. K. V. Banaitis savo studijoje Brooklyne duoda muzikos pamokas vaikams ir suaugusiems. Dėstoma pianas ir teoriniai muzikos dalykai, laikantis žymesniųjų konservatorijų programos. Studijos adresas: 377 So. 4th St., Brooklyn, N. Y.

• Baltimorės lietuvių parapijos klebonas prel. L. Mendelis deda pastangų labiau praskleisti Kalėdų šventės prasmę. Tam reikalui išleista 50,000 egz. knygutės "Padėkite Kalėdas grąžinti Kristui". Knygelė išsiuntinėta įtakingiems Amerikos dvasininkams ir katalikiškoms mokykloms.

• Izidorius Vasyliūnas lapkričio pradžioje koncertavo Ateitininkų Sušelpimo Fondo vakare Čikagoje. Ta pačia proga jis davė gražią muzikos programą ir Marijos Aukštesniosios mokyklos mokinėms.

• Clevelande pakartotinai pastatyta J. Griniaus drama "Žiurkių Kamera". Gruodžio pradžioje ji buvo parodyta ir Akrono lietuvių kolonijai.

• Liet. Gailest. Seserų Draugija lapkričio 6 d. Lietuvių Auditorijoje Čikagoje surengė koncertą. Programoje buvo Vincė Jonuškaitė, Liet. Operos solistė, ir Vladas Jakubėnas.

• J. Lingis paruošė liet. tautinių šokių monografiją su iliustracijomis ir gaidomis. Išleido B. Pakštas ir J. Kreivėnas. Muziką pritaikė J. Švedas. Spaudė M. Morkūno spaustuvė.

• Čiurlionio ansambliui šiemet sueina 15 metų veiklos. Jai paminėti balandžio pabaigoje rengiamas sukaktuvinis koncertas Clevelande. Be to, leidžiama ir monografija.

• Andrius Kuprevičius, dabar gyvenąs Clevelande, sėkmingai reiškiasi Amerikoje augšto meninio lygio koncertais.

• Gruodžio mėn. suėjo 75 m. B. K. Balučiui. Dabar jis yra Lietuvos ministeris Anglijoje.

• Lietuviškųjų studijų Istitutas Čikagoje veikimui susitelkė Šv. Kryžiaus parapijos mokykloje. Ten daromos paskaitos.

• Dr. Jono Šliūpo paminėjimui Čikagoje sudarytas komitetas. Kitas komitetas sudarytas jo biografijai parengti. Pirmininku yra Juozas Balčiūnas.

• Leonardas J. Šimutis jr. gavo teisę dėstyti muziką kolegijose. Jis yra žinomas ir savo kompozicijomis bei chorų dirigavimu.

• Dr. A. Paplauskas-Ramūnas paskirtas Ottawos universitete lyginamųjų pedagogikos mokslų centro direktoriumi.

1954 METŲ TURINYS

GROŽINĖ LITERATŪRA

STRAIPSNIAI

KNYGOS IR ŽURNALAI

LITERATŪRA

MENAS

MOKSLAS

J. Balys — Mokslas religijų istorijoje — 40. Dr. P. Celiešius — Laisvė ir būtis — 88. Antanas Musteikis — Bendro žodžio bejieškant — 89. Pr. Gaidamavičius — Originali Quebec'o švietimo sistema — 187. P. Maldeikis — JAV pedagoginė filosofija — 233. B. S. — Gamtos filosofija dabar — 330.

RELIGINIS GYVENIMAS

V. K-as — Popiežiaus kalėdinė kalba — 86. Tėv. L. Andriekus, O. F. M. — Šventumo viršūnėse — 282. Titas Narbutas — Lotynų Amerikos viltys ir rūpesčiai — 329. Pr. G. — Kanados lietuvių katalikų kongersas — 329. Kun. K. Matulaitis, M. I. C. — Arkivysk. Jurgio Matulaičio beatifikacijos bylos eiga — 423. Tėv. dr. Klemensas Žalalis, O. F. M. — Antrasis tarptautinis marijologijos ir devintasis Marijos kongresas Romoje — 471.

VISUOMENINIS GYVENIMAS

Dr. V. A. Dambrava — Kersteno komisijos tyrinėjimų apžvalga — 42. J. Grinius — Prof. Juozui Brazaičiui 50 metų — 45. Dr. J. Sav. — Italijos problemos — 91. Dr. V. Dambrava — Amerikiečių pareiškimai Lietuvos reikalu — 139. Juozas Alaušius — Atviras laiškas bendruomenės Lokui — 189. Julius Gravrogkas — Dvi galimybės — amerikonizmo ar tautinių kultūrų kelias — 237. A. Z. — Lietuvių krikščionių demokratų sukaktis — 285. Dr. A. Lingaila — Bendruomenės drumzlės — 331. L. Andriekus — Kultūros ir politikos grumtynės — 381. V. Vaitiekūnas — Ateitininkų kongresas — 382. L. Andriekus — Artimo meilės žygyje — 429. K. Žukas — Mykolas Sleževičius — 429. Būkime lituanistikos instituto nariais — 429. Dr. J. Budzeika — Įspūdžiai iš biznierių ir akademikų pasikalbėjimų — 474.

PASTABOS

J. Jakštas — Pastabos prie P. Maldeikio str. "Dviejų kultūrų sankryžoje" — 46. L. A. — Lietuvių Vyčių organizacija — 94. A. K. — Amerikos lietuvių katalikų istorija — 94. L. A. — Nauji lituanistiniai darbai — 95. Enciklopedijos fondas Lietuvai — 95. P. Maldeikis — Atsakymas į J. Jakšto pastabas — 142. A. Žemaitis — Apie architektūrą Lietuvių Enciklopedijoje — 191. J. Balsys — Sutiko mintys — 238. L. Gendrutis — "Aidų" premija ir vakaras — 238. Juozas Alaušius — Dėl laikraščių talkos lietuviškai knygai — 239. A. Šilgalis — Nauji inteligentai — 239. L. G. — Liet. Krikščionių Demokratų konferencija — 239. L. Gendrutis — W. Churchillio svajonės — 287. J. Alaušius — Dėl Loko — 288. K. Krikščiukaitis — Pastaba į pastabas — 430. L. Gendrutis — Nerangumo piktžolė — 431. — L. Gendrutis — Didžioji grėsmė — 475. L. A. — Vienašališkos stipendijos — 476. L. G. — Studentų balsas — 476.

ĮVYKIAI

Šiuose puslapiuose — 48, 96, 143, 192, 240, 288, 335, 383, 431, 477.

ILIUSTRACIJOS

Vytautas Kašuba — Mindaugas (D. Šulaičio nuotrauka) — Nr. 1 virš. 1 puslapis. V. K. Jonynas — Piešinys — 3. Algirdo Landsbergio nuotrauka — 9. Aleksandra Kašubienė — Angelas — 13. Frank Lloyd Wright nuotrauka — 17. Frank Lloyd Wright kūriniai — 18-21. Apvaizda — iš M. D. Dobužinskio — 24. V. Petravičius — Paskutinė kelionė — 29. M. K. Čiurlionis — Šaulys iš Zodiako ciklo — 33. Juozas Brazaitis — nuotrauka (V. Maželio) — 41. Vytautas Kašuba — Rūpintojėlis (M. Sutkevičiaus nuotrauka) — Nr. 2 virš. 1 puslapis. Jurgio Blekaičio nuotrauka — 53. Adomas Galdikas — Vienkiemis — 57. A. Vitkauskaitė-Merker — Lietuvaitės — 65. Jurgio Baltrušaičio nuotrauka — 71. A. Valeška — Šv. Kazimieras (vitražo eskizas) — 75. Alberto Schweitzerio nuotrauka — 79. Bern. Brazdžionio nuotrauka — 83. Pijaus XII atvaizdas — 87. Eduard Wiiralt — Vyro galva — Nr. 3 virš. 1 puslapis. Tapytojas — 101. Parkas — 107. Puma ir pantera — 115. Vienatvė — 122. Laplandija — 124. Medžio graviūros gimimas — 130. Eduardo Wiiralto nuotrauka — 112. Gustav Suits, Maric Under, Henrik Visnapuu, Anton Hunsen-Tommsaare nuotraukos — 134-135. Petras Kiaulėnas — Aldona — Nr. 4 virš. 1 puslapis. Vysk. P. Būčio portretas — 149. E. Rochford portretas (piešinys) — 156. Gėlės — 152. Saulėlydis — 159. Mergaitės — 165. Natiurmortas — 167. Ponios J. Š. portretas — 172. Medžiai — 178. Galvutė — 180. Portretas (piešinys) — paskutinis virš. puslapis. A. Valeška — Gėlės — Nr. 5 virš. 1 puslapis. K. Varnelis — Žemaičių Kalvarijos Marija (vitražas) — 197. Telesforas Valius — Jono Meko "Semeniškių idilių" apipavidalinimas — 200. Pusiau slaptas 1941 m. Žemėlapis — 205. V. K. Jonynas — Ruduo — 211. Grušlaukės bažnyčia — 213. V. K. Jonynas — Pavasaris — 216. P. Puzinas — Malūnas — 221. Zenonas Kolba — Malda už tėvynę — 224. Alfonso Nykos Niliūno nuotrauka — 230. Adomas Galdikas — Rūpintojėlis (aliejaus) — Nr. 6 virš. 1 puslapis. Ornamentas iš liet. tautodailės — 244. Adomas Galdikas — Takas miške (aliejus) — 258. Vytautas Kašuba (V. Augustino nuotrauka) — 261. Vytautas Kašuba — Keturios madonos (Vilniaus ir Šiluvos madonų nuotraukos Šulaičio) — 264-265. Pranas Domšaitis — Pietų Afrikos negrai — 268. Adomas Galdikas — Miškas (tempera) — 275. Vinco Krėvės nuotrauka — 254. Pauliaus Jurkaus nuotrauka — 281. Lietuvių delegacijos Vašingtone nuotrauka — 286. Diego Velasquez — Mergaitė — Nr. 7 virš. 1 puslapis. Michelangelas — Dievas Kūrėjas — 291. Vaclovas Ratas — Sidabrinė naktis — 300. Al. Kašubienė — Šv. Jurgis — 305. O. Milašiaus nuotrauka — 312. J. Baltrušaičio nuotrauka — 313. Vytautas Ignas — Jaunas muzikantas — 317. T. Zikaras — Kalinys — 323. Marcelė Katiliūtė — iliustracija — viršelių 4 pusl. A. Vitkauskaitė-Merker — Žuvėdros — Nr. 8 virš. 1 puslapis. Prano Dovydaičio nuotrauka — 342. Stasio Šalkauskio nuotrauka — 343. J. Mackevičius — Kaprio saloj — 345. Rumšiškių bažnyčios nuotraukos — 348-349. Dubeneckis — Karmelavos bažnyčios projektas — 350. J. Ladyga — Šiaulių miesto bažnyčios projektas — 351. St. Kudokas — Toronto Prisikėlimo bažnyčios projektas — 352. T. Valius — Angelas — 353. Arbit Blatas — Bedarbiai — 359. A. Kašubienė — Lietuviška pasaka — 362. Arthur Rimbaud apybraiža — 365. Rafaelis Santi — Platonas — 368. Vilniaus karmelitų bažnyčios skliautas — viršelių 4 pusl. Viktoras Vizgirda — Kražių skerdynės (eskizas vitražui) — Nr. 9 virš 1 puslapis. Šienapjūtė Lietuvoje — 387. Vaisiai ir gėlės — 390. Natiurmortas — 395. Slėnyje — 405. Šv. Petro bažnyčia Bostone — 409. Autoportretas — 411. Pavasaris Bostone — 415. Rockporto žvejų uostas — viršelių 4 pusl. T. Valius — Vytauto Mačernio portretas ir Šarnelės gamtovaizdžio eskizai — 396, 401. Arkivysk. Jurgio Matulaičio nuotrauka — 424. Mokinių grupė su kan. dr. J. B. Konciumi — 428. Lietuvos laukų karalienė — 437. Arkivysk. M. Reinio nuotrauka — 442. Adomas Galdikas — Žiema — 448. Romas Viesulas — Benamiai — 451. Henri Matisse — Vinjetė, kambario vidus — 451, 454. Vinco Krėvės ir jo gimtinės nuotraukos — 458, 459. Juozas Zikaras — Vytautas prie Juodųjų jūrų — 463. E. Hemingway nuotrauka — 466. Juozo Zikaro nuotrauka — 473.

AIDAI SKIRIA PREMIJĄ UŽ MOKSLO VEIKALĄ

1. Kultūros žurnalas "Aidai", leidžiami TT. Pranciškonų, skiria premiją už lietuvių mokslo veikalą, išspausdintą atskira knyga ar periodinėje spaudoje 1953 ir 1954 metais.
2. Premija, $500 sumoje, skiriama už humanistinių mokslų veikalą (teologijos, filosofijos, literatūros mokslų ir meno mokslo, istorijos, kalbotyros, geografijos, archeologijs, folkloro, visuomeninių mokslų ir k.).
3. Premija nebus skaldoma tarp atskirų autorių.
4. Autoriai arba leidėjai veikalus komisijai atsiunčia ligi 1955 metų vasario 1 dienos "Aidų" redakcijos adresu: A. Vaičiulaitis, 85-64 144 St., Jamaica 35, N. Y. Pažymėti, kad tai siunčiama premijos komisijai. Neatsiųsti veikalai nebus svarstomi.
5. Premijos sprendėjų komisiją sudaro: Tēv. dr. L. Andriekus, A. Bendorius, V. Čižiūnas, dr. A. Kučas, A. Vaičiulaitis.
6. Premijai galima siųsti ir suminėtų mokslų srities rankraščius.

PRENUMERATOS IR ADRESŲ REIKALU

Baigiantis metams, nuoširdžiai prašome visų skaitytojų neuždelsiant atnaujinti "Aidų" prenumeratą ir prisiųsti atitinkamą mokestį. Laiku sutvarkymas žurnalo reikalų palengvina jo leidimą bei administracijos darbą. Taip pat prašome, persikėlus gyventi į kitą vietą, prisiųsti savo naują adresą. Už dėmesį "Aidams" būsime labai dėkingi.

ADMINISTRACIJA

Redaguoja — Antanas Vaičiulaitis

Redakcijos nariai — T. Leonardas Andriekus, O. F. M., Juozas Girnius, Alfonsas Nyka-Niliūnas

Meninė priežiūra — Telesforas Valius

Leidžia — Tēvai Pranciškonai

Administracijos adresas — Aidai, 680 Bushwick Ave., Brooklyn 21, N. Y.

Dailininko adresas — Telesforas Valius, 84 Pine Crest Rd., Toronto, Ont., Canada

Redakcijos adresas — Antanas Vaičiulaitis, 85-64 144th St., Jamaica 35, N. Y.

V.K.J.